PLATÓN

Kritón, Faidón, Symposion

AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Překlad z řečtiny.

Kritón

Sókratés: Jak to, že jsi, Kritóne, přišel v tuto hodinu? Nebo není ještě brzy?

Kritón: Dost brzy.

Sókratés: Kolik je?

Kritón: Časné svítání.

Sókratés: Divím se, jak tě dozorce vězení vůbec vpustil.

Kritón: Už mě tu zná, Sókrate, jsem tu často. A je mi i trochu zavázán.

Sókratés: Zrovna jsi přišel, nebo jsi tu už dávno?

Kritón: Docela dávno.

Sókratés: Pročpak jsi mě hned nevzbudil, ale sedíš tu potichu?

Kritón: Ne, při Diovi, Sókrate, sám bych v takové probdělé noci a žalu nechtěl být. Divil jsem se ti, když jsem viděl, jak klidně spíš, a schválně jsem tě nebudil, abys měl co nejpříjemnější chvíle. Už dřív jsem ti v celém tvém životě záviděl tvoji povahu, ale ze všeho nejvíc teď, v neštěstí, které tě postihlo, že je neseš tak snadno a klidně.

Sókratés: Vždyť by to bylo, Kritóne, nemístné, kdybych se v mém věku rozčiloval nad tím, že už musím zemřít.

Kritón: I jiní, Sókrate, bývají v tvém věku stiženi takovým neštěstím, a přece jim stáří nijak nebrání v tom, aby si nad svým osudem nestěžovali.

Sókratés: Máš pravdu. Ale pročpak jsi tedy přišel tak brzy?

Kritón: Nesu zlou zprávu, Sókrate; ne tobě, jak se mi zdá, ale mně a všem tvým blízkým zlou a těžkou, a já ji nesnesu, zdá se mi, nejhůře ze všech.

Sókratés: Jakou? Snad připlula ta loď z Délu, s jejímž příjezdem musím zemřít?

Kritón: Nepřiplula, ale myslím, že připluje ještě dnes, soudě podle toho, co nám přinesli lidé, kteří přišli ze Súnia a nechali ji tam. Z jejich zpráv je jasné, že připluje dnes, a tak zítra, Sókrate, nutně musíš skončit život.

Sókratés: Ať je to, Kritóne, s dobrou. Je-li tak milé bohům, ať je tak. Ale myslím, že dnes ještě nepřipluje.

Kritón: Z čeho tak soudíš?

Sókratés: Řeknu ti to. Mám přece zemřít den po tom, co lod připluje.

Kritón: Tak to aspoň říkají ti, kdo o tom rozhodují.

Sókratés: Jenže myslím, že dnes nepřijede, ale až zítra. A soudím to podle snu, který jsem měl nedávno v noci. Zdá se, že jsi mě vzbudil opravdu včas, že jsi nezaspal.

Kritón: Co to bylo za sen?

Sókratés: Zdálo se mi, že ke mně přistoupila jakási krásná a půvabná žena v bílém rouchu, zavolala mě a řekla: „Sókrate,

> třetího dne doplout bys měl do úrodné Fthíe.“

Kritón: Zvláštní sen, Sókrate.

Sókratés: Spíš průzračný, jak se mi zdá, Kritóne.

Kritón: Až příliš, jak se zdá. Ale, podivuhodný Sókrate, i teď ještě mě poslechni a zachraň se. Vždyť pro mne, zemřeš-li, nebude to jediné neštěstí: ztratím přítele, jakého už nikdy nenajdu, a navíc si o nás mnozí, kteří mě a tebe neznají dobře, budou myslet, že jsem o tebe nedbal, ačkoli jsem mohl stačit peníze a tebe zachránit. A co by mohla být horší pověst než zdát se být někým, kdo si víc cení peněz než přátel? Lidé totiž nikdy neuvěří, že jsi ty sám nechtěl odtud odejít, i když my jsme byli ochotní.

Sókratés: Co nám, dobrý Kritóne, tak záleží na mínění davu? Vždyť ti nejrozumnější, jejichž mínění si máme vážit víc, budou vědět, že se vše stalo tak, jak se mělo stát.

Kritón: Ale sám přece vidíš, Sókrate, že je nutné dbát i o mínění davu. Právě to, co se teď děje, ukazuje, že lidé dovedou způsobit ne jen ta nejmenší zla, ale skoro ta největší, pomluví-li někoho mezi sebou.

Sókratés: Kéž by, Kritóne, dav uměl způsobit největší zla, aby také uměl způsobit největší dobro; pak by to bylo v pořádku. Takhle neumí ani jedno, ani druhé: nedovedou udělat nikoho ani rozumným, ani nerozumným, a dělají prostě to, nač zrovna přijdou.

Kritón: Dobrá, nechme to být. Ale pověz mi, Sókrate: nebojíš se snad o mne a o ostatní tvé blízké, aby nás, pokud odtud utečeš, udavači nedostali do nesnází, že jsme tě odtud vyvedli, a nemuseli jsme pak odevzdat celý majetek nebo značné peníze, případně i něco jiného snášet nad to?

Kritón: Jestli se bojíš něčeho takového, pusť to z hlavy. Je přece naší povinností, že se za tvou záchranu vystavíme tomuto nebezpečí, a kdyby bylo třeba, ještě většímu. Poslechni mě a nedělej to jinak.

Sókratés: Myslím i na to, Kritóne, i na mnoho jiného.

Kritón: Těch starostí tedy nech. Není to zas tolik peněz, kolik lidé chtějí, aby tě zachránili a odvedli odtud. A pak, nevidíš, jak jsou ti udavači levní? Nebude třeba vynaložit na ně moc peněz. Můj majetek je ti k dispozici, myslím, že postačí. A kdybys měl o mne starost a ne-

chtěl utratit moje, jsou tu cizí přátelé, hotoví přispět. Jeden z nich dokonce právě na tento účel přinesl dost stříbra: Simmias Thébský. A ochoten je i Kebés a mnoho dalších. Tak tedy, jak jsem řekl, se nedej těmito starostmi odradit od své záchrany. Ani ať tě netrápí, co jsi říkal u soudu, že bys v cizině nevěděl, co se sebou. Jsou mnohá místa i jinde, kam přijdeš a kde tě budou mít rádi. A jestli chceš jít do Thessálie, mám tam hostinné přátele, kteří si tě budou vážit a zajistí ti bezpečí, takže tě nikdo v celé Thessálii nebude moci nijak obtěžovat.

Kromě toho, Sókrate, mi ani nepřipadá spravedlivé, co se chystáš udělat, totiž zradit sám sebe, když se můžeš zachránit; usiluješ sám o sobě přesně o to, co by s tebou chtěli udělat tvoji nepřátelé, kteří tě chtěli zničit. A navíc, zdá se mi, zrazuješ i své vlastní syny, které bys mohl vychovat a vzdělat, a ty je opustíš a odejdeš; co se jich týká, ať se o ně postará kdokoli, ale potká je zřejmě to, co se obyčejně dětem bez otců stává. Buď člověk nemá mít děti, nebo s nimi má snášet útrapy, živit je a vzdělávat; a ty si, zdá se, vybíráš to nejpohodlnější. Mělo by se vybírat to, co by si zvolil dobrý a statečný muž — zvláště když tvrdíš, že ses celý život staral o ctnost. Já se za tebe i za nás, tvé blízké, stydím, aby se celá tahle věc neukázala jako naše zbabělost: jak vznikla sama žaloba, že se vůbec dostala před soud, ačkoli nemusela, průběh soudního sporu, i tenhle poslední čin — který se podobá výsměchu celé věci — a nám se bude zdát, že jsme jí unikli nějakou podlostí a zbabělostí, protože jsme tě nezachránili, ani ty sám sebe, přestože to bylo možné a mohlo se to udělat, kdybychom aspoň trochu stáli za něco.

Vážně se, Sókrate, podívej, aby to nebylo zároveň zlé i hanebné pro tebe i pro nás. Rozhodni se — spíš už není ani čas se rozhodovat, musí být rozhodnuto. Je jen jedno rozhodnutí: této noci se to vše musí stát, pokud ještě budeme čekat, bude nemožné a nelze už vůbec. Všemi způsoby, Sókrate, mě poslechni a nedělej jinak.

Sókratés: Můj milý Kritóne, tvá horlivost by měla velkou cenu, kdyby šla ruku v ruce s nějakou pravdou; čím je větší, tím těžší je snášet. Musíme se tedy podívat, zda to máme udělat, nebo ne. Já nejsem takový teď poprvé, ale vždycky jsem byl takový, že z toho, co je mé, neposlouchám nikoho jiného než ten důvod, který mi při zvažování připadá nejlepší. Důvody, které jsem říkal dřív, nemohu nyní zahodit jen proto, že mě potkal tento osud; připadají mi skoro stejné, a já ctím a vážím si stejných důvodů jako dřív. Pokud nebudeme mít teď, co bychom proti nim postavili lepšího, věz, že ti nepovolím ani tenkrát, kdyby ještě větší moc davu než ta přítomná nás jako děti zastrašovala vazbou, smrtí a zabavením majetku. Jak tedy to máme nejrozumněji zkoumat? Předně vezměme znovu tu úvahu, kterou říkáš o mínění: ptejme se, zda bylo dřív správné říkat, že některých mínění si máme všímat, jiných ne, nebo zda to bylo řečeno jen tak kvůli řeči a bylo to jen hra a tlachání, dokud jsem nemusel zemřít — teď najednou se ukáže, že to tak nebylo. Já si přeji, Kritóne, s tebou společně prozkoumat, zda se to teď, když jsem v této situaci, bude mi jevit jinak, nebo stejně, a buď to opustíme, nebo se tím budeme řídit. Říkalo se, pokud se dobře pamatuji, ode všech, kdo si myslí, že něco říkají — a stejně to říkám i já teď — že z mínění, která lidé mají, je třeba některým přisuzovat velkou cenu, jiným ne. Při bozích, Kritóne, nezdá se ti to správně řečené?

Ty totiž, pokud se tě lidské věci týkají, nemáš zítra umřít a nevyvedou tě z míry teď přítomné okolnosti. Dívej se tedy — nezdá se ti dostatečně řečené, že se nemají ctít všechna mínění lidí, ale některá ano, jiná ne, a ne všech lidí, ale některých ano, jiných ne? Co říkáš? Není to tak správně řečené?

Kritón: Správně.

Sókratés: Tedy ta užitečná ctít a ta špatná ne?

Kritón: Ano.

Sókratés: A užitečná jsou ta mínění rozumných, špatná pak ta nerozumných?

Kritón: Jak jinak?

Sókratés: A jak se to říkávalo o tomto? Muž, který cvičí a tohle dělá, dbá na pochvalu, hanění a mínění kohokoli, nebo jen toho jediného, který je zrovna lékař nebo cvičitel?

Kritón: Jenom toho jediného.

Sókratés: Má se tedy bát hanění a vítat pochvalu toho jediného, a ne davu.

Kritón: Je to zřejmé.

Sókratés: Tak podle toho má jednat, cvičit, jíst i pít, jak se zdá tomu jedinému, dohlížejícímu a znalému, ne jak se zdá všem ostatním dohromady.

Kritón: Tak je to.

Sókratés: Dobrá. Když neposlechne toho jediného, pohrdne jeho míněním a chválou a dá na mínění davu a lidí, kteří ničemu nerozumějí — nestane se mu nic zlého?

Kritón: Jak by ne?

Sókratés: A co je to zlo, kam míří, čeho se u neposlušného týká?

Kritón: Zřejmě se týká těla; to ho ničí.

Sókratés: Dobře říkáš. A není to tak, Kritóne, i s ostatními věcmi — abychom nemuseli projít všechno — i se spravedlivým a nespravedlivým, hanebným a krásným, dobrým a špatným, o čem teď uvažujeme: máme se v tom řídit míněním davu a bát se ho, nebo míněním toho jediného, pokud nějaký znalec je, kterého se máme stydět a bát víc než všech ostatních dohromady? Pokud ho neposlechneme, zničíme a znetvoříme to, co spravedlností rostlo a nespravedlností se ničilo. Nebo nic takového není?

Kritón: Myslím, že je to tak, Sókrate.

Sókratés: Řekni tedy: jestliže tím, co se zdravým zlepšuje a nezdravým ničí, pohrdneme, nebudeme-li poslouchat mínění znalců, může-

me s ním po tomto zničení žít? To je přece tělo — nebo ne?

Kritón: Ano.

Sókratés: A je nám potom možné žít s těžce poškozeným a zničeným tělem?

Kritón: Nikterak.

Sókratés: Ale je nám možné žít s tím druhým poškozeným, co nespravedlnost ničí a spravedlnost prospívá? Nebo považujeme za horší než tělo to, čeho se nespravedlnost a spravedlnost týká, cokoli to z naší bytosti je?

Kritón: Nikterak.

Sókratés: Je to naopak vzácnější?

Kritón: Mnohem.

Sókratés: Takže, můj milý, nemáme se tak starat o to, co nám řeknou lidé, ale o to, co řekne znalec spravedlivého a nespravedlivého, ten jediný, a sama pravda. A tak ses v prvé řadě nevydal správnou cestou, když jsi nám radil starat se o mínění davu v tom, co se týká spravedlivého, krásného, dobrého a jejich protikladů. „Ale dav nám přece může způsobit smrt," řekl by někdo.

Kritón: Zřejmě i to by řekl, Sókrate. Mluvíš pravdu.

Sókratés: Ale, podivuhodný příteli, tahle úvaha, kterou jsme probrali, mi připadá stejná jako dřív. Podívej teď na tuto: platí nám ještě, nebo ne, že ne život je největší hodnota, ale dobrý život?

Kritón: Platí.

Sókratés: A že dobrý, krásný a spravedlivý je totéž — platí, nebo neplatí?

Kritón: Platí.

Sókratés: Tedy z toho, na čem jsme se shodli, máme zkoumat tohle: zda je spravedlivé, abych se odtud pokoušel odejít, když mě Athéňané nepropouštějí, nebo není spravedlivé. A pokud se ukáže, že je to spravedlivé, pokusíme se o to; pokud ne, necháme to být. A ty tvoje úvahy o vynaložení peněz, pověsti a výchově dětí — pozor, Kritóne, aby to

opravdu nebyly úvahy těch, kteří lehko zabíjejí a kdyby mohli, i oživovali bez jakéhokoli rozumu, tedy toho tvého davu. Nám, jak nás úvaha vede, nezbývá než zkoumat jen to, o čem jsme teď mluvili: zda budeme jednat spravedlivě, když vyplatíme peníze a vyjádříme vděk těm, kdo mě odtud vyvedou — a sami ty, co nás budou vyvádět, i ty, co se budeme nechat vyvést — nebo zda tím vším budeme skutečně páchat bezpráví. A pokud se ukáže, že by to byla nespravedlivost, pak už se nebudeme zabývat tím, zda musíme umřít, pokud zůstaneme a budeme klidně sedět, ani čemu jinému podlehnout — raději to podstoupíme, než abychom se dopustili nespravedlnosti.

Kritón: Dobře, zdá se mi, mluvíš, Sókrate; podívej ale, co máme dělat.

Sókratés: Zkoumejme spolu, dobrý příteli, a jestli můžeš něco namítnout, když já mluvím, namítej, a já tě poslechnu. Jestli ne, přestaň už, prosím tě, mi říkat pořád jedno a totéž, že odtud mám odejít proti vůli Athéňanů. Já si velmi vážím toho, abych tohle udělal s tvým souhlasem, ne proti němu. Podívej se na začátek zkoumání, zda se ti zdá dostatečně postaveno, a snaž se odpovídat na otázku, jak si opravdu myslíš.

Kritón: Pokusím se.

Sókratés: Říkáme, že se nikdy nemá vědomě páchat bezpráví, nebo že se někdy pácháním bezpráví má, a někdy ne? Nebo že páchat bezpráví nikterak není dobré ani krásné, jak jsme se shodli už mnohokrát dříve? Nebo se nám snad všechny ty dřívější shody za těchto několik dní rozplynuly? Opravdu jsme my, muži v tomto věku, Kritóne, celou dobu v naší vážné rozpravě spolu

v tajnosti ničím nelišili od dětí? Nebo platí přesně to, co jsme říkali tenkrát: ať si lidé říkají, co chtějí, a ať nás čeká ještě horší nebo mírnější utrpení, páchat bezpráví je pro toho, kdo bezpráví páchá, v každém případě zlé i hanebné? Říkáme to, nebo ne?

Kritón: Říkáme.

Sókratés: Nikterak tedy není třeba páchat bezpráví.

Kritón: Jistěže ne.

Sókratés: Ani tedy, kdyby bylo bezpráví spácháno na nás, oplácet bezprávím, jak si myslí dav, protože se nikterak nemá páchat bezpráví.

Kritón: Zřejmě ne.

Sókratés: A tohle? Má se, Kritóne, škodit, nebo ne?

Kritón: Nemá, Sókrate.

Sókratés: A co oplácet škodou tomu, kdo nám škodil, jak to říká dav — je to spravedlivé, nebo ne?

Kritón: Nikterak.

Sókratés: Protože škodit lidem se, zdá se, nijak neliší od páchání bezpráví.

Kritón: Pravdu říkáš.

Sókratés: Nemáme tedy ani oplácet bezpráví bezprávím, ani škodit nikomu z lidí, ani kdyby nám sami cokoliv činili. A dej pozor, Kritóne, abys mi toto neodsouhlasil proti své vůli, abychom pak nestáli proti sobě. Vím totiž, že si to myslí jen málokdo, a bude si to myslet také. Kdo si to myslí a kdo ne, ti spolu nemohou mít žádnou společnou poradu, musí si navzájem opovrhovat, když vidí mínění jeden druhého. Dívej se tedy dobře i ty, zda jsi se mnou zajedno a souhlasíš, a začněme odtud dál uvažovat, že nikdy není správné páchat bezpráví, oplácet bezpráví, bránit se zlu činěnému nám tím, že škodíme zpět — nebo ode mne odstoupíš a nebudeš mít v této věci se mnou nic společného? Mně se to zdá tak už dávno a zdá se to tak i teď, tobě však, pokud se to zdá jinak, pověz a pouč mě. Pokud setrváš při tom, co jsme říkali dřív, slyš, co z toho plyne.

Kritón: Setrvávám a souhlasím. Mluv.

Sókratés: Tedy mluvím zase o tom, co z toho plyne, nebo spíš se ptám: to, k čemu se někdo zaváže jako k spravedlivému, má splnit, nebo ošidit?

Kritón: Splnit.

Sókratés: Z toho tedy uvažuj: když odtud odejdeme, aniž bychom přesvědčili obec, škodíme někomu, a to právě tomu, komu jsme ublížit neměli, nebo ne? A zůstáváme při tom, k čemu jsme se jako spravedlivému zavázali, nebo ne?

Kritón: Nedovedu, Sókrate, na tvoji otázku odpovědět; nerozumím ti.

Sókratés: Pak se tedy dívej takto. Dejme tomu, že máme odtud utíkat — nebo jak to máme nazvat — a přišly by zákony a celá obec a stanuly by před námi a zeptaly se: „Pověz mi, Sókrate, co máš v úmyslu dělat? Co jiného, než že tím činem, k němuž se chystáš, zamýšlíš zničit nás, zákony, a s námi celou obec, pokud to na tobě záleží? Nebo si myslíš, že obec může ještě obstát a nerozvrátit se, když právní rozhodnutí, která v ní padnou, nemají žádnou moc, a stávají se neplatná a zničená pouhými jednotlivci?“ Co, Kritóne, odpovíme na tohle a na jiné podobné věci? Vždyť by nejen řečník, ale kdokoli, mohl mnoho říct na obhajobu tohoto zákona, který hrozí být zničen, totiž zákona, podle něhož mají soudní rozhodnutí platit. Nebo jim snad odpovíme, že nám obec křivdila a soud nerozhodl správně? To? Nebo co jim odpovíme?

Kritón: Tohle, při Diovi, Sókrate.

Sókratés: Co kdyby ale zákony řekly: „Sókrate, k tomuhle jsme se my i ty zavazovali, nebo k tomu, že budeš dodržovat rozhodnutí, která obec vynese?“ Kdybychom se divili, že to říkají, snad by řekly: „Sókrate, nediv se tomu, co říkáme, ale odpovídej, jak jsi zvyklý ptát se a odpovídat. Pověz: co nám a obci vyčítáš, že se chystáš nás zničit? Nejdřív jsme my zrodili tebe a díky nám vzal tvůj otec tvou matku a zplodil tě. Pověz: máš něco proti nám, zákonům o manželství, že snad nejsme v pořádku?“ „Nemám námitek,“ řekl bych. „A proti těm, co se týkají výživy a výchovy narozeného, podle nichž jsi i ty byl vychován? Nestanovovaly ty naše zákony, které tomu věnovaly pozornost, správně,

když přikazovaly tvému otci, aby tě vychoval v hudbě a tělocviku?“ „Správně,“ řekl bych. „Dobrá. Když jsi se narodil, byl vychován a vzděláván, mohl bys říct, že nejsi náš potomek a sluha, ty i tví předkové? A pokud tomu tak je, myslíš, že máš se spravedlností nám rovné právo, a cokoliv my se tě pokusíme udělat, se máš jako spravedlivé pokusit udělat i ty nám?

Nebo snad vůči otci jsi neměl rovné právo spravedlnosti ani vůči pánu, kdybys ho byl měl, abys oplácel to, co bys sám trpěl, aniž bys mu neodpovídal zpět na jeho tvrdá slova, ani ho neuhodil, když tě uhodil, ani nic jiného z mnoha takových věcí; a vůči vlasti a zákonům by sis tedy směl dovolit, kdybychom se tě my pokoušeli zničit, protože bychom to pokládali za spravedlivé, i ty nás, zákony a vlast, nakolik můžeš, zničit zpět, a prohlašovat, že tím jednáš spravedlivě — ty, který ses opravdu staral o ctnost? Nebo jsi tak moudrý, že ti uniklo, že vlast je ctihodnější, úctyhodnější a svatější než matka, otec a všichni ostatní předkové, že je v neporovnatelně větší vážnosti i u bohů i u lidí, kteří mají rozum; a že vlasti rozzlobené je třeba se víc podřídit, uctívat ji a snášet ji než otce, a buď ji přesvědčit, nebo dělat, co nařizuje, a trpět, nařídí-li něco trpět, mlčky a klidně: ať je to být bit, být vězněn, nebo tě posílá do války, aby ses zraněn nebo zabit, všechno to je třeba vykonat. Tak je to spravedlivé: nepovolovat, neustupovat, neopouštět šik, ale v boji i před soudem a všude dělat, co obec a vlast nařizuje, nebo ji přesvědčit, kde je spravedlivé její měnit. Násilí však proti matce ani otci není dovoleno — a mnohem méně proti vlasti.“ Co, Kritóne, na tohle řekneme? Mluví zákony pravdu, nebo ne?

Kritón: Mně se zdá, že mluví.

Sókratés: „Zvaž tedy, Sókrate,“ řekly by nejspíš zákony, „zda to, co říkáme, je pravda — pak to, co se chystáš proti nám udělat, není spravedlivé. My jsme tě zrodily, vyživily, vychovaly, dopřály ti všechno krásné, co jsme mohly, tobě i všem ostatním občanům, a přesto dáváme předem na vědomí každému Athéňanovi, kdo chce — jakmile projde

zkouškou dospělosti a uvidí věci v obci i nás, zákony — že komukoli, komu bychom se nelíbily, je dovoleno vzít své věci a odejít, kam chce. Žádný z nás zákonů mu nestojí v cestě ani ho nezakazuje: ať chce někdo z vás odejít do zámořské osady, pokud bychom se mu my a obec nelíbily, ať chce usadit se jinde, nechť jde tam, kam chce, se svým majetkem. Kdo z vás však zůstane, když vidí, jak my soudy soudíme a jak jinak v obci vládneme, o tom tvrdíme, že nám tím skutkem souhlasil, že bude dělat, co mu nařídíme. A kdo neposlouchá, tomu říkáme, že se dopouští trojího bezpráví: že neposlouchá nás, své rodiče; že neposlouchá nás, své vychovatele; a že souhlasil, že nás bude poslouchat, a teď nás ani neposlouchá, ani nás nepřesvědčuje, že snad něco neděláme správně. A to zatímco my mu nabízíme a nestrohce poroučíme dělat, co nařizujeme, ale dáváme na výběr dvojí: buď nás přesvědčit, nebo poslechnout — a on nedělá ani jedno, ani druhé.

A těm výčitkám podléháš, Sókrate, i ty, uděláš-li, co máš v úmyslu, a to ne nejmíň z Athéňanů, ale ze všech nejvíc.“ Kdybych tedy řekl: „A proč?“ — asi by se do mne právem pustily a řekly, že jsem s nimi uzavřel takový souhlas víc než jakýkoli jiný Athéňan. Řekly by: „Sókrate, máme toho velké důkazy: tobě jsme se my i obec líbily. Nikdy bys přece v ní nestrávil tolik času — více než všichni ostatní Athéňané — kdyby ti nebyla výjimečně příjemná. Ani na slavnost jsi z obce nikdy nevyjel, kromě jednou na Isthmos, ani jinam kamkoliv, s výjimkou vojenských tažení; ani jsi nikdy nepodnikl jinou cestu do ciziny jako ostatní lidé, ani tě nejímala touha poznat jinou obec ani jiné zákony — my jsme ti stačily, my a naše obec. S takovou rozhodností sis nás vybral a zavázal se podle nás žít po občansku. Vedle všeho ostatního jsi tu zplodil děti, protože ti obec byla milá. Dále v samotném tomto procesu sis mohl, kdybys chtěl, navrhnout vyhnanství místo smrti — a tak udělat s dovolením obce, co se teď chystáš proti její vůli. Tenkrát ses chlubil, jak nebudeš mít proti smrti námitek, a dával jsi, jak jsi říkal, přednost smrti před vyhnanstvím. A teď se za ty řeči nestydíš a nemáš

ohled na nás, zákony, a chystáš se nás zničit; chováš se tak, jak by se choval ten nejhorší otrok, když se chceš dát na útěk v rozporu s úmluvami a souhlasy, podle nichž jsi se zavázal žít po občansku. Nejdřív nám tedy odpověz na to samo: mluvíme pravdu, když říkáme, že jsi souhlasil skutkem, ne pouze slovem, že budeš žít podle nás, nebo ne?“ Co máme na tohle, Kritóne, říct? Souhlasit?

Kritón: Nutně, Sókrate.

Sókratés: „Jiné by to tedy nemohlo být,“ řekly by, „než že porušuješ své úmluvy a souhlasy s námi — a to ne z donucení, ani lstí svedený, ani v krátké lhůtě přinucený rozhodnout se, ale v sedmdesáti letech, během nichž jsi mohl odejít, pokud bychom se ti nelíbily a souhlasy by ti nepřipadaly spravedlivé.

A ty jsi nedal přednost ani Lakedaimónu, ani Krétě, které stále tvrdíš, že mají dobré zákony, ani jiné žádné helénské obci ani barbarské. Vydal ses z Athén méně než chromí, slepí a jiní mrzáci. Tak nápadně — oproti ostatním Athéňanům — se ti líbila obec, a tedy i my, zákony. Komupak by se líbila obec bez zákonů? A teď nebudeš při tom, k čemu jsi se zavázal? Budeš, Sókrate, poslechneš-li nás. A nebudeš terčem posměchu, když opustíš obec.

Podívej se tedy, co dobrého způsobíš sobě nebo svým blízkým, jestliže toto přestoupíš a provedeš něco z toho. Že totiž tvoji blízcí budou riskovat, že budou muset uprchnout a přijdou o občanství nebo o majetek, je skoro zřejmé. Ty sám pak, přijdeš-li k některé z nejbližších obcí — do Théb nebo do Megar (obě mají dobré zákony) — přijdeš, Sókrate, jako nepřítel jejich zřízení. Všichni, kdo se starají o svou obec, se na tebe budou dívat podezíravě jako na zhoubce zákonů a potvrdíš tak soudcům jejich mínění, takže se bude zdát, že soudili správně: kdo totiž zhoubí zákony, bude se zcela zdát, že zhoubí i mládež a nerozumné lidi. Vyhneš se obcím s dobrými zákony a nejspořádanějším mužům? Když tak uděláš, bude ti za to stát žít? Nebo se k nim přiblížíš a nestoudně budeš mluvit — jaké řeči, Sókrate? Snad takové, jaké tu

říkáš, že ctnost a spravedlnost jsou pro lidi největší hodnotou, i zvyky a zákony? A nemyslíš, že se Sókratovo počínání bude jevit jako nedůstojné? Mělo by se myslet. Z těchto míst tedy odejdeš a půjdeš do Thessálie k Kritónovým cizím přátelům? Tam vládne největší nepořádek a nespoutanost, a snad tě budou rádi poslouchat, jak směšně jsi utíkal z vězení, jak sis oblékl nějaký převlek, jak sis vzal kožichovou halenu nebo jiné věci, do kterých se obvykle převlékají uprchlíci, a jak jsi změnil svůj zevnějšek. A že ses jako starý muž, kterému podle pravděpodobnosti zbývalo z života jen málo, odvážil tak uboze lpět na životě, přestupuje největší zákony — nikdo to nepoví? Snad když nikomu nepůjdeš na nervy; jinak, Sókrate, uslyšíš mnoho a mnoho nedůstojných věcí o sobě. Budeš žít jako ponížený mezi všemi lidmi a jako jejich otrok — a co jiného než hodovat v Thessálii, jako kdybys byl do Thessálie odjel na hostinu?

A kde zůstanou ty naše řeči o spravedlnosti a ostatní ctnosti? Pak chceš žít kvůli dětem, abys je vychoval a vzdělal? A co? Odvedeš je do Thessálie a tam je vychováš a vzděláš a uděláš z nich cizince — aby i to si odnesli? Nebo tohle ne, ale budou lépe vychovány a vzdělány tím, že budou tady a ty budeš žít, aniž bys s nimi byl? Tvoji blízcí se o ně postarají. Pak jestliže odejdeš do Thessálie, postarají se, a jestli odejdeš do Hádu, nepostarají se? Pokud mají tví blízcí nějakou cenu, musíme si to myslet.

Ale, Sókrate, poslechni nás, své vychovatele, a nestav děti ani život ani nic jiného nad spravedlnost, abys měl, až přijdeš do Hádu, všechno obhájit u tamních vládců. Ani zde ti neukáže toto počínání lepším, spravedlivějším ani zbožnějším — ani tobě, ani komukoli z tvých lidí — ani až tam přijdeš, nebude to pro tebe lepší. Teď totiž odcházíš jako postižený bezprávím — pokud odejdeš — ne od nás, zákonů, ale od lidí. Jestli však odejdeš takhle hanebně, odplatíš bezpráví bezprávím a škodu škodou, přestoupíš své dohody s námi a budeš škodit těm, kterým jsi nejméně měl škodit — sobě, přátelům, vlasti i nám — pak

se my na tebe za života rozhněváme a tam naši bratři, zákony v Hádu, tě přijmou nelaskavě, vědouce, že ses nás pokusil zahubit, nakolik to na tobě bylo. Ať tě Kritón nepřesvědčí, abys dělal, co říká, víc než my.

Tohle, milý příteli Kritóne, věz, že si opravdu připadám slyšet, jako korybantové slyší flétny; v mých uších zní tento ohlas těch slov a nedovoluje mi slyšet nic jiného. Věz tedy, pokud jde o to, co se mi ted jeví, že budeš mluvit nadarmo, budeš-li mluvit proti tomuto. Ale pokud si myslíš, že víc svedeš, mluv.

Kritón: Nemám, Sókrate, co bych řekl.

Sókratés: Nech to tedy, Kritóne, a jednejme touto cestou, když tak nás bůh vede.

Faidón

Echekratés: Byl jsi tam ty sám, Faidóne, u Sókrata toho dne, kdy ve vězení vypil ten jed, nebo jsi to slyšel od někoho jiného?

Faidón: Sám, Echekrate.

Echekratés: Co tedy ten muž před smrtí říkal? A jak zemřel? Rád bych to totiž slyšel. Ani nikdo z Flíusanů teď moc nejezdí do Athén, ani sem už dávno nepřišel žádný cizinec, který by nám o tom mohl něco jasného říct — kromě toho, že vypil jed a zemřel. Nic dalšího však říct neuměli.

Faidón: Takže ani o průběhu soudu jste se nedozvěděli?

Echekratés: Ano, o tom nám někdo pověděl, a divili jsme se, že když se soud konal už dávno, ukázalo se, že zemřel až mnohem později. Čím to bylo, Faidóne?

Faidón: Potkala ho šťastná náhoda, Echekrate. Zrovna den před jeho soudem byla ověnčena záď lodi, kterou Athéňané posílají na Délos.

Echekratés: Co to má znamenat?

Faidón: To je ta loď, ve které, jak Athéňané říkají, Théseus kdysi vezl na Krétu těch dvakrát sedm mládenců, zachránil je a sám byl zachráněn. Apollonovi tedy, jak se vypráví, tenkrát slíbili, že se zachrání-li,

budou mu každý rok posílat slavnostní poselstvo na Délos; a to opravdu pořád i dnes každoročně bohu posílají. Když tedy začne poselstvo, platí u nich zákon, že se v tom čase má obec držet čistoty a nikoho veřejně nepopravovat, dokud se loď nevrátí z Délu zpět. A to někdy trvá dlouho, zdrží-li ji větry. Začátek poselstva je, když kněz Apollónův ověnčí záď lodi; a to, jak říkám, se stalo zrovna den před soudem. Z toho důvodu uplynul Sókratovi mezi soudem a smrtí dlouhý čas ve vězení.

Echekratés: A co s jeho smrtí samou, Faidóne? Co se tam říkalo a dělalo a kdo byl u něho z jeho blízkých? Nebo úředníci nedovolili být u něho a zemřel opuštěný?

Faidón: Nikterak, bylo tam dost přátel.

Echekratés: Vyprávěj nám tedy, prosím, všechno co nejpodrobněji, pokud ti to čas dovolí.

Faidón: Mám volný čas a pokusím se vám to vyprávět. Vzpomínat na Sókrata, ať už sám o něm mluvím, nebo poslouchám jiného, je pro mne vždy ze všeho nejpříjemnější.

Echekratés: Zato, Faidóne, i posluchače máš takové. Snaž se tedy vylíčit všechno co nejdůkladněji, jak jen můžeš.

Faidón: Já jsem byl ve zvláštním rozpoložení, když jsem byl u toho. Nenavštívil mě soucit, jaký by se dal čekat při smrti blízkého přítele. Zdál se mi totiž, Echekrate, blažený v chování i v řečech, jak nebojácně a vznešeně umíral, takže se mi zdálo, že ani do Hádu nejde bez božího doprovodu, ale že i tam přijde a bude se mu dařit dobře, jestli vůbec někomu.

Z toho důvodu mnou neprobíhal žádný soucit, jak by se dalo čekat při smutku, ani zase radost, jako když jsme se spolu věnovali filozofii — a to jsme totiž dělali — ale měl jsem jakési zvláštní vnitřní rozpoložení, nezvyklou směs rozkoše a bolesti dohromady, když jsem si uvědomoval, že ten muž má okamžitě skonat. A všichni přítomní jsme

skoro tak byli: chvílemi jsme se smáli, chvílemi plakali, a jeden z nás obzvláště, Apollodóros — ty ho přece znáš i jeho způsoby.

Echekratés: Jak bych neznal?

Faidón: Ten byl zcela v takovém stavu, a já sám jsem byl rozrušený, i ostatní.

Echekratés: Kdo tam vlastně byl, Faidóne?

Faidón: Z našinců Apollodóros, Kritobúlos a jeho otec, pak Hermogenés, Epigenés, Aischinés a Antisthenés; byl tam i Ktésippos z Paianie, Menexenos a jiní z našich. Platón, myslím, byl nemocný.

Echekratés: A byli tam i nějací cizinci?

Faidón: Ano, Simmias Thébský a Kebés a Faidóndés, a z Megary Eukleidés a Terpsion.

Echekratés: A co? Aristippos a Kleombrotos tam byli?

Faidón: Ne, byli prý na Aigině.

Echekratés: Nebyl tam ještě někdo jiný?

Faidón: Snad asi tihle byli.

Echekratés: Co tedy? Jaké prý byly ty řeči?

Faidón: Pokusím se ti to od začátku všechno vyprávět. I za těch dřívějších dní jsme k Sókratovi chodili já i ostatní, scházeli jsme se zrána u soudu, kde se předtím konal proces, byl totiž blízko vězení. Čekali jsme pokaždé, až se vězení otevře, a bavili jsme se spolu, otvíralo se totiž pozdě. Když se otevřelo, chodili jsme k Sókratovi a většinu dne jsme u něho trávili. Toho rána jsme se sešli ještě dřív než obvykle; den předtím jsme totiž, když jsme večer odcházeli z vězení, zjistili, že lod z Délu přistála. Domluvili jsme se, že přijdeme co nejdřív na obvyklé místo. Když jsme přišli, vyšel k nám dveřník, který obyčejně reagoval, a řekl, abychom počkali a nevcházeli, dokud sám nedá pokyn: „Jedenáct úředníků," řekl, „pouští Sókrata z pout a vydává příkaz, aby dnes zemřel."

Nedlouho poté se vrátil a vybídl nás, abychom šli dovnitř. Když jsme vstoupili, zastihli jsme Sókrata právě osvobozeného z pout

a Xanthippu — tu přece znáš — jak drží jeho malého syna a sedí vedle něho. Jakmile nás Xanthippa uviděla, propukla v nářek a říkala něco takového, jak už to ženy dělávají: „Ach Sókrate, teď naposled s tebou tví přátelé budou mluvit, a ty s nimi!“ Sókratés se podíval na Kritóna a řekl: „Kritóne, nechť ji někdo odvede domů.“ A někteří z Kritónových ji odvedli, zatímco křičela a tloukla se v prsa. Sókratés se posadil na lehátko, ohnul nohu, rukou si ji promnul, a promnuje si ji, řekl: „Zvláštní věc, pánové, zdá se, co lidé nazývají příjemné! Jak podivuhodně se váže k tomu, co se zdá být jeho opakem, k bolesti! Oba dva nechtějí přijít k člověku zároveň, ale jestliže někdo chytá jedno a dostane je, nutně skoro vždycky dostane i druhé — jako kdyby ty dvě věci byly spojeny v jediné hlavičce. A myslím,“ řekl, „kdyby si toho byl všiml Aisopos, byl by o tom složil bajku: že bůh chtěl ty rozvaděné dva usmířit, a když to nedokázal, spojil jim hlavičky dohromady, a proto tomu, komu se dostane jednoho, později přichází i druhé. A tak je to i se mnou: když pouta sevřela nohu bolestí, teď přišla za nimi, zdá se, i rozkoš.“

Tu se Kebés chopil slova: „Při Diovi, Sókrate,“ řekl, „dobře, žes mi připomněl. O těch tvých básních, které jsi složil přepracováváním Aisopových bajek, i o předzpěvu k Apollonovi, se mě už někteří ptali — a jmenovitě Euénos nedávno — co tě přimělo, že jsi je po příchodu sem složil, když jsi dřív nikdy nic nesložil. Jestli ti tedy záleží na tom, abych měl co Euénovi odpovědět, až se mě bude znovu ptát — a vím, že se bude ptát — řekni mi, co mám říct.“

„Řekni mu, Kebéte, pravdu, že jsem to neudělal proto, že bych chtěl soupeřit s ním a jeho básněmi — věděl jsem totiž, že by to nebylo snadné — ale zkoušel jsem, co znamenají jisté sny, a plnil jsem si povinnost, kdyby mi náhodou častokrát přikazovaly dělat tuto hudbu. A to tak: často mi přicházel po celý můj minulý život týž sen, jindy v jiné podobě, ale říkal totéž: ‚Sókrate,‘ pravil, ‚věnuj se múzickému umění a konej.‘ A já jsem to dřív bral jako povzbuzení dělat to, co jsem

dělal — jako když se povzbuzují běžci — a tak mi i ten sen připadal, že nabádá k tomu, co dělám, k múzickému umění, protože filozofie je nejvyšší múzické umění a já jsem to konal. Teď když se stalo, že proces a boží slavnost mi bránily zemřít, zdálo se mi, že nemám snu neposlechnout, ale skládat; že je bezpečnější neodejít, dokud se nezbavím povinnosti složit básně v souladu se snem. Nejdřív jsem tedy složil báseň na toho boha, jemuž byla právě obětována slavnost; potom jsem si uvědomil, že básník, má-li být básníkem, musí skládat mýty, a ne řeči, a já sám jsem nebyl zběhlý v mytologii — proto jsem z Aisopových bajek, které jsem měl pohotově a znal je, zpracoval ty, na které jsem první narazil. Tohle, Kebéte, vyřiď Euénovi, buď zdráv, a je-li rozumný, ať mě co nejdřív následuje. Odcházím totiž, jak se zdá, dnes; takový je příkaz Athéňanů."

Simmias řekl: „Jaké je to, co radíš Euénovi, Sókrate! Setkal jsem se s tím mužem už mnohokrát; a soudě podle toho, co jsem o něm poznal, asi s tebou dobrovolně nebude souhlasit."

„Co? Není snad Euénos filozof?" řekl Sókratés.

„Mně se zdá, že ano," řekl Simmias.

„Pak tedy bude ochoten Euénos i každý, kdo si této věci důstojně účasten. Nicméně se asi nebude moci nutit, protože se říká, že to nedovoleno." A při těch slovech položil nohy na zem a dál takto seděl a mluvil.

Kebés se ho zeptal: „Jak to, Sókrate, že se nesmí člověk zabít sám, ale filozof má umírajícímu následovat?"

„Jakto, Kebéte? Neslyšeli jste o takových věcech ty a Simmias, když jste se stýkali s Filoláem?"

„Nic přesného, Sókrate."

„Já sice taky mluvím o nich jen podle doslechu; o tom, co jsem slyšel, zatajovat nemohu nic. Snad se to i hodí tomu, kdo se chystá odejít tam, uvažovat a vyprávět o tom, jaká ta cesta tam asi je. Co jiného by mohl člověk dělat do západu slunce?"

„Z jakého tedy důvodu říkají, že se člověk sám nemá zabít, Sókrate? Já už jsem, jak jsi se právě ptal, slyšel i od Filoláa, když u nás pobýval, i od jiných, že se to nemá dělat; ale nikdy jsem o tom neslyšel nic jasného."

„Je třeba se snažit," řekl Sókratés, „snad to brzy uslyšíš. Snad ti bude připadat zvláštní, že právě tohle je ze všech věcí tak jednoduché a že nikdy není pro člověka — jako je to u ostatních věcí — někdy a pro některé lepší zemřít než žít, přičemž pro ty, pro něž je lepší zemřít, se ti bude zdát zvláštní, jestliže tito lidé nesmějí sami sobě prospět, ale musí čekat na jiného dobrodince."

Kebés se tiše usmál: „Zná to Zeus," řekl ve své thébské řeči.

„Dalo by se to opravdu zdát nerozumné," řekl Sókratés, „ale přece jen to má svůj důvod. Tajné učení o tom říká, že my lidé jsme v jakési strážnici a nesmíme se z ní osvobozovat ani utíkat; a to mi připadá velké a nesnadné prohlédnout. Nicméně toto, Kebéte, se mi zdá dobře říkané: že bohové se o nás starají a my lidé jsme jedním z majetků bohů. Nezdá se ti to?"

„Zdá, mně taky," řekl Kebés.

„A ty bys také," pokračoval Sókratés, „kdyby se některý z tvých vlastních majetků sám zabil, aniž bys dal najevo, že chceš, aby zemřel, rozhněval se na něj a kdybys měl nějaký trest, potrestal bys ho?"

„Zajisté," řekl.

„Není tedy nerozumné, že se člověk nemá zabít dřív, než mu bůh pošle nějakou nutnost — jako je to teď s námi."

„To se zdá pravděpodobné," řekl Kebés. „Ale to, cos teď říkal, že filozofové budou chtít rádi umřít, to se zdá, Sókrate, zvláštní, pokud má to předchozí smysl, totiž že bůh je ten, kdo se o nás stará, a my jsme jeho majetek. Vždyť kdyby nejrozumnější neměli žal, když opouštějí tuto službu, v níž jim nejlepší správci — bohové — stojí v čele, nedávalo by to smysl. Nemyslí si přece sám, že se o sebe postará lépe, až se stane volným. Nerozumný člověk by si tohle snad mohl myslet — že

má utíkat od pána — a neuvážil by, že od dobrého utíkat nemá, ale naopak co nejvíc u něho zůstávat, a tak by utíkal pošetile. Rozumný se naopak vždy přeje být u toho, kdo je lepší než on sám. Takže, Sókrate, pravý opak toho, co jsi teď říkal, je pravděpodobný: rozumní mají být smutni, že umírají, a nerozumní se mají radovat."

Sókratés mu to poslouchal a zdálo se mi, že se zalíbil v Kebétově vážnosti. Pohlédl na nás a řekl: „Kebés pořád dovede nějaké otázky vyšetřovat, a neochotně hned uvěří tomu, co kdo říká."

Simmias dodal: „Ale, Sókrate, i mně se zdá, že teď říká Kebés něco pravdivého. Jaký smysl by mělo, aby opravdoví moudří muži utíkali od pánů, kteří jsou lepší než oni, a lehce se od nich zbavovali? A zdá se mi, že Kebés míří s touto řečí k tobě: že tak snadno neseš, že nás opouštíš i dobré vládce, jak ty sám přiznáváš, bohy."

„Právem to říkáte," řekl. „Myslím, že chcete, abych se k tomu obhájil jako před soudem."

„Zajisté," řekl Simmias.

„Dobrá, zkusím se tedy obhájit přesvědčivěji než tenkrát před soudci. Já totiž, Simmio a Kebéte, kdybych si nemyslel, že nejdřív přijdu k jiným bohům, moudrým a dobrým, a potom k lidem už zesnulým, lepším než ti zdejší, jednal bych nespravedlivě, kdybych se nad svou smrtí nerozčiloval. Takhle však dobře vězte, že doufám, že přijdu k dobrým mužům — i když si tohle tak zcela netroufám tvrdit — že však přijdu k bohům, kteří jsou výborní páni, to vězte, že bych to tvrdil tak jistě, jak by se dalo tvrdit cokoli podobného. A proto se tedy nerozčiluji, ale mám dobrou naději, že pro zesnulé něco je, a sice — jak se už dávno říká — mnohem lepší pro dobré než pro špatné."

„Co, Sókrate?" řekl Simmias. „Chceš nám svou nauku zachovat jen pro sebe, nebo bys ji s námi mohl sdílet? Zdá se mi, že by bylo dobré i pro nás, a zároveň by to byla tvá obhajoba, kdybys nás přesvědčil o tom, co říkáš."

„Pokusím se," řekl. „Nejprve se však podívejme, co nám chce Kritón říct, zdá se, že se už dávno chystá."

„Co jiného, Sókrate," řekl Kritón, „než že mi už dlouho říká ten, co ti má dát jed, že se máš co nejméně v rozhovoru rozpalovat, protože ti, co se rozpalují, prý jed nepůsobí a musí si ho vzít dva- i třikrát."

Sókratés řekl: „Nech ho být. Jenom ať on sám své připraví tak, aby mi mohl dát dvakrát, případně i třikrát."

„Něco takového jsem skoro čekal," řekl Kritón. „Trápí mě to dávno."

„Nech ho," řekl.

„Vám tedy, soudcům, chci teď podat řeč, proč se mi zdá, že muž, který strávil život opravdu ve filozofii, má před smrtí mít důvěru a dobrou naději, že získá největší dobra tam po svém konci. Jak by to tedy mohlo být, Simmio a Kebéte, pokusím se vysvětlit.

Hrozí, že si všichni ti, kdo se správně chápou filozofie, zůstali od ostatních skryti v tom, že se nevěnují ničemu jinému než umírání a smrti. Je-li to pravda, bylo by zvláštní, kdyby celý život po ničem jiném netoužili, a když to přišlo, rozčilovali se nad tím, po čem toužili."

Simmias se zasmál: „Při Diovi, Sókrate, nejsem zrovna rozpoložen ke smíchu, a tys mě přesto rozesmál. Myslím, že dav, kdyby to slyšel, by řekl, že se to na filozofy skvěle hodí — a naši lidé by s tím zajisté souhlasili — že filozofové skutečně žijí po smrti, a že si i oni toho jsou vědomi, že si to zasluhují."

„Mluvili by pravdu, Simmio, až na to, že si toho jsou vědomi. Nejsou si totiž vědomi, v jakém smyslu praví filozofové žijí po smrti a v jakém smyslu si zasluhují smrt a jakou smrt. Promluvme spolu, nechme je stranou: považujeme smrt za něco?"

„Zajisté," řekl Simmias.

„A co jiného je než oddělení duše od těla? A to je ono umírání: tělo zůstává samo o sobě, oddělené od duše, a duše sama o sobě, oddělená od těla? Je snad smrt něco jiného?"

„Ne, přesně toto."

„Dívej se tedy, dobrý muži, zda i ty souhlasíš. Z toho totiž, myslím, budeme víc vědět o tom, co zkoumáme. Zdá se ti, že filozofovi záleží na takzvaných rozkoších, jako jsou jídla a nápoje?“

„Nejméně, Sókrate,“ řekl Simmias.

„A na milostných?“

„Nikterak.“

„A na ostatní péči o tělo? Myslíš, že takový člověk má v úctě koupit si pěkná roucha a obuv a jiné ozdoby těla, nebo tím pohrdá — nakolik není nutné se jich účastnit?“

„Pohrdá, myslím,“ řekl, „opravdový filozof.“

„Takže se ti zcela zdá,“ řekl, „že se takový člověk nestará o tělo, ale naopak se od něj co nejvíce odvrací a obrací se k duši?“

„Mně ano.“

„Není v takových věcech patrné, že filozof se liší od ostatních lidí tím, že co nejvíce odpoutává duši od spolku s tělem?“

„Je to patrné.“

„A davu lidí se zdá, Simmio, že komu žádná z takových radostí nedělá potěšení a nic si z nich neužije, tomu nestojí za to žít; řekli by, že blízko smrti je ten, kdo se nestará o rozkoše, které jsou skrze tělo.“

„Zcela pravdu říkáš.“

„A co získání rozumnosti samé? Překáží tělo, nebo ne, přibere-li je někdo k pátrání za společníka? Co míním, je toto: Mají snad zrak a sluch pro člověka nějakou pravdu, nebo nám o nich stále básníci říkají, že nic přesného neslyšíme a nevidíme? Jestli ani ty smysly v těle nejsou přesné a jasné, těžko budou ty ostatní; všechny ostatní jsou přece horší než tyto. Nemyslíš?“

„Zajisté,“ řekl.

„Kdypak tedy,“ řekl, „duše dosáhne pravdy? Pokud se totiž pokouší něco zkoumat spolu s tělem, zřejmě bývá tělem oklamána.“

„Pravdu říkáš.“

„Není to v uvažování, pokud někde jinde, kde se jí stává zřejmým něco z jsoucen?“

„Ano.“

„A uvažuje nejlépe, pokud ji nic z toho neruší, ani sluch, ani zrak, ani bolest, ani žádná rozkoš, ale kdy co nejvíc je sama o sobě, nechává tělo stranou a nakolik může nemá s ním společenství, nedotýká se ho, a touží po jsoucím.“

„Je to tak.“

„A tedy i tady duše filozofa zcela pohrdá tělem, odvrací se od něj a hledá, aby byla sama o sobě?“

„Zřejmě.“

„A co takovéto věci, Simmio? Říkáme, že je něco samo o sobě spravedlivé, nebo nic takového?“

„Říkáme, při Diovi.“

„A opět něco samo krásné a dobré?“

„Jak by ne?“

„Viděl jsi někdy něco takového očima?“

„Nikterak,“ řekl.

„A jiným smyslem skrze tělo ses toho dotkl? Mluvím o všech těchto: velikosti, zdraví, síle a jedním slovem o podstatě všech ostatních, čím každé z nich vlastně jest. Zda skrze tělo se o nich spatřuje to nejpravdivější, nebo takto: kdo z nás si nejvíc a nejpřesněji připraví uchopit v myšlenkách každou z těch věcí, které zkoumá, ten by přišel nejblíže k jejímu poznání?“

„Zajisté.“

„Učinil by to tedy nejčistěji ten, kdo přistupuje k věci co nejvíc samou myslí, bez přibrání zraku nebo jiného smyslu v uvažování, a používá k uvažování samou čistou mysl, pokouší se chytit každé z jsoucen samo o sobě, čisté — zbavuje se co nejvíc očí, uší a prostě řečeno celého těla, protože ruší a nedovoluje duši získat pravdu a rozumnost,

když je s ním ve společenství? Není, Simmio, kdokoli jiný ten, kdo dosáhne jsoucího?“

„Nadmíru, Sókrate,“ řekl Simmias, „jak pravdivě mluvíš.“

„Nutně tedy,“ řekl, „z toho všeho vzniká opravdovým filozofům takový názor, že si mezi sebou říkají: ‚Je nějaká stezka, která nás, zdá se, vede skrze úvahu k tomu závěru: dokud máme tělo a naše duše je smíchána s takovou špatností, nikdy jsme nedostali dostatečně to, po čem toužíme; a tím, říkáme, je pravda.‘ Nespočetné nám totiž tělo přináší zaneprázdnění pro nutnou výživu; dále nás nemoci, přijdou-li, překážejí v lovu jsoucího. Milostnými touhami, žádostivostmi, strachy a všelijakými přízraky i tlacháním nás tělo zaplňuje tak, že nám, jak se právem říká, zřejmě nikdy nevzniká ani kousek skutečného rozumu. Ani války a nepokoje a bitvy přece nic jiného nepůsobí než tělo a jeho žádosti; kvůli získávání majetku vznikají všechny války, a majetek jsme nuceni získávat kvůli tělu, protože mu sloužíme jako otroci; a kvůli tomu všemu nemáme kdy pro filozofii. A to nejhorší ze všeho: získáme-li chvíli od něho volno a obrátíme se ke zkoumání něčeho, zase při pátrání se nám tělo všude plete a dělá hluk a zmatek a vyvádí nás z míry, takže kvůli němu nemůžeme vidět pravdu. Ale skutečně se nám ukázalo, že chceme-li někdy něco čistě poznat, musíme se ho zbavit a samou duší nahlédnout věci samy. A pak, jak se zdá, nám bude dáno to, po čem toužíme a čeho říkáme, že jsme milovníci, totiž rozumnost — až zemřeme, jak úvaha ukazuje, ne za života.

Vždyť není-li možné s tělem nic čistě poznat, platí jedno ze dvou: buď nelze poznání dosáhnout nikdy, nebo až po smrti. Tenkrát totiž bude duše sama o sobě, oddělena od těla, předtím ne. A dokud žijeme, budeme nejblíže poznání, nebudeme-li co nejvíc stýkat se s tělem ani s ním mít společenství, pokud nebude nejvyšší nutnost, a nebudeme se naplňovat jeho přirozeností, ale budeme od něho čistí, dokud nás sám bůh neuvolní. A takto, čistí, oproštění od tělesné nerozumnosti, budeme, jak se zdá, s takovými a budeme skrze sebe sama poznávat

vše čisté — to je, zdá se, pravda. Vždyť nečistému se nečistého dotýkat snad není dovoleno. Takové věci, myslím, Simmio, nutně mezi sebou říkají a myslí všichni, kdo správně milují poznání. Nemyslíš také?“

„Zcela, Sókrate.“

„Je-li to pravda, příteli,“ řekl Sókratés, „je velká naděje, že až přijdu tam, kam směřuji, získám tam dostatečně to, kvůli čemu jsme vynaložili v minulém životě tolik úsilí — takže tato cesta, na kterou jsem ted poslán, se mi stává cestou s dobrou nadějí, a to i každému jinému muži, jemuž se zdá, že má mysl již jaksi očištěnou.“

„Zcela,“ řekl Simmias.

„Není očištěním to, co se v naší řeči už dávno říká: co nejvíce oddělovat duši od těla a zvykat ji, aby se sama o sobě z celého těla stahovala, soustřeďovala a žila podle možnosti i teď i poté sama o sobě, uvolněná jako z pout těla?“

„Zajisté,“ řekl.

„A ono se nejmenuje smrt právě tohle: uvolnění a oddělení duše od těla?“

„Zcela,“ řekl.

„A uvolnit duši, jak říkáme, se vždy nejvíc a jedině snaží ti, kdo správně filozofují, a sama tato příprava filozofů je uvolnění a oddělení duše od těla. Nebo ne?“

„Zřejmě.“

„Nebylo by tedy, jak jsem na začátku řekl, směšné, aby se člověk, který se v životě co nejvíce přibližoval smrti, aby právě tak žil, a když mu smrt přijde, rozčiloval se nad tím?“

„Směšné, jak by ne?“

„Skutečně tedy, Simmio,“ řekl, „ti, kdo správně filozofují, cvičí se v umírání, a smrt je pro ně ze všech lidí nejméně děsná. Uvažuj z tohoto hlediska.

Jestliže se tělu úplně odcizili a touží mít duši samu o sobě, kdyby se, když to přijde, báli a rozčilovali, nebylo by to velmi nelogické —

kdyby neradi odcházeli tam, kde doufají dosáhnout toho, po čem celý život toužili, totiž rozumnosti, a zbavit se toho, s čím se zcela rozešli? Lidských milých a žen a synů, kteří zemřeli, mnozí dobrovolně chtěli odejít do Hádu, vedeni touto nadějí: že tam uvidí ty, po nichž toužili, a budou s nimi. A ten, kdo opravdu miluje rozumnost a kdo velmi silně dostal tutéž naději, že se s ní nikde jinde setká významně než v Hádu — bude snad truchlit nad svou smrtí a nebude tam rád odcházet? Je třeba myslet, příteli, bude-li to opravdový filozof: bude si silně myslet, že nikde jinde se čistě nesetká s rozumností než tam. Je-li to tak, jak jsem před chvíli řekl, nebylo by velmi nerozumné, aby se takový člověk bál smrti?“

„Velmi by to bylo, při Diovi,“ řekl.

„Není ti to dostatečným důkazem o tom muži, kterého uvidíš rozčilovat se nad tím, že má zemřít, že nebyl filozofem, ale milovníkem těla? Je snad týž člověk i milovníkem peněz a cti, nebo jedné z těch dvou věcí nebo obojího.“

„Zcela,“ řekl, „je to tak, jak říkáš.“

„A nehodí se, Simmio, tzv. statečnost spíše takovému, kdo je takto rozpoložen?“

„Zajisté,“ řekl.

„A nehodí se také uměřenost — která je i podle davu uměřeností, totiž nedávat se rozrušit žádostmi a mít je v mírném pohrdání — nehodí se právě jen těm, kdo nejvíc tělem pohrdají a žijí ve filozofii?“

„Nutně,“ řekl.

„Chceš-li zvažovat uměřenost a statečnost ostatních lidí, bude ti připadat divná.“

„Jak to, Sókrate?“

„Víš, že všichni ostatní považují smrt za jedno z velkých zel?“

„Zajisté,“ řekl.

„A ti stateční mezi nimi snášejí smrt ze strachu z větších zel, když ji snášejí?“

„Je to tak.“

„Takže z bázně a strachu jsou stateční všichni kromě filozofů; a je zvláštní, že by někdo byl statečný ze strachu a bázně.“

„Zcela,“ řekl.

„A co ti uměření mezi nimi? Nestalo se jim totéž? Jsou uměření z nestřídmosti? A to říkáme, že je nemožné, a přesto se jim stává něco podobného s touto prostoduchou uměřeností: ze strachu, že budou zbaveni jiných rozkoší a po těchto touží, dalších se zdržují, přemáháni jedněmi druhými. Říkají přece nestřídmosti to, že nás rozkoše ovládají, a přesto se jim stává, že ovládáni některými rozkošemi, ovládají jiné rozkoše. A to je totéž, co jsem před chvílí řekl: že nějakým způsobem ze své nestřídmosti se stali uměřenými.

Zdá se, blažený Simmio, že toto není ta správná výměna za ctnost: vyměňovat rozkoše za rozkoše, strasti za strasti, strachy za strachy, větší za menší, jako by to byly peníze; ale je jen jediná správná měna, za niž se mají všechny tyto věci vyměňovat — rozumnost. A s ní je skutečně i statečnost, uměřenost, spravedlnost a souhrnně pravá ctnost — s rozumností, ať se už přidávají nebo odcházejí rozkoše, strachy a všechny ostatní takové věci. Oddělovány od rozumnosti a vyměňovány jedny za druhé by taková ctnost byla jen stínovým obrazem, skutečně otrockou, a nebylo by v ní nic zdravého ani pravého. Pravda však je, že jak uměřenost, tak spravedlnost a statečnost — a sama rozumnost — jsou jakýmsi očištěním od všeho takového. A snad ani ti, kdo zavedli ta mystéria, nebyli nicotní lidé, ale skutečně již dávno naznačovali, že kdo přijde do Hádu nezasvěcený a bez obřadů, bude ležet v blátě, kdo však očištěn a zasvěcen přijde tam, bude přebývat s bohy. Jak ti, co se starají o mystéria, říkají: ‚Mnoho je nositelů posvátné hole, ale málo pravých bakchů.‘ A ti nejsou podle mého mínění nic jiného než ti, kdo správně filozofovali. A já jsem se, pokud bylo v mých silách, v životě nic z toho nezanedbával, snažil jsem se všemi způsoby jedním z nich stát; zda jsem se snažil správně a zda jsme něčeho dosáhli, se

dozvíme s jistotou, až tam přijdeme, dá-li bůh, krátce poté, jak se mi zdá.

Takto se tedy, Simmio a Kebéte," řekl, „obhajuji, že právem opouštím vás a tamní pány

a odcházím bez obav a bez rozčilení, protože mám za to, že i tam, nijak méně než zde, se setkám s dobrými pány a druhy. Pokud jsem ve své obhajobě přesvědčivější vůči vám než vůči athénským soudcům, je to v pořádku."

Když to Sókratés dořekl, chopil se slova Kebés: „Sókrate, ostatní se mi zdá dobře říkané, ale to o duši vyvolává u lidí velkou nedůvěru: aby po oddělení od těla už nikde nebyla, ale v ten den, kdy člověk umírá, se rozpadla a zanikla, hned po oddělení od těla, aby jako dech nebo kouř rozfoukaná odletěla a už nikde nebyla. Vždyť kdyby byla někde sama o sobě, shromážděná a zbavená všech těch zel, která jsi teď probíral, byla by to velká a krásná naděje, Sókrate, že je pravda, co říkáš. Ale tohle nutně potřebuje nemalou útěchu a víru, že duše skutečně existuje po smrti člověka, že má nějakou sílu a rozumnost."

„Pravdu říkáš, Kebéte," řekl Sókratés. „Ale co máme dělat? Chceš, abychom o těchto věcech mluvili dál, zda je pravděpodobné, že tomu tak je, nebo není?"

„Já bych rád," řekl Kebés, „slyšel, jaký o tom máš názor."

„Nemyslím, že by někdo teď, kdyby to slyšel, mohl říct — i kdyby to byl komický básník — že jen tlachám a mluvím o nepatřičných věcech. Pokud se ti to zdá dobré, musíme to prozkoumat. Dívejme se na to takto: jsou duše zemřelých lidí v Hádu, nebo ne? Je starý výrok, který si pamatujeme, že odtud přišly tam, a zase přicházejí sem a vznikají z mrtvých. A je-li tomu tak, že znovu vznikají živí z mrtvých, co by to bylo jiného, než že by naše duše tam byly? Nemohly by se přece znovu zrodit, kdyby nebyly. A pokud by se nám ukázalo, že živí vznikají odjinud než z mrtvých, musel by to být jiný důvod."

„Zajisté," řekl Kebés.

„Nedívej se jen na lidi, jestli to chceš mít snadnější," řekl, „ale i na všechna zvířata, rostliny a stručně na všechno, co má vznikání. U všech se podívejme, zda to tak vzniká: nic odjinud než z protikladů v jejich protiklad, u všech věcí, které mají něco jako protiklad — jako krásné má za protiklad hanebné, spravedlivé nespravedlivé, a mnoho dalších věcí je taktéž. Prozkoumejme tedy, zda u všech věcí, které mají protiklad, je nutné, aby vznikaly jen z jejich protikladu. Například když něco vzniká větším, nutně bývalo předtím menší a pak se stane větším?"

„Ano."

„A pokud něco vzniká menším, bývalo předtím větší a pak se stane menším?"

„Je to tak," řekl.

„A ze silnějšího vzniká slabší, z rychlejšího pomalejší?"

„Zcela."

„A co? Pokud něco vzniká horším, není to z lepšího, a pokud spravedlivějším, z nespravedlivějšího?"

„Jak by ne?"

„Dostačuje nám tedy toto: všechno vzniká tak, protiklady z protikladů?"

„Zcela."

„A co ještě? Je v nich i toto: jak dvě vznikání mezi oběma protiklady — z jednoho na druhý a zase z druhého zpět na první? Mezi větším a menším je růst a úbytek, a říkáme: jedno růst, druhé zmenšování."

„Ano," řekl.

„A také rozkládání a slučování, chladnutí a ohřívání, a všechno takto, i kdybychom občas nepoužívali tato jména, ale ve skutečnosti to tak všude je, že se tyto věci stávají jedna z druhé a jedno vznikání mezi nimi oběma."

„Zcela," řekl.

„A co, má život protiklad, jako bdění má protiklad spánek?"

„Zajisté," řekl.

„Co?"

„Smrt," řekl.

„Vznikají tedy ty věci jedna z druhé, protože jsou si protikladné, a mezi nimi jsou dvě vznikání, protože jsou dvě?"

„Jak by ne?"

„Jedno spojení z toho, co jsem před chvílí jmenoval," řekl Sókratés, „ti budu říkat, a jeho vznikání také; ty mi řekni druhé. Mluvím o spánku a bdění: ze spánku vzniká bdění a z bdění spánek, a jejich vznikáním je: usínat a probouzet se. Dostačuje ti to, nebo ne?"

„Zcela."

„Řekni mi i ty tak o životě a smrti. Neříkáš, že smrt je protikladem života?"

„Ano."

„A že vznikají jedno z druhého?"

„Ano."

„Co tedy vzniká z živoucího?"

„Mrtvé," řekl.

„A co z mrtvého?"

„Nutné je souhlasit, že živoucí."

„Z mrtvých tedy, Kebéte, vznikají živoucí věci a živoucí lidé?"

„Zdá se," řekl.

„Jsou tedy naše duše v Hádu."

„Zdá se."

„A z těch dvou vznikání ohledně tohoto je jedno jasné? Umírání je přece jasné, nebo ne?"

„Zajisté," řekl.

„Jak to tedy budeme dělat? Nepřidáme opačné vznikání, a tím bude příroda chromá? Nebo je nutné dát proti umírání nějaké opačné vznikání?"

„Zcela," řekl.

„Jaké?“

„Oživování.“

„Jestliže tedy existuje oživování, bylo by to vznikání živoucích z mrtvých, totiž oživování?“

„Zcela.“

„Shodli jsme se tedy i tímto způsobem, že živoucí vznikají z mrtvých, nic méně než mrtví z živoucích; a pokud je to tak, zdá se nám to dostatečným důkazem toho, že duše mrtvých musí někde být, odkud zase vznikají.“

„Zdá se mi, Sókrate, z toho, na čem jsme se shodli, že to tak nutně je.“

„Hleď, Kebéte, že jsme se neshodli neprávem, jak se mi zdá. Vždyť kdyby ty jedny věci nebyly stále protiváhou druhých a nerostly jako v kruhu, ale vznikání by bylo přímočaré — jen z jednoho do opačného a nevracelo by se zpět, nedělalo oblouk — víš, že všechno by nakonec mělo stejný tvar, stejný stav by přijalo a přestalo by se stávat?“

„Jak to myslíš?“ řekl.

„Není těžké pochopit, co říkám. Například kdyby bylo usínání, ale probouzení by za ně nebylo oplácením z usínajícího, víš, že by nakonec všechno dalo Endymiónovi za pravdu a nikde by to nebylo vidět, protože i všichni ostatní by trpěli tím, co on, totiž spánkem. A kdyby se všechno slučovalo, ale nerozlučovalo, hned by se stalo to Anaxagorovo ‚všechny věci dohromady‘. Tak i, milý Kebéte, kdyby umíralo všechno, co dostalo účast na životě, a když zemřelo, zůstávalo v tom tvaru a znovu neoživovalo, cožpak by nebylo zcela nutné, aby nakonec všechno bylo mrtvé a nic nežilo? Pokud by totiž z jiných věcí vznikaly živoucí, a živoucí umíraly, jaký způsob by zabránil tomu, aby se všechno nepohltilo v mrtvém?“

„Žádný se mi, Sókrate, nezdá,“ řekl Kebés, „a myslím, že mluvíš zcela pravdu.“

„Je to, Kebéte, podle mého soudu," řekl, „ze všeho nejvíc tak, a my sami se v tom neklameme, ale skutečně existuje oživování z mrtvých a živoucí vznikají z mrtvých a duše mrtvých jsou."

„Zajisté," řekl Kebés chytaje slovo, „i podle té úvahy, Sókrate, kterou obvykle často říkáváš: že naše učení není nic jiného než rozpomínání. Podle ní je nutné, že jsme se museli v nějakém dřívějším čase naučit to, na co se nyní rozpomínáme. To je nemožné, pokud by naše duše někde nebyla dříve, než se zrodila v této lidské podobě; takže i tak se duše zdá být nesmrtelnou."

„Ale, Kebéte," řekl Simmias chytaje slovo, „jaké jsou toho důkazy? Připomeň mi je, protože si teď na ně moc nevzpomínám."

„Jedním krásným důkazem," řekl Kebés, „je, že lidé, když se jich správně ptáme, sami povídají, jak se věci mají — a kdyby v nich nebyla znalost a správná úvaha, nebyli by toho schopni. Pak když je někdo přivede k diagramům nebo něčemu podobnému, tam se to nejjasněji ukazuje."

„Jestli tě tohle, Simmio, nepřesvědčuje," řekl Sókratés, „podívej se, zda bys s tím souhlasil jiným způsobem. Pochybuješ, že takzvané učení je rozpomínání?"

„Já nepochybuji," řekl Simmias, „ale potřebuji právě to, o čem je ta úvaha, totiž se rozpomenout. A z toho, co Kebés začal říkat, skoro už se rozpomínám a souhlasím; ale ne o nic méně rád bych teď slyšel, jakým způsobem bys to řekl ty."

„Takto. Souhlasíme přece, že má-li si někdo něco rozpomenout, musel to předtím někdy vědět."

„Zajisté," řekl.

„Souhlasíme také na tom, že když se v někom nějak objeví poznání, jde o rozpomínání? Toho pod ‚nějak' myslím toto: Pokud někdo něco uvidí, uslyší nebo přijme jiným smyslem, a nejen to pozná, ale pomyslí si i na něco jiného, čeho poznání není totéž, ale něco jiného — nemáme pravdu, když říkáme, že si na to vzpomněl, k čemu přišel v mysli?"

„Jak to míníš?“

„Například takto. Jiné je poznání člověka a jiné poznání lyry.“

„Jak by ne?“

„Víš, co milovníci cítí, když vidí lyru nebo plášť nebo něco jiného, co jejich miláček obvykle používal: poznají lyru a dostanou v mysli obraz chlapce, jemuž ta lyra patří. To je rozpomínání. Jako také, když někdo uvidí Simmia, často si vzpomene na Kebéta, a je mohl bych uvést tisíc jiných případů.“

„Tisíc, při Diovi,“ řekl Simmias.

„Není tedy takováto věc jakési rozpomínání? Zvláště když dojde na něco, čeho už se zapomnělo zabývat časem a nedbáním.“

„Zcela,“ řekl.

„A co? Je možné, abys viděl koně nakresleného nebo lyru nakreslenou a vzpomněl si na člověka? A viděl Simmia nakresleného a vzpomněl si na Kebéta?“

„Zcela.“

„A viděl Simmia nakresleného a vzpomněl si na samotného Simmia?“

„Je to možné,“ řekl.

„Ve všech těchto případech tedy vzniká rozpomínání: někdy z podobného, někdy z nepodobného?“

„Vzniká.“

„Když ale rozpomínáš na něco z podobného, musí ti k tomu dojít: zda chybí nebo nechybí v podobě to něco, na co si rozpomínáš?“

„Nutně,“ řekl.

„Dívej se tedy, jestli to tak je. Říkáme, že je něco rovné samo o sobě, ne dřevo rovné dřevu nebo kámen rovný kameni nebo něco takového, ale něco jiného kromě toho všeho, totiž rovnost sama. Řekneme, že to je něco, nebo že to není nic?“

„Řekneme, při Diovi,“ řekl Simmias, „pozoruhodně.“

„A víme, co je to?“

„Zcela," řekl.

„Odkud jsme k tomu poznání přišli? Nebylo to z toho, co jsme ted říkali: ze dřev nebo kamenů, nebo jiných rovných věcí, které jsme viděli, odtud jsme pochopili rovnost — která je jiná než ony? Nebo ne? Dívej se takto: nezdají se ti stejná dřeva a stejné kameny někdy — ačkoli jsou stejné — občas jednomu stejné a druhému ne?"

„Zcela."

„A co? Zdají se nám někdy sama rovná být nerovná, nebo rovnost nerovností?"

„Nikdy nikdy, Sókrate."

„Není tedy totéž," řekl, „ty rovné věci a sama ta rovnost."

„V žádném případě nic takového, Sókrate."

„Ale přesto z těch stejných věcí — ačkoli jsou jiné než sama rovnost — jsi získal a pochopil pojem rovnosti?"

„Zcela pravdu říkáš."

„A ta je buď podobná jim, nebo nepodobná?"

„Zcela."

„Nic to nemění," řekl, „když tedy při pohledu na něco vzpomeneš na něco jiného, jestli je to podobné nebo nepodobné, je to nutně rozpomínání?"

„Zcela."

„Co tedy? Potká nás to u těch dřev a stejných věcí, které jsme ted říkali? Jsou pro nás rovné jako sama rovnost, nebo trochu méně?"

„Mnohem méně," řekl.

„Souhlasíme tedy, kdykoli někdo při pohledu na něco pomyslí, že to, co teď vidím, chce být takové, jako něco jiného z jsoucen, ale nedostává se mu toho a nemůže být takové, ale je horší — musí mít předchozí znalost toho, čemu říkám, že se tamto má podobat, ale v tom se mu nedostává?"

„Nutně."

„Co tedy? Potkalo nás to u těch rovných věcí a u rovnosti samé, nebo ne?“

„Zcela.“

„Nutně jsme tedy znali rovnost dřív, než jsme poprvé spatřili rovné věci a pomysleli, že všechny tyto se chtějí stát takovými, jako rovnost, ale nestačí.“

„Je to tak.“

„A nesouhlasíme, že jsme si to nemohli pomyslet, ani že to není možné, jinak než ze zraku, hmatu nebo nějakého jiného smyslu? Všechny tyto říkám, že jsou stejné.“

„Jsou totiž stejné, Sókrate, i vzhledem k tomu, co ta úvaha chce ukázat.“

„Ale ze smyslů musí dojít k tomu pomyšlení, že všechny ty věci, které vnímáme smysly, jsou namířené k samému rovnému a jsou nedostatečné vedle něho — nebo jak to řekneme?“

„Takto.“

„Takže dřív, než jsme začali vidět, slyšet a používat jiné smysly, museli jsme nějak dostat poznání samé rovnosti, co je, pokud jsme k ní měli vztáhnout ty smyslové rovné věci — že všechny tyto se snaží být jako ona, ale jsou horší.“

„Nutně z toho, co bylo předtím, Sókrate.“

„Takže hned od narození jsme viděli, slyšeli a používali ostatní smysly?“

„Zcela.“

„Museli jsme tedy poznání rovnosti dostat, říkáme, dřív než tyto smysly?“

„Ano.“

„A to, jak se zdá, nutně dřív, než jsme se narodili.“

„Zdá se.“

„Pokud jsme ho tedy získali, než jsme se narodili, měli jsme ho při narození, a znali jsme nejen rovné, větší a menší, ale všechny takové

věci? Protože naše úvaha teď není víc o rovnosti než o samém krásnu, samém dobru, samém spravedlivém, samém zbožném, a jak říkám, o všem, co označujeme značkou samo', při otázkách i při odpovědích. Takže o nich všech jsme museli mít poznání před narozením."

„Je to tak."

„A pokud to vždy nezapomínáme po narození, vždy to víme a víme to celý život. Vědět je totiž toto: získat poznání o něčem a mít je a neztratit. Nebo nenazýváme ztrátou poznání zapomínání, Simmio?"

„Zcela, Sókrate."

„Pokud jsme ale, jak myslím, poznání přijali před narozením, ztratili je při narození a potom pomocí smyslů ohledně těch věcí získali zpět poznání, které jsme kdysi měli, nebylo by to, co nazýváme učením, získání zpět vlastního poznání? A nazvali bychom to správně rozpomínáním?"

„Zcela."

„Zdálo se nám totiž, že je to možné — spatřit nebo slyšet nebo přijmout jiným smyslem nějakou věc a z toho pomyslet na jinou věc, na kterou jsme byli zapomněli — s níž byla v blízkosti, buď podobná nebo nepodobná. Takže je to buď jedno ze dvou: buď jsme to poznání dostali při narození, a víme to po celý život, nebo si na to po narození ti, o nichž tvrdíme, že se učí, jen rozpomínají, a učení je rozpomínání."

„Je to velmi tak, Sókrate."

„Co tedy, Simmio, co z toho vybereš: narodili jsme se s poznáním, nebo se potom rozpomínáme na to, čeho jsme získali poznání dřív?"

„Nemohu, Sókrate, hned se rozhodnout."

„Co? Můžeš tohle? A jak si o tom myslíš? Může muž, který ví, rozdat svoji znalost, nebo ne?"

„Zcela."

„Zdá se ti, že všichni lidé umí dát úvahu o těchto věcech, o nichž jsme mluvili?"

„Rád bych," řekl Simmias, „ale mnohem víc se obávám, že zítra v tuto hodinu nebude už žádný člověk, který by to dovedl."

„Myslíš tedy, Simmio, že tohle všichni vědí?"

„Vůbec ne."

„Rozpomínají se tedy na to, co se kdysi naučili?"

„Nutně."

„Kdy přišly naše duše k tomu poznání? Ne po narození, kdy jsme se stali lidmi?"

„Jistě ne."

„Dříve tedy."

„Ano."

„Byly tedy, Simmio, naše duše dříve, než se staly lidmi, oddělené od tělesné podoby, a měly rozumnost?"

„Pokud ovšem, Sókrate, jsme nedostali to poznání v samém narození: zůstává nám totiž ještě tento čas."

„Ať je to tak, příteli. V jakém jiném čase bychom je ztratili? Nenarodíme se přece s nimi, jak jsme se právě shodli. Ztrácíme je tedy tenkrát, kdy je i získáváme? Nebo máš jiný čas říct?"

„Žádný, Sókrate, nevědouc tak jsem to řekl."

„Je to tedy, Simmio," řekl, „takto: pokud existují ty věci, o nichž pořád mluvíme — krásné, dobré a všechna taková podstata — a vztahujeme k ní všechno ze smyslů, znovu objevujeme to, co bylo naše, a vztahujeme k ní tyto věci, musí nutně existovat i tyto věci existovat před námi, a naše duše už tenkrát byly. Nebyly-li ony, nebylo by nic z toho řečeno. Je to tak, a jak nutně existují ony věci, tak i naše duše dříve, než jsme se narodili. A pokud ty věci nejsou, ani tahle úvaha neplatí?"

„Nadmíru, Sókrate," řekl Simmias, „se mi zdá, že je stejná nutnost obojího, a dobře se úvaha utíká k tomu, že naše duše existovala dříve, než jsme se narodili, i podstata, o níž teď mluvíš. Mně se totiž zdá, že nic není tak jasné jako to, že všechny tyto věci — krásné, dobré

a ostatní — existují, jak nejvíce lze. Mně se zdá, že je to dost dokázáno.“

„A Kebétovi?“ řekl Sókratés. „Je nutné totiž přesvědčit i Kebéta.“

„Je dost přesvědčen,“ řekl Simmias, „pokud mohu posoudit. Protože ten je ze všech lidí nejméně náchylný věřit řečem. Myslím ale, že je zcela přesvědčen, že naše duše byla dříve, než jsme se narodili.

Zda ale, Sókrate,“ řekl, „bude i po smrti, to se mi samému nezdá dokázáno. Ještě pořád je ten lidský strach, který Kebés nedávno říkal, že snad hned při smrti člověka se duše rozprchne a tím skončí její trvání. Co brání tomu, aby se někde jinde zrodila, dala se dohromady z něčeho a existovala, než vstoupila do lidského těla, a tím vším přešla a vstoupila do lidského těla — proč by nemohla, když do toho vstoupila a zase se oddělila, i sama skončit a zaniknout?“

„Správně mluvíš, Simmio,“ řekl Kebés. „Zdá se, že polovina toho je dokázáno — že naše duše byla dříve, než jsme se narodili — ale je třeba ještě dokázat, že i po naší smrti bude nijak méně než před naším narozením, aby byl důkaz úplný.“

„Je to i teď, Simmio a Kebéte,“ řekl Sókratés, „dokázáno, pokud chcete spojit tuto úvahu s tou, na niž jsme se dřív shodli, že vše živoucí vzniká z mrtvého. Vždyť pokud duše existuje dříve, nutně — vstupujíc do života a vznikajíc — má odnikud jinud vznikat než ze smrti a ze zemřelého: jak by nebyla také po svém zemření, když musí znovu vzniknout? Je to tedy i teď dokázáno. Nicméně se mi zdá, že vám i Simmiovi by se líbilo tuto otázku ještě víc rozpracovat, obáváte se jako děti, aby duše, až se od těla oddělí, vítr opravdu nerozfoukal a nerozehnal, zvláště kdyby někdo neumíral za bezvětří, ale za silného větru.“

A Kebés se zasmál: „Zkus nás přesvědčit, Sókrate, jako kdybychom se báli. Nebo ne jako bychom se báli, ale snad v nás je nějaké dítě, které se těchto věcí bojí: toho tedy pokus se přesvědčit, aby se nebálo smrti jako strašidla.“

„Je třeba," řekl Sókratés, „každý den mu zpívat zpěvy, dokud ho z toho nevyléčíš."

„Odkud ale, Sókrate," řekl, „vezmeme dobrého zaklínače takových věcí, když ty nás opustíš?"

„Řecko je velké, Kebéte," řekl, „v němž jsou snad dobří muži, a je také mnoho národů barbarských, mezi nimiž musíte všude hledat takového zaklínače — nelitujíce ani peněz, ani námahy — protože není nic, nač by bylo lépe vynaložit peníze. A musíte hledat i mezi sebou navzájem, protože snad snadno nenajdete lidí, kteří jsou toho schopnější víc než vy."

„Tak to bude," řekl Kebés, „ale vraťme se tam, odkud jsme vyšli, jestli ti to je milé."

„Milé mi to je. Jak by ne?"

„Správně mluvíš," řekl.

„Nemusíme si tedy," řekl Sókratés, „sami od sebe položit otázku: čemu asi se stává, že se rozprchává, a za co se máme bát, že se mu to stane? A u čeho to zase není možné? A pak dívat se, zda duše je taková, a mít podle toho buď dobrou, nebo špatnou naději?"

„Pravdu říkáš."

„Zda tedy není rozkládání a rozprchnutí tomu, co bylo složeno a bylo přirozeně složené: aby se to rozkládalo tak, jak se složilo? A pokud něco je nesložené, tomu jedinému se, pokud něčemu, hodí nerozkládat se?"

„Zdá se mi tak," řekl Kebés.

„A což nesložená věc je totéž, co je stále stejné, totéž? A složená je taková, že se pokaždé mění a nikdy není totéž?"

„Mně se tak zdá."

„Pokračujme tedy," řekl, „k těm věcem, o nichž jsme mluvili v předchozí úvaze. Sama podstata, o jejíž bytí dáváme důvod při otázkách i odpovědích — vždy je stejná, podle téhož, nebo se jinak chová jindy? Sama rovnost, krása, všechno jedno', jsoucno — přijme snad

někdy nějakou změnu, byť sebemenší? Nebo každé z nich — sám, podle sebe, jedinečný tvar — zůstává stále týž podle téhož a nijak se nemění?“

„Nutně musí zůstávat týž, Sókrate,“ řekl Kebés.

„A co takové věci jako lidé, koně, pláště nebo cokoli jiného takového — jsou stále tytéž, nebo zcela opačně než ty: nikdy, abych tak řekl, nejsou stejné samy se sebou ani jedny s druhými?“

„Takto zase ty,“ řekl Kebés, „nikdy nejsou stejné.“

„Těch ses mohl dotknout, uvidět nebo přijmout jiným smyslem; těch, které zůstávají totéž, ale nemohl ses dotknout jinak než myšlením a úvahou, protože jsou neviditelné a nejsou vidět.“

„Zcela pravdu říkáš,“ řekl.

„Chceš tedy, abychom položili dva druhy jsoucen, jeden viditelný, druhý neviditelný?“

„Položme.“

„A neviditelné je vždy stejné, viditelné nikdy ne stejné?“

„I to položme,“ řekl.

„Co dál? Nejsme my sami zčásti tělem a zčásti duší?“

„Není to tak,“ řekl.

„Kterému z těch druhů tedy je tělo víc podobné a příbuzné?“

„Viditelnému,“ řekl, „to je každému zřejmé.“

„A co duše? Viditelná nebo neviditelná?“

„Lidem ne, Sókrate,“ řekl.

„Mluvíme o věcech viditelných nebo neviditelných pro lidskou přirozenost. Nebo myslíš o jinou přirozenost?“

„O lidskou.“

„Jak tedy mluvíme o duši? Viditelná, nebo neviditelná?“

„Neviditelná.“

„Neviditelná tedy.“

„Ano.“

„A tedy podobnější neviditelnému druhu je duše než tělo, a tělo viditelnému.“

„Nutnost, Sókrate.“

„A co jsme říkali dřív — že duše, když používá tělo ke zkoumání něčeho, buď skrze zrak, nebo sluch, nebo jiný smysl — je totiž skrze tělo zkoumat něco pomocí smyslů — se táhne k tomu, co se nikdy nedrží v témž, bloudí, je zmatená a opilá, protože se dotýká takových věcí?“

„Zcela.“

„Když ale sama o sobě zkoumá, odchází tam — k čistému, věčnému, nesmrtelnému a stále stejnému — a jsouc jí příbuzná, vždycky je s ní, kdykoli je sama o sobě a může být. Pak se ustaluje a je mezi těmi věcmi stále stejná sama se sebou, protože se dotýká takových věcí. A tomuto jejímu stavu říkáme rozumnost.“

„Zcela,“ řekl, „krásně a pravdivě mluvíš, Sókrate.“

„Čemu z toho se tedy duše — podle předchozí úvahy i podle této — zdá víc podobná a příbuzná?“

„Mně se zdá, Sókrate,“ řekl, „každý — i ten nejméně vzdělaný — podle této úvahy dojde k závěru, že duše je docela a všemi způsoby podobnější tomu, co je stále stejné, než tomu, co se mění.“

„A co tělo?“

„Tomu druhému.“

„Dívej se tedy ještě takto. Když jsou duše a tělo spolu, přirozeně jednomu z nich přikazuje být otrokem a sloužit, druhému vládnout a pánem být. V tomto se ti kterému zdá podobný tím být čím? Co se ti zdá přirozené pro božské, co pro smrtelné? Nezdá se, že božské je přirozeně vhodné vládnout a vést, a smrtelné je, aby se dalo vést a sloužit?“

„Mně se zdá.“

„Čemu se tedy duše podobá?“

„Zjevně, Sókrate: duše božskému, tělo smrtelnému.“

„Dívej se tedy, Kebéte, zda z toho všeho řečeného neplyne, že duše se nejvíce podobá božskému, nesmrtelnému, duchovnímu, jednotnému, nerozkladnému a vždy stejnému, totožnému se sebou, a tělo zase nejvíce lidskému, smrtelnému, mnoho tvarovému, nerozumnému, rozkladnému a nikdy stejnému, totožnému se sebou. Můžeme kromě toho říct, milý Kebéte, něco jiného, aby to nebylo tak?“

„Nemůžeme.“

„Co pak? Je-li to tak, nehodí se tělu, aby rychle zanikalo, a duši naopak zcela nebo blízko tomu, aby byla nerozkládná?“

„Jak by ne.“

„Všimni si tedy, že když člověk zemře, viditelná jeho část — tělo — je v tom, co je viditelné, nazývá se mrtvola a hodí se k rozkladu a rozpadu; a přesto se nerozpadá hned, ale zůstává poměrně dost dlouhé doby, zvláště pokud zemřel v nějakém pěkném stavu a byl mladý; i když se stáhne a zahalí jako ti, kteří jsou balzamováni v Egyptě, zůstává skoro úplně dlouhé doby, a některé jeho části — kosti, šlachy a všechno takové — jsou téměř nesmrtelné. Nebo ne?“

„Ano.“

„A duše — ta neviditelná část — odcházející do takového místa, které je ušlechtilé a čisté a neviditelné — do pravého Hádu, k dobrému a rozumnému bohu, kam, dá-li bůh, musí teď i má duše odejít — ta, jsouc taková a tak přirozená, bude se rozprchávat a rozpadávat v okamžiku oddělení od těla, jak to tvrdí mnoho lidí? Zdaleka ne, drahý Kebéte a Simmio, ale takto se to má. Pokud se oddělí čistá, jsouc čistá, bez přetahování těla za sebou, protože se s ním za života nestýkala, pokud mohla, bez něho a sama o sobě shromážděná, a toto cvičíc — nic jiného než pravou filozofii, totiž cvičení v snadném umírání: nazývá se to cvičení v smrti?“

„Zcela.“

„A takto rozpoložená odchází do podobného — do neviditelného, božského, nesmrtelného a rozumného — kde je blaženost dosažitelná,

a je zbavena bloudění, nerozumu, strachů, divokých lásek a všeho ostatního lidského zla a — jak se o zasvěcených říká — vskutku zbytek času tráví s bohy. Řekneme tak, Kebéte, nebo jinak?“

„Takto, při Diovi,“ řekl Kebés.

„Jestli se ovšem, myslím, oddělí poskvrněná a nečistá od těla, protože byla s ním stále a pečovala o ně a milovala, byla jím podváděna a jeho žádostmi a rozkošmi, že nic jiného nepovažovala za pravé než to tělesné — co lze nahmatat, uvidět, pít, jíst a užít k milostné rozkoši — a zvykla si bát se a nenávidět a utíkat před tím, co je oku temné a neviditelné, co je však rozumově přístupné a filosoficky uchopitelné — zdá se ti, že by taková duše odcházela sama o sobě čistá?“

„Nikterak,“ řekl.

„Spíš, myslím, pronikaná tím tělesným, které jí srostlé zůstalo přes stálý s ním styk a mnohé cvičení.“

„Zcela.“

„A to tělesné je, drahý příteli, tíživé, tvrdé a pozemské a viditelné. Takto zatížena taková duše je, přitahována zpět do viditelného místa strachem z neviditelného a Hádu, jak se říká, a bloudí kolem pomníků a hrobů, kde se tedy ukazují i jisté stínové přízraky duší, obrazy, jaké mají takové duše, které se neoddělily čistě, ale podílely se na viditelném, a proto jsou viděny.“

„Pravděpodobné je to, Sókrate.“

„Pravděpodobně, Kebéte, a nejsou to duše dobrých, ale špatných, nucené bloudit kolem takových míst jako trest za svůj dřívější špatný způsob života. A bloudí tak, dokud touhou tělesného elementu, který je drží, nevstoupí znovu do těla; a vstoupí, jak je přirozené, do takových těl, jaká odpovídají jejich způsobům, které vyvinuly za života.“

„Jaká to jsou?“

„Například ti, kdo si pěstovali obžerství, hýřivost a opilství a nijak se před tím nehlídali, zdá se, že vstupují do rodu oslů a jiných takových zvířat. Nemyslíš?“

„Zcela pravděpodobně to říkáš.“

„A ti, kdo cenili nespravedlnost, tyranství a loupež, vstupují do rodu vlků, jestřábů a jestřabů. Nebo kam říkáme, že takové duše odcházejí?“

„Zcela,“ řekl Kebés, „do takových.“

„Není tedy jasné,“ řekl, „kam asi odcházejí ostatní, podle podobnosti svých jednotlivých cvičení?“

„Jasné,“ řekl, „jak by ne?“

„Nejšťastnější z nich a odcházející do nejlepšího místa jsou ti, kteří cvičili obecnou a občanskou ctnost, kterou nazývají uměřeností a spravedlností, povstalou z návyku a cvičení, ale bez filozofie a bez rozumu.“

„V čem jsou nejšťastnější?“

„Protože je pravděpodobné, že se vrátí do stejně krotkého a občansky uspořádaného rodu — snad do rodu včel, vos nebo mravenců — a nebo i do téhož lidského rodu, a vzniknou z nich uměřenii muži.“

„Pravděpodobné.“

„Do rodu bohů však nedovoluje přijít tomu, kdo nefilozofoval a neodchází úplně čistý — pouze milovníku poznání. A kvůli tomu, drahý Simmio a Kebéte, se opravdoví filozofové zdržují všech tělesných žádostí a odolávají jim, nikoli ze strachu před ztrátou majetku a z chudoby — jak to dělají mnozí milovníci peněz — ani ze strachu před hanbou a špatnou pověstí za bezbožnost, jako ti milovníci moci a cti — a pak se jich zdržují.“

„Nehodilo by se jim to, Sókrate,“ řekl Kebés.

„Skutečně ne, při Diovi,“ řekl, „a proto, ti, kdo mají nějakou péči o svou vlastní duši a nežijí jako slouhové těla, všichni ti dávají sbohem, nejdou po cestě, kterou ti chodí, protože nevědí, kam jdou, ale myslí si, že nemají jít proti filozofii, proti jejímu uvolnění a očištění, obracejí se k ní a jdou tam, kam je ona vede.“

kolem pomníků a hrobů, kde se také někdy objevily jisté stínové přízraky duší — obrazy, jaké představují takové duše, které se neoddělily čistě, ale podílely se na viditelném, a proto bývají viděny.

„Pravděpodobné je to, Sókrate."

„Pravděpodobně, Kebéte; a nejsou to duše dobrých, ale špatných, nucené bloudit kolem takových míst a tak pykat za svůj dřívější špatný způsob života. A bloudí tak dlouho, dokud je touha po tělesném elementu, který se jich drží, znovu neuvěže do těla; a vcházejí přirozeně do takových vlastností, jaké si za života pěstovali."

„Jaké to máš na mysli, Sókrate?"

„Například ti, kdo si pěstovali obžerství, rozmařilost a opilství a nijak se nehlídali, pravděpodobně vstupují do rodu oslů a jiných takových zvířat. Nemyslíš?"

„Zcela pravděpodobně to říkáš."

„A ti, kdo si cenili nespravedlnost, tyranství a loupež, do rodu vlků, jestřábů a sokolů; nebo kam jinam říkáme, že takoví odcházejí?"

„Zajisté," řekl Kebés, „do takových."

„Není tedy jasné," řekl, „kam asi odcházejí ostatní, podle podobností jejich jednotlivých cvičení?"

„Jasné, jak by ne?"

„Nejšťastnější z nich a odcházející do nejlepšího místa jsou ti, kdo si pěstovali obecnou a občanskou ctnost, kterou nazývají uměřeností a spravedlností, povstalou z návyku a cvičení, avšak bez filozofie a bez rozumu."

„V čem jsou nejšťastnější?"

„Je totiž pravděpodobné, že se vrátí znovu do takového občanského a krotkého rodu — snad včel, vos nebo mravenců — nebo i do téhož lidského rodu, a stanou se z nich rozumní muži."

„Pravděpodobné."

„Do rodu bohů však nedovoluje přijít tomu, kdo nefilozofoval a neodchází zcela čistý — pouze milovník poznání. A kvůli tomu, drazí

přátelé Simmio a Kebéte, se opravdoví filozofové zdržují všech tělesných žádostí, odolávají jim a nedávají se jim; a to ne proto, že by se báli hospodářského úpadku a chudoby, jak dělá dav milovníků peněz, ani zase proto, že by se báli neúcty a špatné pověsti ze špatnosti, jak milovníci moci a cti — ne, zdržují se jich."

„Nehodilo by se jim to, Sókrate," řekl Kebés.

„Při Diovi, nehodilo. A proto, Kebéte, ti, kdo mají nějakou péči o svou duši a nežijí tím, že nechávají tělo si je formovat, dávají tomu všemu sbohem, nejdou po cestě těch druhých, kteří nevědí, kam jdou. Oni se domnívají, že nesmějí jednat proti filozofii, proti jejímu uvolňování a očišťování, a tím se obracejí, ji následujíce, kudy ona vede."

„Jak to, Sókrate?"

„Řeknu ti to," řekl. „Milovníci poznání poznávají, že když filozofie přijme jejich duši, úplně svázanou v těle a přilepenou k němu, nucenou skrze tělo jako přes vězení dívat se na jsoucna, a ne sama o sobě, a válet se v naprosté nevědomosti, a vidouc hroznost tohoto vězení, protože je skrze žádostivost — takže sám uvězněný je spoluvinník svého uvěznění: toto právě říkám, filozofové poznávají, že filozofie tak přejímajíc jejich duši jemně utěšuje a pokouší se ji osvobodit a ukazuje, že plné podvodu je zkoumání skrze oči, plné podvodu skrze uši a ostatní smysly, a radí jí stáhnout se z nich, pokud není nutné je používat, a soustředit se a shromažďovat se sama v sobě, a nevěřit ničemu než sobě, cokoli sama o sobě pochopí ze jsoucen samých o sobě; cokoli skrze jiné smysly zkoumá — co je v jiném jiné — to že nemá za pravdivé; že takové věci jsou smyslem vnímatelné a viditelné, co však sama vidí, je rozumem uchopitelné a neviditelné. Takovému osvobození tedy duše skutečného filozofa myslí, že se nemá bránit; a tak se zdržuje rozkoší a žádostí a strastí, nakolik může, uvažujíc o tom, že kdykoli se někdo silně zalíbí nebo se zalekne nebo zatouží, netrpí z toho tak velké zlo, jaké by si člověk mohl myslet — ani nemoc, ani

vynaložení kvůli žádostem — nýbrž to nejvyšší ze všech zel a konečné, a to si neuvědomuje."

„Co to, Sókrate?" řekl Kebés.

„Že duše každého člověka je nucena spolu s tím, jak se silně zalíbí nebo zarmoutí nad něčím, myslet si o tom, nad čím to nejvíc prožívá, že právě to je nejzjevnější a nejpravdivější, ačkoli to tak není. A to jsou především věci viditelné; nebo ne?"

„Zcela."

„A v tomto stavu je především duše tělem svazována?"

„Jak to?"

„Protože každá rozkoš a strast je jako hřebík: přibijí duši k tělu, přišpendlí a činí ji tělem, takže si myslí, že tyto věci jsou pravdivé, které tělo tvrdí. Z toho, že má stejné názory jako tělo a stejnou věci se raduje, nutně se stává jedno s ním, jedné výživy, a nikdy nemůže čistě přijít do Hádu, ale vždy odchází naplněna tělem, takže znovu rychle padá do jiného těla a jako zasévána zapouští kořeny; a tím je zbavena účasti na božském, čistém a jednotném společenství."

„Nejpravdivěji mluvíš, Sókrate," řekl Kebés.

„Z těchto důvodů, Kebéte, jsou praví milovníci poznání uměření a stateční, ne z těch důvodů, které dav uvádí. Nebo si myslíš jinak?"

„Já ne, zajisté."

„Ne. Takto by uvažovala duše filozofa a nemyslela by si, že má filozofie ji osvobodit, a — osvobozuje-li ji — má se vrhnout zpět do rozkoší, strastí a utrpení, dávat se zpět uzamykat a tkát tak nekonečné dílo Penelopiné naruby. Ne, zjednajíc si klid od těch věcí a následujíc rozumování a stále se v něm nalézajíc, dívá se na pravdivé, božské, mimo mínění, a živí se jím. A myslí si, že má žít tak, dokud žije, a po smrti, přijdouc k příbuznému a stejně rozpoloženému, zbavit se lidských zel. Z takové výchovy, Simmio a Kebéte, se jí není čeho obávat, že se při oddělení od těla rozptýlí, že ji větry rozfoukají a odvanou, že už nikde nebude."

Když to Sókratés dořekl, nastalo dlouhé mlčení, a sám Sókratés byl ponořen v předchozí rozpravu, jak se nám zdálo z jeho výrazu, i většina z nás. Avšak Kebés a Simmias si mezi sebou něco říkali.

Když je Sókratés uviděl, zeptal se jich: „Co? Nezdá se vám snad, co bylo řečeno, dostatečné? Zůstává totiž ještě mnoho podezření a protiargumentů, pokud to má někdo probrat dostatečně. Pokud zkoumáte něco jiného, nemám se co bavit; ale pokud máte v této věci rozpaky, neváhejte sami promluvit a říct, zda myslíte, že by bylo možné říci lépe, a pozvěte mě, pokud se vám zdá, že se s mou pomocí dostanete dál."

Simmias řekl: „Dobrá, Sókrate, povím ti pravdu. Oba dva už jsme nějakou dobu v rozpacích a navzájem si strkáme a radíme se, aby se někdo zeptal, protože toužíme slyšet, a bojíme se tě obtěžovat — nechtějíce ti být tíží kvůli neštěstí, které tě potkalo."

Když to uslyšel, mírně se zasmál a řekl: „Simmio! Jak jen bych přesvědčil ostatní lidi, že se nedávám do rozpaků v současné situaci, když ani vás přesvědčit nemohu, bojíc se, že jsem teď těžší na náladu, než jsem byl v předchozím čase? Jak se zdá, mám menší vyhlídky než labutě, které když cítí, že musí umřít, zpívají tenkrát ze všech nejvíc a nejkrásněji, radujíce se, že odcházejí k bohu, jehož služebníci jsou. Lidé pak si pro vlastní strach ze smrti pomlouvají i labutě, že tak zpívají ze zármutku při smrti, protože se jim nechce zemřít, aniž uvažují o tom, že žádný pták nezpívá, když je hladový, chladno mu nebo trpí nějakou jinou bolestí — ani slavík, ani vlaštovka, ani vlhovský pták, o nichž tvrdí, že zpívají ze žalu. Já se však nedomnívám, že tito ptáci zpívají ze zármutku, ani labutě; myslím, že protože patří Apollonovi, jsou věštci a předvídají ta dobra v Hádu, zpívají toho dne nejvíc, radujíce se víc než v předchozím čase. Já pak považuji sebe za služebníka Apollónova — jako jsou i oni — a ne o nic hůře než oni cítím předvídavost od svého Pána a nijak hůř než oni odcházím ze života. Takže

v této věci je třeba mluvit a ptát se, nač chcete, dokud to attičtí jedenáctičlenníci dovolí.“

„Dobře mluvíš,“ řekl Simmias; „povím ti své rozpaky, a Kebés ti pak zase řekne, v čem ne přijímá, co bylo řečeno. Mně se, Sókrate — snad i tobě — zdá, že v takových věcech jistotu v tomto životě nabýt je bud nemožné, nebo velmi obtížné. Avšak zase nevyzkoušet, pokud možno co nejvíc, všechny strany toho, co se o nich říká, a před únavou při zkoumání se vzdát — to je pro muže zcela zbabělé. Je totiž třeba jedno z toho udělat: buď se naučit, jak se věci mají, nebo samému najít, nebo — pokud to není možné — ze všech lidských úvah vzít tu nejlepší a nejneporazitelnější, přijmout ji na palubu a jako na voru se vydat na plavbu životem — nehledě na nebezpečí — leda že by někdo byl bezpečněji a méně nebezpečně plavit se na pevnějším plavidle, na nějakém božím zjevení. Teď se tedy nebudu bát ptát se, protože i ty jsi to řekl, a nebudu si za chvíli vyčítat, že jsem se nezeptal. Protože mně, Sókrate — ať si sám zkoumám sám, nebo s Kebétem, čí bylo řečeno — nezdá se dostatečné.“

Sókratés řekl: „Snad, příteli, pravdivě to vidíš. Pověz tedy, v čem to není dostatečné.“

„Mně v tomhle,“ řekl, „ten samý argument lze vznést i o ladění, lyře a strunách, že totiž ladění je něco neviditelné, netělesné, krásné a božské v laděné lyře, a lyra sama i struny jsou tělesné, tělesná, složená, pozemská a smrtelného rodu. Kdyby někdo lyru zlomil nebo struny přetrhal nebo roztrhal, mohl by někdo trvat na tom, stejnou úvahou jako ty, že ladění musí ještě být a nezaniklo; vždyť by nebylo možné, aby lyra ještě existovala s rozlámanými strunami a struny samy — jako věci smrtelného rodu — a ladění, které je příbuzné a podobné božskému a nesmrtelnému, zaniklo dříve než to smrtelné. Řekl by totiž, že samo ladění musí ještě někde být a dříve zhyne dřevo a struny, než mu stane se něco. A domnívám se, Sókrate, že i ty jsi uvažoval, že si opravdu takto představujeme duši: jako naše tělo je na-

pjato a vázáno teplem, chladem, suchem a vlhkem a jinými podobnými, a naše duše je míšení a ladění těchto, kdykoli jsou mezi sebou krásně a přiměřeně smíšeny — jestli je duše ladění, zřejmě tenkrát, když naše tělo je neslaďované z nemoci nebo jiných zel neúměrně, nutně okamžitě duše musí zahynout, byť by byla božská, jako i ostatní ladění ve zvucích a ve všech výtvorech řemeslníků; a zbytky těla každého trvají dlouho, dokud shoří nebo shnijí. Dívej se tedy, co řekneme k této úvaze, jestli někdo tvrdí, že duše — jsouc smíšení věcí v těle — nejprve zaniká při tzv. smrti."

Sókratés se pevně podíval, jak to často dělal, a usmál se: „Simmias mluví pravdivě. Pokud má někdo z vás víc odpovědi, aby odpověděl, odpovězte: zdá se, že se nezdá uchopil úvahu nijak laxně. Zdá se mi, že před odpovědí máme nejdřív slyšet Kebéta, aby i on řekl, co má proti úvaze, aby nám dal čas poradit si, a potom, až to vyslechneme, buď souhlasit s nimi, pokud se zdá, že nějak ladí, nebo — pokud ne — tenkrát budeme ještě bránit úvahu. Pojď, Kebéte, pověz, co tebe trápí."

„Já tedy povím," řekl Kebés. „Mně se úvaha zdá být na stejném místě a je napadnutelná stejnou námitkou, jak jsem říkal už dřív. Že totiž naše duše existovala dříve, než se zjevila v této lidské podobě, to neoddiskutuji — zdá se mi to zcela elegantně dokázané a — nechlubím se, že — správně. Avšak že by existovala i po smrti, zdá se mi, že není. Nesouhlasím se Simmiovou námitkou, že duše není silnější a trvanlivější než tělo; zdá se mi, že vším tím vším nad něho vyniká. ‚Čeho se tedy ještě bát,' by řekla úvaha. ‚Když vidíš, že při smrti člověka slabší je zhynulo, nemá-li i trvanlivější dosud být zachováno v tomto čase?'

Abych vysvětlil, mám já také potřebu obrazu — jako Simmias — aby ses rozhodl, zda je příhodné, co říkám. Zdá se mi totiž, jako kdyby někdo říkal o starém tkalci, který zemřel, že ten člověk nezhynul, ale je někde zachován — a ukazoval jako důkaz, že plášť, který měl na sobě, uvázaný sám, je ještě celý a nezanikl. A pokud mu někdo nevěřil, ze-

ptal by se, zda je trvanlivější rod člověka, nebo pláště, který se používá a nosí. A pokud by odpověděl, že mnohem více člověk, mohl by myslet, že se dokázalo, že lidský rod zcela musel být zachráněn, protože méně trvanlivé nezanedbalo. A přece se mi, Simmio — dívej se, co já říkám — nezdá, že to je tak. Vždyť by řekl kdokoli, že to blábolí ten, kdo tak mluví. Starý tkadlec si totiž utkal a opotřeboval mnoho takových plášťů a zahynul po všech nich — kromě jediného, posledního; a to vůbec není dáno člověku, ani tím lépe, aby byl plášť. Totéž, zdá se mi, se stane s úvahou o duši a těle; a kdyby to tak někdo o nich vyložil, zdálo by se mi, že mluví úměrně, že duše je zbrkle trvanlivá a tělo slabší a kratší — ale přesto, že by řekl, že každá duše obnosí mnoho těl, zvláště pokud žije mnoho let: pokud tělo při života člověka plyne a hyne, a duše stále tká zpět novou tkáň přes to, co je obnošeno — nutně, pokud by duše zahynula, aby měla na sobě poslední utkané a tomuto jedinému zahynula; a kdyby duše zemřela, pak by tělo zjevilo slabost přirozenosti a rychle by shnilo a zaniklo.

Takže na základě této úvahy ještě nemáme důvěřovat tvrzení, že naše duše po smrti ještě existuje. Pokud by někdo přisvědčil autoru úvahy ještě víc, než říkáš — totiž že nejen předchozí doba, kdy jsme se nenarodili, byla naší duší, ale nic nebrání, aby i po smrti některých z nás duše byly a ještě byly a ještě žily a často umíraly — vždyť přirozeností je duše tak silná, že snese mnohá narození — kdyby i to dal, ale toto nedoznal, že nestrádá v mnoha narozeních a nakonec v jedné ze smrtí zcela zahyne, že nikdo přece neví, která z nich je ta smrt a rozklad těla, který duši přináší zahynutí: pak by nikdo z nás nemohl nic cítit, kdyby to neví, protože by musel být nebojácný s jakoukoli jinou než bláhovou vírou, pokud by nebyl schopen dokázat, že duše je zcela nesmrtelná a nikdy nehynoucí. Pokud toho není, nutně se musí vždy bát ten, kdo jde zemřít, aby mu duše při nynějším odloučení od těla zcela nezhynula.“

Když jsme to všichni slyšeli, jak to říkali, nemile jsme to zaslechli, jak jsme jim potom řekli; neboť jsme byli silně přesvědčeni dřívější úvahou, a znovu jsme teď dojem zmáhali v nedůvěře — nejen vůči té úvaze, ale i vůči těm, které se nám nabídnou později: zda bychom neměli být my sami neschopní soudit, nebo zda nejsou tyto věci samy nedůvěryhodné.

Echekratés: Při bozích, Faidóne, odpouštím ti to; mně samému — když tě poslouchám — se zdá, že si teď říkám: „Jakou úvahu máme ještě věřit? Protože ta Sókratova je tak přesvědčivá, teď se vrhla v nedůvěru.“ A opravdu i teď i navždy se mi silně líbí ta úvaha, že naše duše je nějakým laděním, a — jak jsi ji připomněl — také mi připomněla, že jsem o tom sám uvažoval dříve. Potřebuji proto zase úplně od začátku jiný důvod, který by mě přesvědčil, že duše toho, kdo zemřel, nehyne spolu s ním. Řekni tedy, při Diovi, jak Sókratés pokračoval v úvaze. A on sám — jak jsi říkal o vás — zda ukázal, že je trápen, nebo klidně se úvahy držel? A dostatečně bránil? Všechno nám přesně vylož, pokud můžeš.

Faidón: Já se, Echekrate, mnohokrát divil Sókratovi, ale ještě nikdy jsem ho neobdivoval víc než tenkrát, když jsem byl u něho. Že se měl co říct, snad nic není divného; já jsem obdivoval jeho ze všeho nejvíc, jak laskavě, mile a uctivě přijal naše otázky, jak zbystře cítil, co jsme my ty úvahy vyvolaly, pak jak nás uzdravoval a jako prchlíky z útěku nás volal zpět a nutil se k němu obrátit a společně úvahu zkoumat.

Echekratés: Jak to?

Faidón: Řeknu ti to. Já jsem seděl náhodou po jeho pravici vedle lehátka na nízké stoličce — on sám byl o dost výše. Pohladiv mě po hlavě a stáhnuv vlasy, které mi padaly přes krk — on obyčejně žertoval s mými vlasy — řekl: „Zítra tedy, Faidóne, snad ustřihneš tyto krásné kadeře.“

„Zdá se,“ řekl jsem, „Sókrate.“

„Ne, pokud mě poslechneš.“

„Ale proč?“ řekl jsem.

„Ještě dnes,“ řekl, „ustřihnu i já své a ty tyto, pokud úvaha nám zemře a nemůžeme ji oživit. A kdybych byl tebou a úvaha mi utekla, přísahal bych jako Argejci, že nebudu dřív vlasy nosit, než zase úvahu znovu bojem porazím Simmiovu a Kebétovu.“

„Ale,“ řekl jsem, „proti dvěma ani Héraklés neobstojí.“

„Zavolej mě pak,“ řekl, „jako Iolaa, dokud ještě den.“

„Volám tě,“ řekl jsem, „ne jako Héraklés Iolaa, ale jako Iolaos Hérakla.“

„Jedno nebude dělat rozdíl,“ řekl. „Ale především je třeba, abychom se nestali jedním, čeho se máme bát.“

„Čeho to?“

„Abychom se nestali misology,“ řekl, „nenávidíce úvahy, jako se jiní stávají misantropy. Neboť není větší zlo, jakého by někdo mohl dosíci, než nenávidět úvahy. A vzniká to nenávidění úvah a mizantropie stejným způsobem. Mizantropie vzniká z toho, že jsme někomu velmi důvěřovali bez umění a myslíce si o něm, že je zcela pravdivý, zdravý a důvěryhodný člověk, a za chvíli zjistili, že je špatný a nedůvěryhodný; a znovu jinému — a mnohokrát to utrpíme, a především od těch, které jsme považovali za nejbližší a nejpřátelštější, nakonec, po mnoha zklamáních, nenávidíme všechny a myslíme si, že v nikom není nic zdravého vůbec. Nevšiml sis, že se to tak děje?“

„Zcela.“

„Není to tedy ostudné? A je zjevné, že takový chtěl pomáhat lidem bez umění v tom, co se týká lidí? Vždyť kdyby s uměním zasahoval do lidí, viděl by, jak to je — že většina dobrých a špatných je pár, nejvíce lidí uprostřed.“

„Jak to míníš?“

„Jako velmi malých a velmi velkých věcí. Myslíš, že je něco vzácnějšího, než najít velmi velkého nebo velmi malého člověka, nebo psa, nebo cokoli jiného? Nebo rychlého a pomalého, hanebného a krásné-

ho, bílého a černého? Nevšiml sis, že nejvyšší obou krajních věcí jsou vzácné a málo, zato uprostřed je plno a mnoho?“

„Zcela,“ řekl jsem.

„Myslíš tedy,“ řekl, „kdyby se o špatnosti měla konat soutěž, i tam by se ukázalo, že vítězové jsou vzácní?“

„Pravděpodobně.“

„Pravděpodobně,“ řekl. „Avšak nejsou úvahy podobné lidem — nemluvím zde, nýbrž tvojí odpovědí — ale: kdykoli někdo věří v úvahu, že je pravdivá, bez umění úvah, a potom se mu zdá, že je nepravdivá — někdy je, někdy ne — a pak znovu a znovu. A víš, hlavně ti, kdo se zabývají úvahami pro-proti, nakonec si myslí, že se stali nejmoudřejšími a jedinými, kdo pochopili, že ani v žádných věcech, ani v úvahách nic není zdravého ani jistého, ale všechny věci docela jako v Euripovi se vrhají tam a zase sem a žádnou chvíli v ničem nezůstanou.“

„Zcela,“ řekl jsem, „pravdu říkáš.“

„Nebylo by to tedy, Faidóne, žalostné rozpoložení, kdyby — jsouce nějaká pravdivá úvaha, pevná a pochopitelná — někdo kvůli tomu, že se setkává s takovými úvahami, které se zdají stejnými někdy pravdivé, někdy ne, nezlobil se sám sobě ani svou nedovednost, ale od zármutku se nakonec zbavoval viny obracel ji na úvahy a tak až zemřít by se zbavil pravdy a vědění o jsoucnu?“

„Při Diovi,“ řekl jsem, „žalostné.“

„Nejprve se tedy,“ řekl, „hlídejme toho a nedávejme do duše — že snad v úvahách není nic zdravého. Spíš buďme přesvědčeni, že my sami ještě nejsme zdraví, musíme se mužně vzmužit a horlivě k tomu obrátit se zdravími, ty a ostatní kvůli celému zbytku života, já pak sám kvůli smrti, protože se neobávám, zda právě teď o těchto věcech nejsem filozofickým, ale sporuplným jako naprostí lidé — oni totiž, když se o něco hádají, nestarají se o to, jak se věci, o nichž se úvaha koná, ve skutečnosti mají, ale tam míří, aby to, co sami ustanovili, se zdálo přítomným. A myslím, že se já teď od nich lišit budu jen tím, že nebudu

usilovat, aby přítomným zdálo se, že to, co říkám, je pravdivé — budeli to zároveň i tak — ale aby mně samému zdálo se, že to tak je. Vyjednávám totiž, drahý příteli — hleď, jak se chytře obchoduje — pokud se stane, co říkám, pravdivé, krásné je přesvědčit se o něm; pokud však nic není pro zemřelého, tak aspoň sám sebe v této době před smrtí budu méně nesnesitelným naříkáním zatěžovat přítomných. Ta má bláhovost se mnou nebude trvat — zle by to bylo — nýbrž za chvíli zahyne. Takto rozpoložen, Simmio a Kebéte, jdu k úvaze; vy pak, pokud mě poslechnete, hleďte pozornost dávat ne Sókratovi, ale mnohem více pravdě. A pokud se vám zdá, že řeknu něco pravdivého, souhlaste; pokud ne, odolávejte vší silou, abych vás nepodvedl příliš jen nadšením sebe i vás, aby se mi, jako včelí, nezanechal žihadlo odejít."

„Dobrá, pokračujme," řekl. „Nejprve mi připomeňte, co jste říkali, pokud bude vidět, že si na to zcela nepamatuji. Simmias totiž, pokud vím, pochybuje a bojí se, zda duše — ačkoli je božštější a krásnější než tělo — nezanikne dříve, jako by to byl druh ladění. Kebés mi zase, zdá se, souhlasil, že duše trvá déle než tělo, ale že nikomu by nebylo zřejmé, zda nakonec — po obnošení mnoha těl — zůstavíc poslední tělo, nezhynula sama, a to je právě smrt, zahynutí duše, protože tělo vždycky umírá bez ustání. Nejsou to ty věci, Simmio a Kebéte, které musíme prozkoumat?"

Oba souhlasili, že ano.

„Přijímáte tedy nebo nepřijímáte celou předchozí úvahu?"

„Zčásti ano," řekli, „zčásti ne."

„Jak jste to říkali o učení — že jestliže je rozpomínání, nutně někde dříve naše duše byla, než byla vázána v těle?"

„Já za sebe," řekl Kebés, „jsem jak nejvíce byl přesvědčen tenkrát a jsem i teď, že nijak jinak nelze."

„A já také," řekl Simmias, „a divil bych se, kdyby se mi někdy v tomto zdálo něco jiného."

Sókratés řekl: „Ale je ti třeba, přítel Thébský, jiný názor, pokud ta část tvého předpokladu zůstává, že ladění je složitá věc a duše je nějakým laděním ze složek natažených v těle. Protože snad ani ty sám bys nepřipustil, že před uplynutím ladění z částí ladění existovala duše. Nebo bys připustil?“

„Nikterak, Sókrate.“

„Vidíš tedy, že ti vychází toto tvrzení: duše je dříve, než vstoupila do lidské podoby a těla, a je složena z toho, co ještě není? Vždyť ladění není takové, jaké říkáš, ale lyra, struny a tóny ještě nenaladěné jsou dříve, a ladění nakonec je skládáno jako poslední a první zaniká. Jak s tím budeš souhlasit?“

„Nikterak, Sókrate,“ řekl Simmias.

„A přece,“ řekl, „úvaha o duši musí být v souladu sama se sebou.“

„Musí.“

„Není tedy v souladu sama se sebou tato tvoje úvaha. Zvaž, kterou raději vybereš: zda učení je rozpomínání, nebo že duše je ladění.“

„Určitě přednostně tu první, Sókrate. Druhá se mi stala bez důkazu, podle věrohodnosti a slušnosti, odkud ji přijímá většina lidí. Jsem si vědom, že úvahy skrze věrohodnost dělá předstírání, a pokud si člověk nedá pozor, zcela ho oklamou v geometrii, i ve všem ostatním. Zato úvaha o rozpomínání a učení je skrze předpoklad hodný přijetí: řeklo se totiž, že naše duše existuje i před vstupem do těla, pokud existuje podstata, nesoucí tuto značku ‚co jest‘. A tu, jak jsem přesvědčen, jsem přijal dostatečně a správně. Nutné je mi, zdá se, kvůli tomu nepřijímat sobě ani jinému úvahu, že duše je ladění.“

„Co dál, Simmio? Zdá se ti, že lad nebo složenina může být ve stavu něčím jiném, než jsou věci, z nichž vznikne?“

„Nikterak.“

„Ani přece dělat něco nebo trpět něco jiného, než ty věci dělají nebo trpí?“

Souhlasil.

„Neurčuje tedy ladění vedení věcí, z nichž se skládá, ale naopak následuje je?“

Zdálo se mu.

„Daleko tedy od toho, aby ladění bylo opačné svým částem a hýbalo se a znělo nebo něco jiného protichůdného; naopak následuje tyto a nikdy nevládne jim.“

„Je to tak,“ řekl.

„Co dál? Není každé ladění přirozeně takové, jaké je uděláno?“

„Nerozumím,“ řekl.

„Nebo není,“ řekl, „větším a plnějším laděním, pokud lze — pokud se podaří více naladit — a menším a slabším, pokud méně?“

„Zcela.“

„Je to tedy u duše tak, aby duše byla duší více či méně, i o nějakou vteřinu, než jiná?“

„Nikterak.“

„Dobrá, při Diovi — tato se prý má rozum a ctnost a je dobrá, ta druhá se nerozumem a špatností a je špatná. A správně se to tvrdí?“

„Správně, zajisté.“

„Co tedy řeknou ti, kdo tvrdí, že duše je ladění, čím to v duších je ctnost a špatnost? Zda tedy jiným laděním a nerovnoladěností? A dobrou duši, jak byla naladěna, mít v sobě — i jsouc laděním — jiné ladění, a špatnou být zcela i sama o sobě a mít v sobě ještě jiné ladění?“

„Já nevím, co bych řekl; zjevně by řekl něco takového ten, kdo by to tvrdil.“

„Dohodli jsme se však, že žádná duše není víc nebo méně duší než jiná. A to je dohoda o tom, že žádné ladění není víc, ani plnější, ani méně, ani slabší laděním, než jiné ladění. Není to tak?“

„Zcela.“

„A rovnoladěná duše není víc ani méně laděním, než je naladěná?“

„Je tomu tak.“

„Mají-li duše všechny stejně — ne víc ani méně — stejně naladěny?“

„Zcela.“

„A účast ladění ani neslaďovatelnosti nemají o nic víc?“

„Jistě ne.“

„A mají o nic víc účast špatnosti nebo ctnosti, pokud špatnost je neslaďovatelností a ctnost ladění?“

„O nic víc.“

„Či spíše, Simmio, podle správné úvahy žádná duše není účastna špatnosti, pokud je laděním; vždyť ladění, jsouc zcela to, co je — ladění — nikdy není účastna neslaďovatelnosti.“

„Ne arci.“

„Ani tedy duše, jsouc zcela duší, špatnosti.“

„Jak by, podle toho, co jsme říkali, byla?“

„Z této tedy úvahy nám vyjde, že všechny duše všech živoucích tvorů jsou stejně dobré — pokud přirozeně jsou stejně to, co jsou — duše.“

„Zdá se mi, Sókrate,“ řekl.

„A zdá se ti,“ řekl, „že to je dobře řečeno a že by úvaha k tomuto došla, kdyby byl ten předpoklad správný — totiž že duše je ladění?“

„Nikterak,“ řekl.

„Co dál? Mezi vším, co člověk má, říkáš, že něco jiného je, co vládne, než duše — zvláště jsouc rozumná?“

„Já ne.“

„A vládne tím, že vyhoví tělesným cítěním nebo že jim odporuje? Myslím to toto: pokud třeba je horko a žízeň v těle, do opačného táhne duše, nepít; a hladu, nejíst — a tisíc dalších věcí vidíme, jak duše tělu odporuje. Nebo ne?“

„Zcela.“

„Nedohodli jsme se zase předchozí úvahou, že ladění nikdy by se nelišilo ve vedení věcí, z nichž vzniklo — natažených, odňatých, úderem a jakýmkoli jiným způsobem spojovaných — ale následuje je a nikdy by jim nevládlo?“

„Souhlasili jsme," řekl.

„Není však duše nám jasně taková: v naprostém opačném výkonu? Vede všechno, z čeho prý pochází, a odporuje mu po celý život, vládne všemi způsoby — některé přísněji s bolestmi (jako v tělocviku a lékařství), některé jemněji; některé hrozí, některé napomíná, k žádostem a hněvům a strachům mluví jako k jinému sobě. Jako kdyby Homér v Odyssei nás vylíčil, když říká:

„Spíše tedy, Simmio, podle správné úvahy žádná duše nebude účastna špatnosti, pokud je laděním. Vždyť ladění — jsouc zcela samo tím, co je — laděním — nikdy nemůže být účastno neslaďovatelnosti."

„Jistě ne."

„Ani duše, jsouc zcela duší, špatnosti."

„Jak by, podle toho, co jsme říkali, byla?"

„Z této úvahy nám tedy vyjde, že všechny duše všech živočichů budou stejně dobré, pokud jsou od přirozenosti stejně tím, co jsou — dušemi."

„Mně se tak zdá, Sókrate," řekl.

„A zdá se ti, že by to bylo dobře řečeno a že by úvaha k tomu došla, kdyby ten předpoklad byl správný — totiž že duše je ladění?"

„Nikterak."

„Co dál? Mezi vším, co má v sobě člověk, říkáš, že něco jiného vládne než duše — především rozumná?"

„Nic jiného."

„A vládne tím, že vyhoví tělesným cítěním, nebo že jim odporuje? Myslím toto: pokud je v těle horko a žízeň, tahá do opačného — nepít; a kdy je hlad, nejíst; a tisíce jiných případů vidíme, kdy duše odporuje tělu. Nebo ne?"

„Zcela."

„Souhlasili jsme přece v předchozím, že kdyby byla laděním, nikdy by nezpívala opačné tomu, do čeho se napíná, povoluje, hraje nebo cokoli jiného prožívá — spíš je následuje a nikdy jim nevládne?"

„Souhlasili.“

„Co teď? Zdá se nám, že nedělá úplný opak? Vládne všemu, z čeho prý se skládá, odporuje skoro všemu po celý život, panuje všemi způsoby — některé přísněji trestá s bolestmi (jako při cvičení a léčbě), jiné jemněji; některým hrozí, jiné napomíná: žádostem, hněvům i strachům, jako kdyby byla něčím jiným a mluvila s jinou věcí. Jako to Homér vylíčil v Odyssei o Odysseovi:

> Udeřil se do prsou a svoje srdce káral slovy:
> Vydrž, srdce, i horší věci jsi už kdysi vydrželo.

Myslíš, že by to napsal, kdyby si myslel, že duše je laděním a dává se vést tělesnými rozpoloženími, a ne naopak že je vede a vládne jim — jsouc sama mnohem božštější věcí, než ladění?“

„Při Diovi, Sókrate, mně se tak zdá.“

„Z žádného důvodu, můj drahý, se nám tedy nehodí tvrdit, že duše je nějakým laděním. Nesouhlasili bychom totiž — jak se zdá — ani s božským básníkem Homérem, ani se sebou samými.“

„Je to tak,“ řekl.

„Dobrá tedy,“ řekl Sókratés. „Co se týká thébské Harmonie, byla, zdá se, k nám smířlivá přiměřeně; a co se týká Kadma, Kebéte, jak si ho usmíříme a jakou úvahou?“

„Myslím, že ty, Sókrate,“ řekl Kebés, „najdeš odpověď. Tuto úvahu proti ladění jsi mi totiž pověděl způsobem, který byl neuvěřitelný. Když Simmias byl v rozpacích, divil jsem se, zda vůbec někdo jeho úvaze bude moci čelit; proto se mi zdálo zcela zvláštní, že jsi už první nápor nepřijal. Teď bych se nedivil, kdyby to potkalo i úvahu o Kadmovi.“

„Můj dobrý,“ řekl Sókratés, „nemluv o tom tak nahlas, aby nám nějaká zlá čarování nerozvrátila nastávající úvahu. Ale to bude starost boha; my pokusme se jako Homér přistoupit blízko a zjistit, zda něco

říkáš. Hlavním obsahem toho, co hledáš, je: žádáš, aby se nám ukázala naše duše jako nezničitelná a nesmrtelná — pokud má filozof, který jde zemřít, nejen bez obav, ale i s přesvědčením, že po smrti bude mít lepší věci, než kdyby jinak žil a zemřel — ukázal, že jeho důvěra není neuvážená a hloupá. A ukazovat, že duše je něco silného a bohům podobného a byla ještě dřív, než jsme se stali lidmi — všechny tyto věci naznačují spíše dlouhověkost než nesmrtelnost: že duše je dlouhověká, existovala neznámo kolik dlouho předtím, věděla a dělala mnohé věci; ale nikterak proto není nesmrtelná. Samotný vstup do lidského těla může být pro ni začátkem zániku, jako nemoc. Žije tento život v útrapách a nakonec hyne v tzv. smrti. A říkáš, že nic nerozhoduje, zda jednou vstoupí do těla, nebo mnohokrát; co se nás každého týká, musíme se bát, pokud si nejsme bláhoví, protože neznáme a nemůžeme podat důkaz, že duše je nesmrtelná. Taková věc, Kebéte, myslím, že je to, co říkáš. Záměrně to opakuji, aby nám nic neuniklo, a pokud chceš něco přidat nebo ubrat, přidej nebo uber."

„Já nic nepotřebuji přidat ani ubrat; je to tak, jak říkám."

Sókratés chvíli mlčel a sám u sebe něco uvažoval. Pak řekl: „Není to maličká věc, Kebéte, co hledáš; musíme totiž o vznikání a zániku prozkoumat celou příčinu. Já ti teď vylíčím, chceš-li, své vlastní zkušenosti o těchto věcech; potom, pokud se ti něco z toho, co řeknu, bude zdát užitečným, použij to k přesvědčení v tom, co říkáš."

„Zajisté chci," řekl Kebés.

„Poslouchej, chci-li pokračovat. Já, Kebéte, když jsem byl mladý, podivuhodně jsem toužil po té moudrosti, kterou nazývají přírodním zkoumáním. Zdálo se mi vznešené vědět příčiny každé věci — proč každá vzniká, proč zaniká a proč je. A často jsem sám se sebou vrchy a doly obracel, zkoumaje nejdřív takovéto: Je to, když teplé a studené utrpí jakési hnití — jak někteří říkali — kdy se zvířata rodí? A je to krev, čím myslíme, nebo vzduch, nebo oheň? Nebo nic z toho, ale je to mozek, který dává nám vjemy sluchu, zraku a čichu, z nichž vzniká

paměť a mínění, a z paměti a mínění přijde ke klidu znalost? A zase zkoumal jsem záhuby těchto věcí a všechno kolem nebe a země — až jsem si nakonec zdál sám sobě být přirozeně docela nezpůsobilý k tomuto zkoumání. Dám ti dost pádný důkaz. Předtím jsem byl zjevně stále v tom, co jsem i sám sobě i jiným zdál se vědět, a odnaučil jsem se tím, co jsem předtím znal, mnoho — i o jiných věcech, a i o tom, proč člověk roste. Myslel jsem si přece, že to je každému zřejmé — že člověk roste tím, že jí a pije: z jídla ke tělu přistupuje maso k masu, kosti k kostem, a tak podle téhož poměru i k ostatním částem připadnou vhodné přírůstky, a tak se potom malá hmota stane velikou — a tak se stane z malého velký. Takto jsem si tenkrát myslel. Nezdá se ti dobře?“

„Mně ano,“ řekl Kebés.

„A toto ještě. Zdálo se mi dostatečné, kdy někdo velký zdál se stát vedle malého větší celou hlavou, a kůň koně také. A ještě jasnější mi to zdálo: deset se mi zdálo větší než osm, protože přistoupilo dvě; a dva lokte se mi zdály být větší než jeden loket o půl.“

„A teď co si o tom myslíš?“ řekl Kebés.

„Při Diovi, daleko se mi zdá od toho, abych znal příčinu kterékoli z těchto věcí: nikdy nejsem s sebou spokojen tak, abych znal, jak kdy jedna vzniká nebo zaniká, nebo jest, podle této metody. Vymyslím si tedy sám jinou náhodnou metodu a tu první ani nepřijmu. Vždyť když jsem jednou slyšel někoho číst, jak říkal, z knihy Anaxagorovy, že Rozum je to, co uspořádává všechny věci a všemu dává příčinu, zalíbila se mi tato příčina a zdálo se mi, že nějakým způsobem je dobré, aby byl Rozum příčinou všeho; myslel jsem si, že je-li to tak, Rozum vše uspořádává a každou věc umísťuje tam, kde nejlépe prospívá. Pokud by někdo chtěl najít příčinu každé věci — jak vzniká, zaniká a je — musí najít, jak je pro ni nejlepší být nebo cokoli jiného trpět či dělat. Z této úvahy nestačí člověku zkoumat o sobě a ostatních věcech nic jiného než to nejlepší a dokonalé; a nutně bude znát i horší, vždyť zna-

lost obou je táž. Takto jsem si to rozpočítal a byl jsem rád, že jsem našel učitele příčiny jsoucen podle mého vlastního srdce — Anaxagora — a myslel jsem si, že mi nejdřív o Zemi řekne, zda je plochá nebo kulatá, a potom i proč nutně taková musí být, uvede dobro a to, že pro ni je nejlepší být taková; a pokud bude říkat, že je uprostřed, že je pro ni lepší být uprostřed. A kdyby mi tyto věci ukázal, byl bych připraven se nepožadovat jinou příčinu. A o slunci jsem byl stejně připraven to slyšet, i o měsíci a dalších nebeských tělesech: o jejich rychlostech vůči sobě, o jejich obratech a dalších věcech jim se dějících. Jak nejlépe pro každou z nich je takovým způsobem buď trpět, nebo činit. Nikdy jsem si totiž nemyslel, že — řka, že Rozum je uspořádal — mi dá jinou příčinu, než že nejlépe tak jim je být, jak jsou. A dav tedy těmto a každému jednotlivě i společné, podle mého názoru, ten nejlepší a společný dobro vyloží. Nedal bych tyto naděje za mnoho peněz, a horlivě jsem se chopil knih a četl co nejrychleji, abych znal co nejdříve to nejlepší a horší.

Z této obdivuhodné naděje, můj příteli, jsem byl spuštěn, když postupně jsem četl a viděl, jak muž Rozumu nijak nepoužívá ani nedává mu žádných příčin pro uspořádání věcí, ale užívá jako příčiny vzduchů a éterů a vod a mnoha jiných podivných věcí. Zdálo se mi, že se mi stalo něco velmi podobného tomu, jako kdyby někdo řekl: ‚Sókratés všechno, co dělá, Rozumem dělá' a potom se pokusil říci příčiny každé věci, kterou dělám, nejdřív by řekl, že proto zde teď sedím, protože mé tělo je sestaveno z kostí a šlach — kosti jsou tvrdé a mají mezi sebou klouby, šlachy natáhnutím a popuštěním umožňují ohýbání kostí v kloubech. Kosti vyzvednuty do svých pouzder, kůží a masem jsou spojeny — a kůže je obsahuje. Vyzvedneny kosti ve svých kloubech, povolování a napínání šlach umožňuje mi — jak se dá — nyní ohnout končetiny; a kvůli této příčině jsem seděl zde, nohy skrčené. A dále o tom, kterak s vámi rozmlouvám, mi vylíčil by jiné takové příčiny, hlasy, vzduchů, zvuků, sluchů a tisíci jiných takových věcí, a vynecha-

val by vlastní příčiny — totiž, že od chvíle, kdy Athéňané rozhodli, že je lepší mě odsoudit, i já jsem rozhodl, že je lepší zůstat sedět tady a snášet to, co nařídí, protože při psu, zdá se mi, že by tyto kosti a šlachy, dávno byly někde v Megarách nebo Boiótii, nesené míněním o nejlepším — kdyby se mi nezdálo, že je spravedlivější a krásnější, než utéct a prchat, podřídit se obci v tom, co nařizuje. Nazývat tyto kosti a šlachy příčinami, a nikoli zvolené nejlepší — za to by snad odpovědné bylo, že nerozumí tomu, kdo mluví: nevšímá si, že jiné je příčinou skutečně, a jiné to, bez čeho by příčina nebyla příčinou. Právě tohle lidé jmenují jako příčinu, hmatajíc jako ve tmě, a pojmenovávají ne správným jménem. Odtud také jeden kolem země pokrývá vířivým pohybem, který by měla pod nebem — hvězdy jiný široký koryto, které by měla, podkládajíc vzduchem jako plochou vanou — ale moc, podle níž tyto věci jsou nyní takto nejlépe uspořádány, nikdo nehledá, ani jim nepřipisuje žádnou božskou sílu. Myslí, že najdou nějakého mocnějšího Atlanta, nesmrtelnějšího a lépe všechno nesoucího. A to pravé dobro — vážnost — která drží a udržuje věci — nic nepočítají, ani si nemyslí, že má nějakou božskou moc. Já bych se stal rád žákem kohokoli v této věci; ale protože jsem o ni byl zbaven, nemohl jsem ji ani sám najít, ani se jí od jiného naučit. Druhou plavbu k hledání příčiny, Kebéte, chceš, abych ti vylíčil, kterou jsem si zařídil?“

„Hrozně chci.“

„Potom se mi zdálo, protože jsem se unavil pohledem na jsoucna, že musím dávat pozor, abych neutrpěl totéž co ti, kdo za zatmění slunce ho pozorují a dívají se na ně — někteří zahynou svými zraky, pokud nevidí jen jeho obraz ve vodě nebo něčem podobném. Takovou věc jsem si i já pomyslel, že se obávám, aby se mi duše nestala docela slepou, pokud bych se díval očima na věci a usiloval chytit je každým smyslem. Zdálo se mi tedy, že musím utéct k úvahám a v nich zkoumat pravdu věcí. Snad možná ta podoba, s níž svedl souhlas, se neúplně přenáší; neboť vůbec nedovoluji, že ten, kdo zkoumá jsoucna v úva-

hách, jsou víc v obrazech, než ten, kdo je studuje ve věcech. Já jsem k tomu rozhodnutí přistoupil, a v každém okamžiku vycházeje z té úvahy, kterou soudím za nejsilnější — co se mi s ní zdá souhlasit, kladu za pravdivé, jak o příčině, tak o všech ostatních věcech; co ne, jako nepravdivé. Chci ti to jasněji říci; myslím totiž, že teď nerozumíš."

„Při Diovi," řekl Kebés, „ne mnoho."

„Mám ale," řekl, „ne něco nového říci, ale to, co jsem i jindy a stále v jiném ohledu říkal. Chci ti vylíčit to způsob příčiny, který jsem si rozpracoval, a znovu začínám od těch mnohokrát opakovaných věcí: předkládám, že je něco samo o sobě krásné, dobré, velké a všechno ostatní. Jestli mi to dáš a souhlasíš, že to existuje, doufám, že ti z toho ukážu příčinu a najdu, že duše je nesmrtelná."

„Ale souhlas máš," řekl Kebés, „pospěš si tedy k závěru."

„Dívej se tedy," řekl, „zda ti za těmito věcmi se zdá podobně jako mně. Myslím si, že je-li něco jiného krásného kromě samotného krásna, není krásné jinak, než protože má podíl na onom krásnu. A tak u všech jiných. Souhlasíš s takovou příčinou?"

„Souhlasím."

„Nerozumím však," řekl, „ani neuznávám ty jiné moudré příčiny; ale pokud mi někdo říká, čím je něco krásného — buď má kvetoucí barvu, nebo tvar, nebo cokoli takového — ostatní dám sbohem (plétu se v nich všech), a prostě, naivně a snad hloupě si držím u sebe pouze toto: že nic jiného z toho nedělá krásným než přítomnost nebo společenství onoho krásna — nebo jakkoli bychom to měli nazvat; nevím ještě, co a jak se vyskytuje, ale že to krásnu děje — všechny krásné věci jsou krásné krásnem. To mi připadá nejspolehlivější odpověď sobě i jinému; a držet se toho, myslím, nikdy nebudu padat, ale bezpečné je i mně i komukoli jinému odpovědět, že krásným je krásným krásnem. Nebo nemyslíš?"

„Myslím."

„A velikými velké a většími větší — velikostí; a menší malostí?"

„Ano.“

„Takže bys ani ty nepřijal, kdyby někdo řekl, že jeden je větší než druhý o hlavu, a menší touž hlavou — ale protestoval bys, že neříkáš nic jiného, než že vše větší je větší velikostí a kvůli velikosti, menší pak menší je malostí a kvůli malosti; obával bys se — myslím — že by ti potkala nějaká opačná úvaha, že větší se stává větší a menší menší touž hlavou, a za druhé že větším věcí větší, menší pak malým, se stává hlavou — ačkoli ta hlava je malá; a bylo by zvláštní, aby někdo byl větší něčím malým. Nebo by ses toho nebál?“

Kebés se zasmál: „Já ano,“ řekl.

„A nebál by ses,“ řekl, „říci, že deset je víc než osm o dvě a kvůli této příčině, než o množství a množstvím? A dvoumetrový větší než metrový o polovinu, a ne o velikost? Táž obava je přece.“

„Ano,“ řekl.

„A nebál by ses mluvit o jedné přidanou k druhé, že její přidání je příčinou vzniku dvou? A nebo o rozdělení druhé, že rozdělení je příčinou dvou? Vrstvil bys hlasitou výtkou, že neznáš jiný způsob, jak něco vzniká, než podle jedné z každé přistoupením účasti ve zvláštní podstatě, které účast získá; a tady nepřipisuješ žádnou jinou příčinu vzniku dvou než účast ve dvojnosti — a vše, co má být dvě, musí mít na dvojnosti účast, a co má být jedno, na jednotě. A ta rozdělení i přidávání a jiná taková moudrost dáš sbohem a necháš odpovídat ty, kdo jsou moudřejší než ty. A ty — bojící se, jak se říká, vlastního stínu i své neznalosti, držíc se té bezpečné základny — budeš odpovídat tak.

A pokud by se někdo chytal základny samé, dej mu dojem a neodpovídej, dokud nezkoumáš důsledky, které z ní plynou, zda si vzájemně odpovídají, nebo si odporují. A kdyby ti bylo třeba o ní dávat vysvětlení, dával bys ho tak, že by se podložila jiná — ta, která by se z vyšších zdála nejlepší — dokud bys nepřišel k něčemu dostatečnému. A nestřídal bys to tak, jak dělají hádaví lidé — mluvit o základu i o tom, co z něho plyne, zároveň — pokud chceš něco ze jsoucen po-

chopit; o tom tedy jim nestojí za řeč. Jsou totiž schopní pouhou svou moudrostí všechno smíchat dohromady a přesto si být líbit sami sobě. Ty pak, jsi-li filozof, uděláš, myslím, jak říkám."

„Nejsprávněji," řekl Simmias a Kebés společně.

Echekratés: Při Diovi, Faidóne, správně. Nadmíru divoucím způsobem se mi zdá, že to řekl jasně i tomu, kdo má jen trochu rozumu.

Faidón: Zcela, Echekrate, i všem tam přítomným se tak zdálo.

Echekratés: A nám, kteří nejsme přítomní a nyní to slyšíme. Ale co bylo řečeno dál?

Faidón: Jak se mi zdá, když se mu toto souhlasilo a bylo přijato, že každá idea existuje a že ostatní věci, přijímajíce jejich jméno, se nazývají podle nich, zeptal se tak:

„Když to teď, Simmio, tak zní, kolik lidí vysokých, nemyslíš, že Simmias je větší než Sókratés, menší než Faidón?"

„Ano."

„Souhlasíš tedy, že toto Simmias je větší než Sókratés pravdivé, protože má Simmias velikost nad Sókratem?"

„Souhlasím."

„A je menší než Faidón, kvůli tomu, že Faidón má velikost nad Simmiovou?"

„Je tak."

„Takže Simmias je nazýván i malým a velkým, protože je mezi oběma: hlavu podstavuje jedné pod velikost, a druhé předkládá tuto malost — svou velikost přesahovat. Zároveň se usmál a dodal: Zdá se, že budu mluvit jako spisovatel smluv, ale je to tak, jak říkám." Souhlasil.

„Mluvím tak, protože chci, abys mi to pochopil tak, jak mi to zdá. Zdá se mi totiž, že ne pouze sama velikost nikdy nechce být zároveň velká i malá, ale ani ta, která je v nás, nikdy nepřijme malost ani se nedá přesáhnout. Ale jedno ze dvou: buď uteče a odejde, kdy jí přistupuje opačné, totiž malost, nebo přijdou-li, zahyne. A nikdy nemůže zůstat a snášet malost tak, aby zůstala stejnou, jakou byla. Jako já —

přijal jsem a snášel jsem malost a zůstal jsem týž, kým jsem, i já malý; ta sama však se neodvážila, jsouc velkou, být malá; stejně tak i ta malost v nás nechce být a stát se velikou, ani jiné z protikladů jsouc tím, čím je, se nestane a nebude zároveň i svým opakem, ale buď odchází, nebo zaniká v tomto stavu."

„Zcela se mi tak zdá," řekl Kebés.

Jeden z přítomných toho tedy slyše — kdo přesně, nepamatuji si — řekl: „Při bozích, nebylo v předchozí úvaze souhlaseno s opakem toho, co se nyní říká — že větší vzniká z menšího a menší z většího, a jednoduše toto právě je vznik protikladů: z protikladů? A nyní se mi zdá říkat, že to by se nikdy stát nemohlo."

Sókratés podíval se dovnitř a řekl: „Řekl jsi dobře, že si pamatuješ; ale neuvažoval jsi rozdíl mezi tím, co se nyní říká, a tím, co se dřív říkalo. Tenkrát se říkalo, že z opačné věci vzniká opačná věc; teď, že samo opačné by nikdy opakem sama sebe nebylo — ani v nás, ani v přirozenosti. Tenkrát se mluvilo o věcech, které mají v sobě protikladná uspořádání, podle jejichž jmen jsou nazývány; nyní zase o nich samých, podle nichž tyto věci jsou pojmenovány. A ony sami o sobě říkáme, že by nikdy nechtěly vznikat jedna z druhé." A pohlédnutím na Kebéta řekl: „Nerozrušilo tě, Kebéte, také to, co ten muž říkal?"

„Nebolí mě to zase tolik," řekl, „nicméně nenapadlo mě, že by mi mnoho věcí mohlo bolet."

„Souhlasili jsme tedy, prostě," řekl, „že opačné nikdy nebude opačné sobě?"

„Zcela."

„Zkoumejme ještě toto, zda se mnou souhlasíš. Nazýváš něco horkým a studeným?"

„Ano."

„Jako sníh a oheň?"

„Při Diovi, ne."

„Jiné jsouc tedy je horké než oheň, a jiné studené než sníh?"

„Ano.“

„Zdá se mi, že nikdy sníh — zůstávaje sněhem — nepřijme horké, jak jsme před chvílí říkali, a horké nezůstane; ale buď přistoupí teplo, a buď se uhne, nebo zanikne.“

„Zcela.“

„A oheň zase, kdy přistoupí k němu studené, buď odstoupí, nebo zanikne, ale nikdy nebude přijetím studeného zůstávat tím, čím byl — ohněm — a studený.“

„Pravdu říkáš,“ řekl.

„Je tedy takto u některých takových věcí: nejenže ta sama idea má nárok vždy mít své jméno, ale i cosi jiného, co není sice tatáž, ale má vždy její podobu, kdykoli existuje. Ještě jasněji to vyplyne z toho, co povím. Lichost přece musí vždy mít toto jméno, kterým ji teď jmenujeme — nebo ne?“

„Zcela.“

„Zda jen ona z jsoucen — tak se ptám — nebo i něco jiného, co není sice totožné s lichostí, ale přesto, kromě svého jména, musí být vždy nazýváno také lichým, protože má přirozenost, že nikdy nemůže být odděleno od lichosti? Myslím toto, například o trojce. A tak u mnoha jiných. Dívej se například na trojku. Nezdá se ti, že musí být vždy nazývána jak svým jménem, tak i jménem lichého, ačkoli lichý není totožný s trojkou? Ale tak jsou přirozeny trojka, pětka a celá polovina čísel — každé jedno z nich — i když není totožné s lichostí, je vždy liché; a zase dvojka, čtyřka a celá druhá řada čísel — i když není totožná s sudým — je přece vždy sudá. Souhlasíš, nebo ne?“

„Jak by ne?“ řekl.

„Dívej se nyní, co chci říci. Ne jen protiklady se zdají navzájem nepřijímat, ale i vše to, co jsouc neopačné samo sobě vždy nese v sobě protiklady: tyto také se zdají nepřijímat ideu, která by byla opačná té, kterou nesou v sobě, ale přicházením takové věci buď hynou, nebo od-

stupují. Nebudeme říkat, že tři spíše zahyne a cokoli jiné utrpí, než že budou stát trojkou a stávat se sudými?“

„Zcela,“ řekl Kebés.

„A přece dvojka není opačná trojce.“

„Jistě ne.“

„Nejenže tedy opačné ideje nesnesou přistup jedny druhých, ale i jiné některé věci nesnesou nástup protikladů.“

„Pravdu říkáš.“

„Chceš,“ řekl, „pokud můžeme, abychom to vymezili, které to jsou?“

„Zcela.“

„Nejsou to, Kebéte, ty věci, které, čehokoli se zmocní, jim nutí mít nejen svou vlastní ideu, ale i vždy ideu nějakého protikladu?“

„Jak to myslíš?“

„Jak jsme před chvílí říkali. Víš přece, že vše, čeho se zmocní idea trojky, musí být nejen trojkou, ale i lichým.“

„Zcela.“

„A to říkáme, že idea protikladná tomu stavu, kterým se stane tak, nikdy by na ni nepřišla.“

„Jistě.“

„A trojce dávala lichost.“

„Ano.“

„A protikladem toho je idea sudosti?“

„Ano.“

„Na trojku tedy nikdy nepřijde idea sudosti.“

„Jistě ne.“

„Je tedy trojka bez účasti sudosti.“

„Bez účasti.“

„Lichá je tedy trojka.“

„Ano.“

„To, co jsem říkal, že vymezím, které věci — neopačné něčemu — přesto to opačné nepřijímají, například nyní trojka: ačkoli není opačná sudosti, přece ji nepřijímá, nese v sobě totiž vždy její opak — a tak u dvojky k lichosti, a tak u ohně k chladu, a tak u sněhu k horku, a tak u mnoha jiných. Teď dívej, zda se takto vymezí: nejen opačné nepřijímá opačné, ale i to, co nese v sobě opak toho, co má přistoupit, nepřijme ten opak, který se v něm takto nese. Vzpomeň si zase: neuškodí vícekrát slyšet. Pět nepřijme ideu sudosti, deset — její dvojnásobek — pak lichosti. A sám dvojnásobek je přece opačný jiné věci, přece ideu lichosti nepřijme. Ani polovina a jedna, ani třetina a ostatní taková čísla — polovina — ideu celosti; ani třetina a všechna taková zase ideu dvojí. Myslíš s tím a souhlasíš?“

„Zcela souhlasím a následuju,“ řekl.

„Řekni mi tedy znovu od začátku,“ řekl, „a neodpovídej mi tak, jak se ptám, ale napodobuj mě. Myslím to proto, protože vedle té bezpečné odpovědi, kterou jsem na začátku řekl — vida z toho nyní, co bylo řečeno, jinou bezpečnou. Zeptáš-li se mě, co se musí stát v těle, aby bylo teplé, nepovím ti onu bezpečnou neučenou odpověď — ‚teplo‘ — ale lepší z nynějšího: ‚oheň‘. A kdyby ses zeptal, co má v těle být, aby bylo nemocné, nepovím ‚nemoc‘, ale ‚horečka‘. A nebo co má být v čísle, aby bylo liché, nepovím ‚lichost‘, ale ‚jednotka‘. A tak dále. Dívej se, zda už víš dost přesně, co chci.“

„Zcela dost.“

„Odpověz mi tedy,“ řekl, „co v těle má být, aby bylo živoucí?“

„Duše,“ řekl.

„A toto je takto vždy?“

„Jak by ne?“

„Duše tedy, pokud se zmocní něčeho, přinese mu život?“

„Přináší skutečně.“

„Je něco opačného životu, nebo ne?“

„Je.“

„Co?“

„Smrt.“

„Nikdy tedy duše nepřijme opak toho, co vždy přináší — jak jsme se shodli dříve?“

„Zcela nikterak,“ řekl Kebés.

„Co tedy? Co nepřijme ideu sudosti, jak jsme nedávno nazývali?“

„Lichým,“ řekl.

„A to, co nepřijme spravedlivé, a co, co nepřijme muzické?“

„Nespravedlivé a nemuzické,“ řekl.

„A co to, co nepřijímá smrt — co jsme nazvali?“

„Nesmrtelné,“ řekl.

„Není tedy třeba říci i o nesmrtelném takto?“ řekl. „Je-li nesmrtelné zároveň nezničitelné, pak je nemožné, aby duše zanikla, když na ni přijde smrt. Z toho, co jsme řekli dříve, totiž duše smrt nepřijme a nebude mrtvá, stejně jako jsme říkali, že trojka nikdy nebude sudá ani lichost sudou, ani oheň studeným, ani teplo v ohni chladným. ‚Co ale brání,‘ mohl by někdo namítnout, ‚aby liché, i když se nestane sudým, když se k němu sudé přiblíží, zaniklo a místo něho vzniklo sudé?‘ Tomu, kdo by to tvrdil, bychom nemohli odporovat, že nezaniká; vždyť liché není nezničitelné. Kdybychom tohle připustili, snadno bychom dokázali, že při příchodu sudého liché i trojka odcházejí; a stejně bychom to dokázali o ohni, teplu a ostatním. Nebo ne?“

„Zcela ano.“

„Nuže i teď, pokud se nám o nesmrtelném přiznává i to, že je nezničitelné, byla by duše kromě nesmrtelnosti také nezničitelná; pokud ne, bylo by třeba jiné úvahy.“

„Toho ale není třeba,“ řekl, „kvůli tomuto. Vždyť stěží by něco jiného nepřijalo zánik, kdyby ho přijalo i to, co je nesmrtelné a věčné.“

„A bůh, myslím,“ řekl Sókratés, „a sama idea života, a cokoli jiného je nesmrtelného, by se u všech shodli, že nikdy nezaniká.“

„U všech, při Diovi," řekl, „u lidí jistě, a tím spíš, jak si myslím, u bohů."

„Pokud je tedy nesmrtelné také nezanikající, co jiného by byla duše, než — je-li opravdu nesmrtelná — i nezničitelná?"

„Je to zcela nutné."

„Když tedy přijde na člověka smrt, to, co je v něm smrtelné, zřejmě umírá; ale to, co je nesmrtelné, zdravé a nezničené odchází stranou, uhýbajíc smrti."

„Je to tak zjevné."

„Víc než cokoli jiného je tedy, Kebéte," řekl, „duše nesmrtelná a nezničitelná, a vskutku naše duše budou v Hádu."

„Já, Sókrate, k tomu nemám co dodat ani jak těm úvahám nedůvěřovat. Pokud však má Simmias nebo kdokoli jiný co říci, bylo by dobré nemlčet; nevím totiž, do jaké jiné chvíle by to člověk mohl odkládat než do té, co právě je, chce-li o takových věcech něco říct nebo slyšet."

„Ani já sám," řekl Simmias, „nemám, kde bych už nedůvěřoval tomu, co bylo řečeno. Ale pro velikost toho, o čem je řeč, a protože nemohu podceňovat lidskou slabost, jsem nucen uchovat si v sobě ještě jistou nedůvěru k tomu, co bylo řečeno."

„Nejen to, Simmio," řekl Sókratés, „pravíš to dobře; i ty první předpoklady, i když je přijímáte, se musejí přezkoumat jasněji. A pokud je dostatečně rozlišíte, jak si myslím, budete úvahu následovat, jak jen je možné, aby ji člověk následoval. A pokud se právě tohle vyjasní, nebudete hledat nic dál."

„Je to pravda," řekl.

„Avšak toto, přátelé, je spravedlivé si uvědomit: pokud je duše nesmrtelná, potřebuje péči nejen o tento čas, kterému říkáme život, nýbrž o celou věčnost; a nebezpečí se teď jeví strašné, pokud by o ni někdo zanedbával. Vždyť kdyby smrt byla osvobozením od všeho, byla by nálezem pro špatné lidi: s tělem by se zároveň zbavili i své vlastní

špatnosti s duší. Teď však — když se zdá, že je nesmrtelná — pro ni není žádný jiný únik před zly ani záchrana, než se stát co nejlepší a nejrozumnější. Vždyť duše nebere s sebou do Hádu nic jiného než výchovu a živobytí; a to prý pomáhá nebo škodí zesnulému nejvíc hned na začátku jeho tamní cesty. Vypráví se totiž, že když každý skoná, pokouší se démón, který mu v životě připadl, dovést ho na jisté místo, kam se mají shromáždění po soudu odebrat do Hádu s tím vůdcem, jemuž je uloženo vést je odtud tam. A když tam dostanou, co mají dostat, a zůstanou, kolik je třeba, přivede je jiný vůdce zase zpět — po mnoha a dlouhých obdobích času.

A ta cesta," pokračoval, „není taková, jak říká Aischylův Télefos. Ten tvrdí, že do Hádu vede jedna přímá stezka; mně se ale zdá, že není ani přímá, ani jediná. Jinak by přece ani vůdců nebylo třeba: nikdo by přece nezbloudil, kdyby byla jen jedna cesta. Teď se zdá, že má mnoho rozdvojení a trojcestí; soudím to podle obětí a obyčejů, které tu máme. Spořádaná a rozumná duše jde za vůdcem a nemýlí se v tom, co je kolem; ale duše toužebně vázaná k tělu — jak jsem už řekl dříve — se dlouho vzpírá, protože byla u něho vzrušena a kolem viditelného místa, mnoho se protiví a mnoho utrpí, než ji nakonec násilím a stěží její určený démón odvede. Když přijde tam, kam přicházejí ostatní, té nečisté — která něco takového spáchala, dotkla se nespravedlivých vražd nebo udělala něco podobného, co jsou skutky příbuzných duší — každý se vyhýbá a odvrací a nechce být ani jejím průvodcem, ani vůdcem; sama tedy bloudí v naprosté bezradnosti, dokud nenastanou jisté lhůty, po jejichž uplynutí je nutně dovedena do příbytku, který je jí přiměřený. A duše, která prošla životem čistě a uměřeně, dostává za průvodce a vůdce bohy a usídlí se každá v místě sobě vhodném.

Na zemi je mnoho a podivuhodných míst, a sama není ani taková, ani tak veliká, jak se o ní obvykle vypráví — jak jsem byl kýmsi přesvědčen."

„Jak to myslíš, Sókrate?“ zeptal se Simmias. „O zemi jsem i já sám slyšel mnohé, ale ne to, co tě přesvědčilo. Rád bych to slyšel.“

„Nuže, Simmio, k vylíčení toho, jak to je, snad není potřeba Glaukova umění; že je to pravda, zdá se mi však obtížnější než Glaukovo umění, a zároveň bych to snad ani nedokázal; a i kdybych uměl, zdá se mi, Simmio, že můj život na délku té řeči nestačí. Ale povědět ti o podobě země, jak jsem přesvědčen, že je, a o jejích místech — tomu mi nic nebrání.“

„I to stačí,“ řekl Simmias.

„Jsem přesvědčen,“ řekl Sókratés, „že za prvé — je-li uprostřed nebe kulatá — nepotřebuje ke své stabilitě ani vzduch, ani žádnou podobnou nutnost, nýbrž postačí jí samotná stejnorodost nebe všude stejná a vlastní rovnováha země. Vždyť rovnovážná věc umístěná uprostřed čehosi stejnorodého se nemůže naklonit víc ani méně na žádnou stranu; zůstane tedy nenakloněna a stejnoměrně vyvážena. Nejprve jsem přesvědčen o tomto.“

„A správně,“ řekl Simmias.

„Dále,“ pokračoval, „že je obrovská a že my, kteří žijeme od Fásidu až k Hérakleovým sloupům, ji obýváme v nějaké malé její části — jako mravenci nebo žáby kolem bažiny u moře — a že i jinde na podobných místech bydlí mnozí jiní. Vždyť všude po zemi je mnoho dutin a nejrozmanitějších podob a velikostí, do nichž stekla voda, mlha a vzduch; sama země ale leží čistá v čistém nebi, v tom, kde jsou hvězdy — tomu obvykle říkají ti, kdo o takových věcech mluví, aithér; a to, co teče dolů do zemských dutin, je jeho usazenina. My tedy, kteří žijeme v dutinách země, si nevšímáme a myslíme si, že žijeme nahoře na jejím povrchu — jako kdyby někdo uprostřed dna oceánu obýval moře a myslel si, že obývá nebe, viděl by skrze vodu slunce a ostatní hvězdy a moře by pokládal za nebe, a protože by pro svoji pomalost a slabost nikdy nedošel na hranici moře, nikdy nevynořil hlavu z vody na toto místo, aby viděl, oč čistší a krásnější je toto zdejší oproti místu, kde oni jsou,

ani by o tom od nikoho neslyšel. To stejné potkává i nás: žijeme v jisté dutině země a myslíme si, že žijeme nahoře na ní, a vzduchu říkáme nebe, jako by jím jako nebem procházely hvězdy. A je to stejné: pro slabost a pomalost nejsme s to proniknout až na nejzazší konec vzduchu. Vždyť kdyby někdo došel na jeho vrchol nebo kdyby se stal okřídleným a vzlétl, vystrčil by nahoru hlavu a uviděl by — jako tady ryby, které vynořují hlavu z moře, vidí to, co je tady — tak by uviděl i tam, co tam je; a kdyby stačila jeho přirozenost tomu pohledu, poznal by, že tam je pravé nebe a pravé světlo i vskutku pravá země.

Vždyť tato naše země, kameny a celé toto zdejší místo jsou zkažené a rozežrané, jako věci v moři solí; v moři nic nerůstá, co by stálo za řeč, ani není nic dokonalého, jak by se dalo říci, nýbrž jen jeskyně, písek, nezměrné bahno a kaly, kdekoli je i země — nic z toho se nedá vůbec srovnat s krásami, které jsou u nás. Ony tamní zase se zdají od našich lišit ještě mnohem víc. Je-li totiž hezké vyprávět i báji, Simmio, stojí za slyšení, jaké jsou ty věci na zemi pod nebem."

„Nuže, Sókrate," řekl Simmias, „my bychom tu báji rádi slyšeli."

„Praví se tedy, příteli, že nejdřív taková je ta země sama na pohled, kdyby se na ni někdo díval shora, že je jako koule sešitá z dvanácti barevných koženek, pestrá, rozlišená barvami, jejichž vzorky jsou i naše zdejší barvy, těmi, kterými se posluhují malíři. A tam je celá země z takových barev — a ještě z mnohem jasnějších a čistších než tyto. Je totiž jedna purpurová podivuhodné krásy, druhá zlatavá, třetí bílá, bělejší než sádra nebo sníh, a složená stejně z ostatních barev — a ještě z četnějších a krásnějších, než jaké jsme kdy viděli. I samy ty její dutiny, naplněné vodou a vzduchem, poskytují jakousi barevnou podobu zářící uprostřed pestrosti ostatních barev, takže celá se jeví jako souvislý pestrý obraz. V ní pak vše, co roste, roste úměrně: stromy, květy, plody; a také hory i kameny jsou úměrně hladší, průzračnější a mají krásnější barvy; naše zdejší oblíbené drobné kameny — karneoly, jaspisy, smaragdy a všechny takové — jsou toho jen úlomky. Tam není

nic, co by takové nebylo, a ještě krásnějšího. Příčinou toho je, že tamní kameny jsou čisté, nerozežrané a neporušené — ne jako naše zdejší, které jsou poškozené hnilobou a solí z toho, co se tu nahromadilo, a to i kamenům, zemi a ostatním živočichům i rostlinám způsobuje ošklivost a nemoci.

A sama země je ozdobena všemi těmito věcmi, a dále zlatem, stříbrem a ostatními takovými věcmi. Jsou totiž přirozeně na povrchu, a to v množství, ve velikosti a všude po zemi — takže je na ni pohled jako podívaná pro blažené diváky. A živí tvorové na ní jsou mnozí — i lidé, jedni ve vnitrozemí, druzí při vzduchu jako my u moře, jiní na ostrovech, které obtéká vzduch při pevnině. Jedním slovem: to, co je u nás vzduchem a mořem k naší potřebě, je tam vzduch; a co je u nás vzduch, je u nich aithér. Jejich roční doby mají takovou mírnost, že oni jsou bez nemocí a žijí mnohem déle než my, a zrakem, sluchem, rozumem i vším takovým jsou od nás vzdáleni týmž rozdílem, jakým je vzduch vzdálen vody a aithér vzduchu co do čistoty. Mají i háje a chrámy bohů, v nichž bohové skutečně bydlí, i promluvy, věštby a vnímání bohů a jejich osobní setkání s nimi; i slunce, měsíc a hvězdy vidí takové, jaké opravdu jsou, a ostatní blaženost tomu odpovídá.

Celá země je tedy taková a je taková i to, co je kolem ní. V jejích prohlubních po celém jejím obvodu je mnoho míst — některá hlubší a širší, než je to, v němž bydlíme my, jiná hlubší, ale s menší roklí než u nás, a jsou i taková, která jsou menší hloubkou než zdejší, a širší. Všechna tato místa jsou pod zemí vzájemně proděravěna a propojena mnoha průchody — užšími i širšími —, kudy proudí množství vody z jedněch do druhých jako do mís; a jsou tam nesmírné proudy věčných řek pod zemí, teplé i studené vody, mnoho ohně a velké ohnivé řeky, a mnoho tekutého bahna — čistšího i kalnějšího —, jako na Sicílii ty řeky tekoucího bahna, co předcházejí lávu, a sama láva. Jimi se jednotlivá místa naplňují, jak u každého z nich čas od času oběh přinese.

A to vše se pohybuje nahoru a dolů jako jakési kývadlo uvnitř země; a to kývadlo vzniká díky této povaze věci:

Jedna z průrv země je zvláště největší a prošlá skrz naskrz celou zemí; to je ta, o níž Homér řekl verš:

> Daleko tam, kde je nejhlubší propast pod zemí;

a kterou on i mnozí jiní básníci jinde nazvali Tartarem. Do této průrvy se slévají všechny řeky a z ní zase odtékají; a každá se stává takovou podle toho, jakou zemí teče. Příčinou toho, že se odtud všechny proudy odlévají i do ní vlévají, je, že ta tekutina nemá dno ani základnu. Houpe se tedy a vlní nahoru a dolů, a stejně dělá i vzduch a dech kolem ní; vzduch ji totiž doprovází i tehdy, když se žene k té straně země, i když k této; a jako při dýchání neustále proudí dech, vydechuje a vdechuje, tak i tam dech houpající se s tekutinou způsobuje strašlivé a nezměřitelné větry — jak vchází, tak vychází. Když tedy voda sestoupí dolů do toho, co se nazývá spodní místo, teče do těch proudů té strany země a plní je, jako kdyby se zdola čerpalo nahoru; a když ji zase opustí a vyrazí sem, naplní zdejší zase, a naplněné prameny tečou kanály a zemí a každý dochází na místa, kam je mu cesta vydlabána, a tvoří moře, jezera, řeky a prameny. Odtud se zase ponořují do země: některé po delší cestě a mnoha místy, jiné po kratší, a znovu padají do Tartaru — některé mnohem níž, než odkud byly čerpány, jiné jen o kousek. Všechny se však vlévají pod odtok; a některé vcházejí přímo proti výstupu, jiné na téže straně. Jsou i takové, které obkrouží okolo zcela, jednou nebo i vícekrát se obtáčejíce kolem země jako hadi, a sestoupivše tak hluboko, jak je možné, zase se do něj vlévají. A je možné sestupovat z obou stran až do středu, dál ne; za středem je totiž pro oba proudy obou stran stoupání nahoru.

Ostatních proudů je tedy mnoho a jsou velké a všelijaké. Mezi nimi jsou čtyři, z nichž ten největší, který teče zcela po obvodu, je nazývaný

Ókeanos; naproti němu a opačně teče Acherón, který teče pustými místy a také pod zemí a dorazí do jezera Acherúsiady, kam dospívají duše většiny zemřelých, a když tam zůstanou předurčenou dobu — někdy delší, jindy kratší —, jsou znovu posílány k zrození živých tvorů. Třetí z nich vyvěrá uprostřed a blízko svého východu padá na velké místo hořící velkým ohněm, a tvoří jezero větší než naše moře, vroucí vodou a bahnem; odtud se žene kolem kalný a bahnitý, obtáčí se kolem země a dochází i na jiná místa a mezi jiným k nejzazším koncům Acherúsiady, aniž by se mísil s její vodou; mnohokrát se obtočiv pod zemí vlévá se níž než do Tartaru. To je ta řeka, kterou nazývají Pyriflegethón, a její lávové toky vyvrhují její odštěpky, kudy po zemi náhodou projdou. Proti ní zase, čtvrtá, padá nejprve na strašné a divoké místo, jak se vypravuje, mající barvu celou jako lazurit — tomu dávají jméno Stygion a jezeru, které ta řeka vlévajíc se tvoří, Styx. Vhnavši se tam a nabravši ve vodě strašné síly, ponořivši se do země se obtáčí a jde proti Pyriflegethontu a setkává se s ním v Acherúsiadě z opačné strany; ani její voda se s ničím nemísí, nýbrž i ona obkrouživši okolo se vlévá do Tartaru proti Pyriflegethontu. A její jméno, jak říkají básníci, je Kókytos.

Když je tedy toto takto zařízeno a mrtví přijdou na místo, kam je dovede démón každého z nich, nejprve se soudem oddělí ti, kdo žili krásně a zbožně, a ti, kdo ne. Ti, kdo se zdají, že žili prostředně, se vydají k Acherontu, nastoupí na plavidla, která jsou jim určena, a dorazí v nich do jezera, a tam přebývají a očišťují se — za nespravedlivá jednání dávají satisfakci a jsou propouštěni, pokud se někdo něčeho dopustil, a za dobrodiní dostávají pocty, každý podle své hodnoty. Ti, kdo se zdají být neléčitelní pro velikost svých prohřešků — kteří napáchali mnoho velikých chrámových loupeží nebo mnoho nespravedlivých a protizákonných vražd nebo mnoho jiných podobných věcí —, ty osud, jaký je pro ně určen, vrhá do Tartaru, odkud nikdy nevyjdou.

Ti pak, kdo se zdají, že se dopustili velikých, ale léčitelných prohřešků — například když v hněvu násilně napadli otce nebo matku a zbytek života toho litovali, nebo se stali vrahy nějakým podobným způsobem —, ti nutně propadnou do Tartaru, a když tam propadnou a stráví tam rok, vlna je vymete ven: vrahy po Kókytu a otcovrahy a matkovrahy po Pyriflegethontu. Když jsou proudem přivedeni k Acherúsiadě, tam volají a vzývají — jedni ty, které zabili, druzí ty, které potupili —, a vyvolavše je úpěnlivě prosí, aby je nechali vyjít do jezera a přijali je. A jestliže je přemluví, vyjdou ven a zbaví se zel; pokud ne, jsou odneseni zpět do Tartaru a odtud zase do řek, a toto trpí, dokud nepřemluví ty, jimž ublížili. Takovou totiž pokutu jim uložili soudci. A ti, kdo se zdají, že žili obzvláště zbožně, se osvobozují a vyprošťují z těch zdejších míst v zemi jako z vězení a dostávají se nahoru do čistého příbytku a bydlí na zemi. Z nich pak ti, kdo se filozofií dostatečně očistili, žijí po celý příští čas úplně bez těl a dostávají se do příbytků ještě krásnějších, které není snadné popsat a na které v této chvíli ani čas nestačí. Pro to vše, Simmio, co jsme pověděli, je třeba učinit vše pro to, aby člověk v životě měl účast na ctnosti a rozumnosti. Krásná je totiž odměna a veliká naděje.

Trvat ovšem na tom, že se věci mají přesně tak, jak jsem je vyložil, nesluší muži, který má rozum; ale že tak nebo nějak podobně se mají s našimi dušemi i jejich sídly — když se duše ukazuje být nesmrtelnou — to se mi zdá slušné a stojí za to podstoupit odvahu věřit, že tak tomu je — vždyť ta odvaha je krásná —, a je třeba takové věci jaksi sám sobě odříkávat jako zaklínadlo; proto také já tak dlouho prodlužuji tu báji. Právě proto však musí být muž, který ve svém životě pustil ostatní tělesné slasti a ozdoby jako cizí a usoudil, že vedou spíš k opaku, a který se usiloval o slasti poznání a ozdobil svou duši nikoli cizími, ale jejími vlastními ozdobami — uměřeností, spravedlností, statečností, svobodou a pravdou —, s dobrou myslí očekávat svou cestu do Hádu.

Vy tedy, Simmio a Kebéte a ostatní," řekl, „se tam vydáte každý ve svůj čas; mě však již teď volá, jak by řekl tragický básník, osud, a je snad asi čas, abych se obrátil ke koupeli. Zdá se mi totiž lepší vykoupat se, než vypiji ten jed, a nenechávat ženám starost obmývat mrtvolu."

Když to pověděl, Kritón řekl: „Dobře, Sókrate; co však vzkazuješ těmto nebo mně, pokud jde o děti nebo o něco jiného, čím bychom ti my svými činy udělali největší potěšení?"

„To, co stále říkám, Kritóne," řekl, „nic nového: tím, že budete pečovat o sebe sama, uděláte potěšení i mně, i mým blízkým, i sami sobě, cokoli budete dělat, i když se k tomu teď výslovně nezavážete. Jestliže však o sebe nebudete pečovat a nebudete chtít žít jako po stopách toho, co jsme teď řekli i co bylo řečeno dříve, nic víc neuděláte, i kdybyste se k tomu teď hodně a silně zavázali."

„Budeme se tedy snažit tak jednat," řekl. „Ale jak tě pohřbít?"

„Jak budete chtít," řekl, „jestli mě ovšem polapíte a neuteču vám." A zasmáv se tiše, podíval se na nás a řekl: „Nemohu, přátelé, přesvědčit Kritóna, že to jsem já, Sókratés — ten, kdo teď rozmlouvá a řídí každou ze svých řečí. Myslí si, že já jsem onen, kterého uvidí za chvíli jako mrtvého, a ptá se, jak mě má pohřbít. To, co jsem už dlouho ukládal — totiž že po tom, co vypiji jed, u vás nezůstanu, nýbrž odejdu k nějakým blaženostem blažených —, zdá se, že říkám marně, jako bych tím utěšoval sám sebe i vás. Zaručte se tedy za mě u Kritóna," řekl, „zárukou opačnou, než jakou on dal soudcům. On totiž ručil, že tu zůstanu; vy se zaručte, že tu po mé smrti nezůstanu, nýbrž odejdu pryč, aby to Kritón snášel snadněji, aby, až uvidí mé tělo spálené nebo pohřbené, se nehněval kvůli mně, jako bych snášel něco strašného, a aby při pohřbu neříkal, že vystavuje Sókrata, nebo že ho vynáší, nebo že ho pohřbívá. Dobře totiž věz, Kritóne," řekl, „můj drahý, mluvit nesprávně není jen ve věci samé nemístné, ale vnáší do duší i cosi špatného. Je tedy třeba dodat si odvahy a říci, že pohřbíváte mé tělo —

a pohřbít tak, jak ti bude milé a jak budeš nejvíce pokládat za náležité.“

Když to řekl, vstal a odešel do nějakého pokoje ke koupeli, a Kritón ho následoval, nám řekl, abychom počkali. Čekali jsme tedy, rozmlouvajíce mezi sebou o tom, co bylo řečeno, a znovu to prozkoumávajíce, chvílemi zase vypravujíce o tom, jaké neštěstí nás potkalo — mysleli jsme si prostě, že budeme příští život trávit jako sirotci připravení o otce. Když se vykoupal a přinesly se k němu děti — měl totiž dva malé syny, jednoho většího — a přišly i jeho příbuzné ženy, promluvil s Kritónem a dal mu, co chtěl, a vzkázal, co bylo třeba, pak ženy a děti poslal pryč a sám k nám přišel. A bylo již blízko západu slunce, protože dlouho pobyl uvnitř. Když přišel, posadil se vykoupaný a mnoho už po tom nemluvil. Přišel také sluha jedenácti úředníků a stanuv u něho řekl:

„Sókrate, nebudu tě pokládat za to, zač pokládám jiné: že se na mne hněvají a proklínají mě, když jim na rozkaz úředníků oznamuji, aby vypili jed. Já tě však i jinak v této době poznal jako nejvznešenějšího, nejmírnějšího a nejlepšího muže z těch, kdo kdy sem přišli, a i teď dobře vím, že se nehněváš na mne — poznáš totiž, kdo je příčinou — nýbrž na ně. Teď tedy — víš přece, s čím jsem přišel — buď s dobrou a snaž se snášet to nutné co nejsnáze.“ A při tom se rozplakal, otočil se a odešel.

A Sókratés vzhlédl k němu a řekl: „I ty buď s dobrou, a my to uděláme.“ A zároveň k nám: „Jak ušlechtilý člověk! Po celý ten čas za mnou přicházel a chvílemi se mnou rozmlouval, a byl ze všech lidí nejlepší. A teď, jak vznešeně nade mnou pláče. Nuže, Kritóne, poslechněme ho, a ať někdo přinese ten jed, pokud je roztlučen; pokud ne, ať ho ten muž roztluče.“

A Kritón řekl: „Myslím, Sókrate, že slunce je ještě nad horami a ještě nezapadlo. A zároveň vím, že i jiní pili až velmi pozdě, když to bylo

oznámeno, dobře se najedli, dobře se napili, a někteří se dokonce stýkali s těmi, po nichž toužili. Nespěchej tedy — ještě je čas."

A Sókratés řekl: „Je přirozené, Kritóne, že ti, o nichž mluvíš, tak dělají — myslí si totiž, že na tom vydělají —, a já zcela přirozeně to dělat nebudu. Nic totiž nevydělám, když o chvíli později vypiji jed, než že se zesměšním před sebou samým, že lpím na životě a šetřím něco, čeho už nic není. Jdi tedy, poslechni mě a nedělej to jinak."

Když to Kritón slyšel, pokynul chlapci, který stál poblíž. A chlapec vyšel, dlouhou chvíli se zdržel a přišel vedoucí toho, kdo měl podat jed, s roztlučeným jedem v poháru. Když Sókratés muže uviděl, řekl: „Nuže, můj drahý, ty se v tom vyznáš — co mám dělat?"

„Nic jiného," řekl, „než že se po vypití budeš procházet, dokud ti nezatěžkají nohy, pak si lehneš; a tak to samo zapůsobí." A přitom podal pohár Sókratovi.

A on vzal pohár s velkým klidem, Echekrate — nezatřásl se, ani nezbledl v barvě, ani v tváři, nýbrž jak byl zvyklý se dívat zpod obočí jako býk na toho muže —, řekl: „Co říkáš o tomto nápoji, pokud bychom chtěli ulít nějaké božstvo? Je to dovoleno, nebo ne?"

„Tolik, Sókrate," řekl, „roztloukáme, kolik považujeme za přiměřené k vypití."

„Rozumím," řekl. „Ale pomodlit se k bohům jistě je dovoleno i třeba — aby přestěhování odtud tam bylo šťastné. O to se také modlím a kéž by se tak stalo." A při těch slovech přiložil pohár k ústům a zcela snadno a bez odporu ho vypil.

A většina z nás byla do té chvíle sice schopna zdržet se slzí; když jsme ho však uviděli pít a jak dopil, už ne; mně samému proti vůli tekly slzy proudem, takže jsem si zakryl tvář a oplakával sám sebe — ne jeho, nýbrž svůj osud, že jsem byl zbaven takového druha. Kritón ještě přede mnou — když už nebyl schopen zdržet slzy — vstal a odešel stranou. Apollodóros, který už i dřív neustále plakal, teď propukl

v hlasitý nářek a lkaní, a nikoho z přítomných nezanechal nepohnutého — kromě samotného Sókrata.

Ten však řekl: „Co to děláte, přátelé? Vždyť právě proto jsem poslal ženy pryč, aby se nedopouštěly něčeho takového. Slyšel jsem, že se má umírat v tichu dobrého slova. Buďte tedy klidní a mějte se v moci.“ Když jsme to slyšeli, zastyděli jsme se a zdrželi jsme se slzí.

A on, když se trochu prošel, řekl, že mu těžknou nohy, a lehl si naznak — tak mu totiž ten muž přikázal. A ten, kdo mu podal jed, se ho dotýkal a po chvíli mu prohlížel chodidla a lýtka, pak ho silně stiskl za chodidlo a zeptal se, zda to cítí. On řekl, že ne. Potom znovu lýtka; a jak postupoval nahoru, ukazoval nám, jak chladne a tuhne. A sám se ho dotýkal a řekl, že až to dojde k srdci, tehdy odejde. Už byla téměř chladná jeho spodní část těla, a odhrnuv si tvář — byl totiž přikrytý — pronesl to, co bylo jeho poslední slovo: „Kritóne,“ řekl, „Asklépiovi jsme dlužni kohouta; splaťte ten dluh a nezanedbejte to.“

„Dobře,“ řekl Kritón, „tak to bude. Rozmysli, zda ještě něco jiného neříkáš.“ Když se ho na to ptal, už nic neodpovídal, a po krátké chvíli sebou pohnul, a onen muž ho odhalil, a Sókratovi se zastavily oči. Když to Kritón uviděl, přitiskl mu ústa a oči.

Takový byl, Echekrate, konec našeho přítele — muže, jak bychom o něm řekli, nejlepšího z těch, které jsme kdy poznali, a také nejrozumnějšího a nejspravedlivějšího.

Symposion

Apollodóros: Zdá se mi, že nejsem necvičený v tom, nač se ptáte. Nedávno jsem totiž šel z domu z Faléru do města, a jeden můj známý mě zpozdil zezadu a zdálky mě zavolal, žertem při tom volání: „Hej, Faléřane," povídá, „Apollodóre, nepočkáš?" Já jsem se zastavil a počkal. A on: „Apollodóre," řekl, „zrovna jsem tě hledal; chtěl jsem se dozvědět o té schůzce u Agathóna — o Sókratovi, Alkibiadovi a ostatních, kteří tehdy byli u té hostiny přítomni, o jejich řečech o lásce, jaké byly. Někdo jiný mi o tom vyprávěl, slyšel to od Foiníka, syna Filippova, a říkal, že i ty to víš. Jenže on neuměl říct nic jasného. Vyprávěj mi to tedy ty: jsi přece nejoprávněnější k tomu, abys o řečech svého druha podal zprávu. Ale napřed mi řekni: byl jsi sám u té schůzky, nebo ne?"

Já jsem řekl: „Zdá se, že ti vypravěč nedokázal povědět vůbec nic jasného, když si myslíš, že ta schůzka, na niž se ptáš, byla nedávno, tak abych u ní mohl být i já."

„Myslel jsem si to," řekl.

„Jak to, Glaukóne?" povídám. „Copak nevíš, že Agathón sem už mnoho let nepřijel, a od té doby, co se stýkám se Sókratem a dávám si pozor na to, abych každý den věděl, co říká nebo dělá, nejsou ještě ani tři roky?

Dřív jsem pobíhal, kde se dalo, a myslel si, že něco dělám; byl jsem ubožejší než kdokoli jiný — nijak ne méně, než jsi teď ty — a myslel jsem si, že je třeba dělat cokoli jiného spíš než filozofovat.“

„Nedělej si legraci,“ řekl, „a pověz mi, kdy ta schůzka byla.“

A já jsem řekl: „Když jsme ještě byli chlapci, tehdy Agathón zvítězil se svou první tragédií; den po tom, co se slavily oběti za vítězství, i on sám i jeho sboristi.“

„Opravdu dávno, jak se zdá. Ale kdo ti o tom vyprávěl? Snad sám Sókratés?“

„Při Diovi, ne,“ řekl jsem; „ten, kdo to vyprávěl Foiníkovi. Byl to jakýsi Aristodémos z Kydathénajských, maličký, vždycky bosý. On byl u té schůzky — milovník Sókratův, snad ze všech tehdejších v tom největší, jak se mi zdálo. Ale přesto jsem se už i Sókrata na některé věci, které jsem od Aristodéma slyšel, zeptal, a souhlasil se mnou tak, jak to vyprávěl i on.“

„Tak co,“ řekl, „co mi to tedy nepovíš? Cesta do města je ostatně vhodná k tomu, abychom cestou mluvili i poslouchali.“

Tak jsme šli a cestou spolu o tom hovořili, takže — jak jsem řekl na začátku — nejsem v tom bez cviku. Jestli vám to tedy mám také vyprávět, musím to udělat. Já se ostatně, kdykoli vedu rozhovory o filozofii sám nebo poslouchám druhé, kromě toho, že si myslím, že z toho mám prospěch, nad způsobem těším; kdykoli ale slyším jiné řeči, zvláště ty vaše — od bohatých a výdělečných lidí —, sám se trápím a vás jako své druhy lituji, protože si myslíte, že něco děláte, a přitom neděláte nic. A vy mě zase snad považujete za nešťastníka — a já si myslím, že máte pravdu; já si to ale o vás nemyslím, nýbrž vím to jistě.

Druh: Jsi pořád stejný, Apollodóre: pořád křivdíš sám sobě i druhým, a zdá se mi, že prostě všechny považuješ za ubohé kromě Sókrata, počínaje sám sebou. A odkud jsi dostal to příjmení „měkký“, že ti tak říkají, to nevím; v řečech jsi takový vždycky, zuříš na sebe i na ostatní kromě Sókrata.

Apollodóros: Můj nejmilejší, je přece jasné, že když takhle smýšlím o sobě i o vás, jsem šílený a nepříčetný.

Druh: Nestojí za to se o tom teď hádat, Apollodóre; udělej, co jsme tě žádali, a nemluv jinak — vyprávěj, jaké ty řeči byly.

Apollodóros: Nuže, byly takovéto. Spíš vám je povím od začátku, jak je vyprávěl on, a já se o totéž pokusím.

Řekl, že potkal Sókrata, který se vykoupal a obul si sandály — což dělal zřídka — a zeptal se ho, kam jde takto vykrášlený. A on odpověděl: „Na hostinu k Agathónovi. Včera jsem mu totiž utekl ze slavnosti vítězství, bál jsem se davu; slíbil jsem ovšem, že se dnes dostavím. Proto jsem se vystrojil, aby krásný šel ke krásnému. Ale co ty," pokračoval, „nemáš chuť jít na hostinu bez pozvání?"

Já jsem odpověděl, že jak budeš chtít.

„Pojď tedy se mnou," řekl, „abychom pokazili i přísloví a říkali spíš:

> I k Agathónovým hodům přicházejí dobří sami.

Vždyť Homér, zdá se, nejenže to přísloví pokazil, ale přímo mu i ublížil: udělal totiž z Agamemnona neobyčejně dobrého muže ve válečných věcech, a Menelóa učinil ‚měkkým bojovníkem', a když Agamemnón pořádal oběť a hostinu, nechal Menelóa přijít na hostinu nepozván — horšího ke stolu lepšího."

Když to Aristodémos slyšel, povídá: „Snad budu v nebezpečí i já, Sókrate, že to nebude tak, jak říkáš, ale po Homérově způsobu, že jako špatný jdu nepozván na hostinu k moudrému muži. Rozmysli si tedy, co uvedeš na mou obhajobu, až mě tam přivedeš — já se k tomu, že jdu nepozván, nepřiznám, nýbrž řeknu, že jsem byl pozván tebou."

„Ve dvou," řekl, „když půjdeme spolu po cestě, uvážíme, co řekneme. Nuže, jděme."

Když si pověděli takové věci, vydali se na cestu. Sókratés přitom cestou nějak zahloubán sám do sebe pozadu zůstával, a když se Aristo-

démos zastavoval, pokynul mu, aby šel dál. Když došli k Agathónovu domu, zastihli otevřené dveře, a tehdy, jak říkal, se mu stala směšná věc. Jeden z chlapců z domu mu rovnou šel naproti a vedl ho tam, kde ostatní leželi; byli už téměř hotovi večeřet. Jakmile Agathón Aristodéma uviděl, povídá: „Aristodéme, přicházíš v pravý čas, abys se mnou povečeřel; pokud jsi však přišel kvůli něčemu jinému, odlož to na jindy. Včera jsem tě ještě hledal, abych tě pozval, a nemohl jsem tě najít. Ale co jsi nám sem nepřivedl Sókrata?“

Já jsem se otočil, ale Sókrata jsem nikde za sebou neviděl. Řekl jsem tedy, že i já jsem přišel se Sókratem, pozvaný jím na tuto hostinu.

„Dobře jsi udělal,“ řekl, „ale kde je on?“

„Právě vcházel za mnou. Ale divím se i já sám, kde by mohl být.“

„Hochu,“ povídá Agathón, „nepůjdeš se podívat a nepřivedeš Sókrata? A ty, Aristodéme, lehni si vedle Eryximacha.“

A nechal chlapcem Aristodémovi omýt nohy, aby si lehl. Pak přišel jiný chlapec a oznámil, že Sókratés tenhle vzadu stojí v předsíni sousedova domu a volání jeho nedbá a nechce jít dovnitř.

„To je zvláštní, co říkáš,“ povídá. „Nezavoláš ho a nenecháš ho dřív jít?“

Aristodémos však řekl: „V žádném případě, nechte ho. Má totiž takový zvyk — někdy prostě odbočí a stojí si, kde se mu zachce. Hned přijde, jak si myslím. Nic s ním nedělejte, nechte ho být.“

„Nuže,“ řekl Agathón, „tak to udělejme, zdá-li se ti to. Ale nás ostatní, hoši, obsluhujte. Předkládejte, cokoli uznáte za vhodné, když tu nestojí nikdo nad vámi — což jsem já nikdy nikomu nepředepisoval. Ted tedy, mysleme si, že jsem i já u vás pozván na hostinu i tito, obsluhujte nás, abychom vás pochválili.“

Potom tedy večeřeli, a Sókratés nepřicházel. Agathón několikrát žádal, aby pro něj někdo zašel, ale Aristodémos nedovolil. Konečně přišel sám, nikoli po dlouhém čase, jak bylo jeho zvykem, nýbrž asi uprostřed jejich hodování. Agathón — ten byl totiž na konci sám — po-

vídá: „Pojď sem, Sókrate, lehni si vedle mne, ať se dotykem užiju té moudrosti, která se tě chytla v předsíni. Je přece jasné, že jsi ji našel a máš ji; jinak bys přece neodběhl."

Sókratés se posadil a řekl: „Dobře by, Agathóne, bylo, kdyby moudrost byla taková, že by se při dotyku stekla z plnějšího do prázdnějšího z nás — jako voda v pohárech, která skrze vlněné vlákno teče z plnějšího do prázdnějšího. Pokud by takto byla moudrost, cením si vysoko mé lehnutí vedle tebe. Myslím totiž, že budu naplněn od tebe veliké a krásné moudrosti. Má je totiž slabá nebo přinejmenším sporná jako sen, kdežto tvá je skvělá a má veliký vzrůst — tvá, která u tebe tak jasně vzplanula, mladík jako jsi, a byla osvědčena nedávno před více než třiceti tisíci svědky z Řeků."

„Jsi drzý, Sókrate," řekl Agathón. „O této věci se já i ty budeme hádat o něco později a za soudce si vezmeme Dionýsa; teď se nejdřív obrať k večeři."

Potom tedy, když si Sókratés lehl a navečeřel se stejně jako ostatní, provedli úlitby, zpívali hymnus bohu a ostatní obřadní věci, a obrátili se k pitce. Pausaniás tedy začal řečí asi tohoto druhu: „Nuže, pánové, jakým způsobem si usnadníme pití? Já vám totiž říkám, že se opravdu velmi špatně cítím po včerejší pitce a potřebuji chvíli oddechu — a myslím, že většina z vás také, byli jste přece včera. Rozmyslete si tedy, jak bychom pili co nejsnáze."

Na to řekl Aristofanés: „Tohle dobře říkáš, Pausanio, že se máme všemožně postarat o nějaké polehčení pití; já sám jsem z těch, co se včera v tom máčeli."

Když to slyšel, Eryximachos, syn Akúmenův, řekl: „Dobře to říkáte. A ještě bych od jednoho z vás rád slyšel, jak se cítí k tomu silně se napít — od Agathóna."

„Nijak," řekl, „ani já se necítím silně."

„To by, zdá se mi," řekl Eryximachos, „bylo nálezem pro mě, pro Aristodéma, Faidra a tyto, kdybyste vy, co jste nejsilnější v pití, teď to

vzdali; my totiž jsme stále slabí. Sókrata nepočítám; ten dokáže obojí, takže mu bude stačit, cokoli budeme dělat. Když tedy, jak se mi zdá, nikdo z přítomných není ochoten pít mnoho vína, snad budu méně nepříjemný, když vám o opíjení řeknu, jaké to je, a budu mluvit pravdu. Mně totiž, myslím, je z lékařství zcela jasné, že opilost je pro lidi těžká věc. Ani já sám bych se dobrovolně nechtěl silně napít, ani bych to druhému neradil, obzvláště je-li ještě z předchozího dne opilý."

„Nuže," přerušil ho Faidros z Myrrinunta, „já tě vždycky poslouchám, hlavně když mluvíš o lékařství; teď, pokud se dobře rozhodnou, tak i ostatní."

Když to slyšeli, všichni se shodli, aby se dnešní schůzka neodehrávala v opilství, nýbrž aby se pilo jen k potěše.

„Když je tedy, jak Eryximachos řekl, usneseno, že se bude pít tolik, kolik každý chce, a nic není povinné, navrhuji, abychom nechali toto hudebnici, která právě přišla, aby pískala sama sobě nebo ženám tam vzadu, pokud chce, a my abychom dnes pěstovali společenství spolu v řeči. A o jakých řečech, chcete-li, vám rád navrhnu."

Všichni řekli, že chtějí, a vyzvali ho, aby návrh podal.

Eryximachos tedy řekl: „Začátek mé řeči je podle Euripidovy Melanippy: ta řeč totiž není má, nýbrž Faidrova zde, kterou chci vyslovit. Faidros se mi totiž pokaždé rozhořčeně stěžuje: ‚Není to hrozné, Eryximachu,' povídá, ‚že jiným bohům pořídili básníci hymny a paiány, kdežto Erótovi, který je tak starý a tak veliký bůh, nikdo doposud, při tolika básnících, co jich bylo, nesložil ani jeden chvalozpěv? A chceš-li zase prohlédnout dobré sofisty: Hérakla a jiné chválí v prózách sepsaných, jako nejlepší Prodikos — a to méně překvapivě; sám jsem už dokonce narazil na knížku jednoho moudrého muže, v níž byla vepsána chvála soli pro její užitečnost, a mnoho jiných takových bys viděl opěvovat. V takových věcech tedy vyvíjejí velikou péči, a lásky se dosud nikdo neodvážil dnes důstojně opěvovat — tak zanedbán je takový bůh!' To mi tedy Faidros, zdá se, správně říká. Já tedy toužím jednak odvést

svůj příspěvek do té sbírky a vyhovět mu, jednak se mi zdá, že se nám přítomným teď hodí, abychom boha ozdobili. Pokud se tedy i vám tak zdá, mohli bychom se v řečích dostatečně pobavit. Zdá se mi totiž, že by každý z nás měl pronést po pravé straně chvalořeč na Eróta co nejkrásněji; a začne nechť Faidros, protože také leží jako první a je zároveň otcem tohoto návrhu."

„Nikdo, Eryximachu," řekl Sókratés, „ti nebude odporovat. Ani já se k tomu nepřidat nemohu — tvrdím přece, že nic jiného neznám než milostné věci. Ani Agathón a Pausaniás, ani Aristofanés, jehož celé zaneprázdnění je kolem Dionýsa a Afrodíty, ani nikdo jiný z těch, které vidím. Ovšem nejsme na tom stejně my, kdo ležíme poslední; ale pokud ti před námi dostatečně a krásně promluví, nám to postačí. Nuže, v dobrou hodinu nechť začne Faidros a opěvá lásku."

S tím pak souhlasili i všichni ostatní a vybídli ho, jak řekl Sókratés. Všechno ovšem, co každý řekl, si Aristodémos přesně nepamatoval, a já zase nepamatuji všechno, co on vyprávěl; ale co bylo nejdůležitější a zdálo se mi stát za zapamatování — řeč každého z nich — to vám povím.

Jako první tedy, jak říkám, začal Faidros řečí přibližně odtud: Erós je prý velký bůh, podivuhodný mezi lidmi i bohy, a to mnoha způsoby, ne nejméně svým vznikem. Patří mu totiž čest být nejstarším z bohů, řekl, a důkaz toho je toto: rodiče Eróta ani nejsou, ani se o nich nevypráví od žádného soukromníka ani básníka. Hésiodos říká, že nejdřív vzniklo Chaos —

> ale pak teprve Gaia širokoprsá, všem vždy bezpečné sídlo,
> a Erós.

A Hésiodovi dává za pravdu i Akusiláos, že po Chaosu vznikly tyto dvě: Země a Láska. Parmenidés o jeho vzniku říká:

> Nejprve ze všech bohů stvořila mysl Lásku.

Takto se tedy z mnoha stran shoduje, že Erós je mezi bohy nejstarší. A jsa nejstarší, je nám příčinou největších dober. Nedokážu totiž říct, co je mladému muži větší dobro, než má-li ušlechtilého milovníka, a milovníku, má-li miláčka. Vždyť to, co má provázet celý život lidí, kteří hodlají žít krásně — to v nich tak krásně nevznikne příbuzenstvem, ani poctami, ani bohatstvím, ani ničím jiným jako láskou. Nuže, co to? Je to stud ze špatných věcí a ctižádost na krásné; vždyť bez těchto věcí nemůže ani obec, ani soukromník vykonat veliká a krásná díla. Já tedy tvrdím, že muž, který miluje, kdyby ho při hanebném činu bylo vidět, nebo kdyby byl od někoho zasažen a z nemužnosti se nebránil, tak by ho nebolelo, kdyby ho tak zahlédl otec nebo druhové nebo kdokoli jiný, jako by ho to bolelo, kdyby ho zahlédl miláček. A totéž pozorujeme i u milovaného: zvláště se stydí před milovníky, když je viděn v něčem hanebném. Kdyby tedy nějakým prostředkem bylo možné vytvořit obec nebo vojsko z milovníků a miláčků, nedokázali by svůj život zařídit lépe, než že by se zdržovali všech hanebných věcí a navzájem si cennostnou soutěž vyhlásili. A bojovali-li by takoví vedle sebe, zvítězili by, i když by byli jen hrstkou, nad všemi lidmi, abych tak řekl.

Vždyť milovaný muž, kdyby byl spatřen milovníkem při útěku ze šiku nebo při odhození zbraně, by to snášel hůř, než by byl spatřen od všech ostatních; a kolikrát by raději přijal smrt, než aby se tak nechal zahlédnout. A opustit miláčka nebo mu v nebezpečí nepřijít na pomoc — nikdo není tak špatný, aby jej sám Erós neuvedl v inspiraci ke ctnosti, takže by se stal podoben nejlepšímu v přirozenosti. A prostě, jak řekl Homér,

> síla vdechnutá některým hrdinům bohem,

to Erós poskytuje milujícím ze sebe sama. A mimoto, umírat za druhého chtějí jen milovníci — nejen muži, ale i ženy. Dcera Peliova Al-

késtis podává o tom dostatečné svědectví Řekům: chtěla jediná zemřít za svého muže, přestože měl otce i matku, nad něž tak vysoko povznesla přátelství skrze lásku, že je ukázala být cizími svému synovi a jen jménem s ním spřízněnými. Když to vykonala, zdálo se její dílo tak krásným nejen lidem, ale i bohům, že — ačkoli mnozí vykonali mnoho krásných věcí — bohové dali vzácnou poctu jen nemnohým, totiž pustit duši zpět z Hádu; její duši však pustili, podivujíce se nad jejím skutkem. Tak i bohové nejvíc ctí snahu a ctnost kolem lásky.

Orfea, syna Oiagrova, poslali z Hádu zpět bez úspěchu: ukázali mu přízrak ženy, pro kterou přišel, ale ji samu mu nedali, protože se jim zdál být měkký — byl totiž kitharodem a neodvážil se kvůli lásce zemřít jako Alkéstis, nýbrž vymyslel, aby živý vstoupil do Hádu. Právě proto mu uložili trest a způsobili, že ho zabily ženy — ne jako Achillea, syna Thetidina, jehož poctili a poslali na ostrovy blažených, protože, ačkoli se od matky dozvěděl, že když zabije Hektora, zemře, kdežto když to neudělá, vrátí se domů a dožije se stáří, odvážil se zvolit si pomoc svému milovníku Patroklovi a jeho pomstu — nejen zemřít za něj, ale i zemřít po něm, zesnulém. Proto bohové, podivujíce se mimořádně, zvláště jej poctili, že si milovníka tak vysoko cenil.

Aischylos však tlachá, když tvrdí, že Achilleus miloval Patrokla; byl totiž krásnější nejen Patrokla, ale i všech hrdinů dohromady, a ještě bezvousý, mnohem mladší, jak říká Homér. Opravdu však bohové tuto ctnost — ctnost kolem lásky — nejvíce ctí, přičemž se víc divují, uznávají a dobře činí, když milovaný miluje milovníka, než když milovník miláčka. Milovník je totiž božštější než miláček, neboť je inspirován. Proto také Achillea poctili víc než Alkéstis a poslali ho na ostrovy blažených. Tak tedy já tvrdím, že Erós je ze všech bohů nejstarší, nejctěnější a nejvíc svrchovaný k získání ctnosti a blaženosti pro lidi — živé i zesnulé.

Takovou tedy, pravil, pronesl Faidros řeč. Po Faidrovi mluvili ještě jiní, které si přesně nepamatuje; ty tedy přešel a vyprávěl o Pausanio-

vě řeči. Pausaniás řekl:

„Nezdá se mi, Faidre, že úvaha nám byla dobře předložena, totiž že jsme byli bez rozlišení vyzváni opěvovat Eróta. Kdyby totiž byl Erós jeden, bylo by to v pořádku; teď však není jeden; a není-li jeden, správnější je nejdřív stanovit, kterého máme chválit. Já se tedy pokusím to napravit: nejprve povím, kterého Eróta třeba chválit, pak ho budu důstojně chválit toho boha. Všichni totiž víme, že Afrodíta není bez Eróta. Kdyby byla jen jedna, byl by i jeden Erós; ale jsou dvě, nutně musí být i dva Eróti. Jak by nebyly dvě ty bohyně? Jedna je starší a bezmaterská, dcera Nebe (Úrana), kterou nazýváme Nebeskou (Úraniá); druhá je mladší, dcera Dia a Dióny, kterou nazýváme Pandémos (všem obecná). Nutně tedy musí být i jeden Erós spolupracovník jedné, správně nazývaný Pandémos, a druhý Nebeský. Chválit se mají všichni bohové, ale co každému připadlo, musíme se pokusit říct. Všechny činy totiž mají tuto povahu: sám o sobě vykonaný není krásný ani ošklivý.

Jako to, co teď děláme my — pít, zpívat, rozmlouvat — samo o sobě není krásné; teprve v tom, jak se to dělá, se to stává takovým: krásným, když se dělá krásně a správně; nepěkným, když ne správně. Tak i milovat a Erós není cele krásný ani cele hodný chvály, nýbrž ten, který krásně vede k lásce. Erós Pandémy Afrodíty je tedy opravdu obecný a pracuje jak kdy padne; a je to ten, kterého milují špatní lidé. Takoví lidé milují jednak nejméně stejně dobře ženy jako chlapce, dále u těch, které milují, spíš těla než duše, a dále co nejnesmyslnější, hledíce jen na uspokojení a nedbající, zda je to krásné nebo ne; proto jim také vychází, že dělají, cokoli se dá, stejnoprávně dobré i opačné. Pochází totiž od bohyně mnohem mladší, než je ta druhá, a mající účast na obou pohlavích při svém vzniku, ženském i mužském. Erós Nebeské Afrodíty však vychází z bohyně, která nemá účast na ženském, nýbrž jen na mužském — a to je ten erós chlapců — a je starší, pročež je prostý rozpustilosti. Odtud se obracejí k mužskému ti, co jsou tímto

Erótem inspirováni: milují přirozeně silnější a rozumem vybavenější. A člověk by poznal i v samé pederastii ty, kdo jsou čistě hnáni tímto erótem: nemilují chlapce, nýbrž až počnou mít rozum, což nastává při růstu vousu. Ti, kdo odtud začnou milovat, jsou totiž, jak myslím, připraveni být spolu celý život a společně žít; nikoli oklamat, zachytit mladíka v nerozumu a vysmát se a odběhnout za jiným. Mělo by být i zákonem nemilovat chlapce, aby se mnoho horlivosti neztrácelo na nejisto; vždyť u chlapců je nejistý konec, zda se duše a tělo chýlí k špatnosti nebo ke ctnosti. Dobří si tento zákon ovšem sami ukládají dobrovolně; nutit by se k něčemu takovému měli i tito obecní milovníci, jako nutíme je — pokud můžeme — nemilovat svobodné ženy.

Vždyť právě tito způsobili pohanu, že se někteří odvažují říkat, že je hanebné dávat milovníkům přízeň; a říkají to s pohledem na ně, vidouce jejich nevhodnost a nespravedlnost — vždyť přece žádná slušně a zákonně prováděná věc by si pohanu právem nezasloužila. A zákon o lásce v jiných městech je snadno pochopitelný, protože je jednoduše stanoven; ten zdejší a lakedaimónský však je pestrý. V Elidě a v Boiótii, kde nejsou mistři řeči, je prostě zákonem, že je krásné povolit milovníkovi, a nikdo — mladý ani starý — by neřekl, že je to hanebné, aby, jak myslím, se nemuseli namáhat řečí přesvědčovat mladíky, protože nejsou obratní v řeči. V Iónii však a na mnoha jiných místech, kde žijí pod barbary, se to má za hanebné. Barbarům je totiž pro vládu tyranskou toto hanebné, a stejně i filozofie a láska k tělocviku. Nejspíš nehodí se vládcům, aby v ovládaných vznikaly velké myšlenky, ani silná přátelství a společenství — což právě erós spolu se vším ostatním umí vytvářet. Toho se prakticky naučili i zdejší tyrani: Aristogeitonova láska a Harmodiovo přátelství, zpevnivše se, zrušila jejich vládu. Takto, kde se stanovilo, že je hanebné povolit milovníkům, leží to z poklesku zákonodárců — ze strany vládců z lakotnosti, ze strany ovládaných z nemužnosti; kde se stanovilo prostě, že je to krásné, je to z lenosti

duší zákonodárců. Zde však se stanovilo mnohem krásněji než u těch, a — jak jsem řekl — není to snadné pochopit.

Uvážíme-li totiž, že se říká, že je krásnější milovat zjevně než tajně, a to nejvíc u nejušlechtilejších a nejlepších, i kdyby byli i jiných ošklivější, a dále že povzbuzení k milovníkovi ze strany všech je obdivuhodné, nikoli jako k někomu, kdo dělá něco hanebného, a že se mu zdá krásné, když ulov je proveden,

a nedosáhne-li ulovu, zda se mu to za hanbu, a že k samému pokusu o získání dal zákon milovníku zvláštní dovolení dělat podivuhodné věci, za které bývá chválen — kdežto kdyby tytéž věci chtěl dělat někdo z jiného důvodu, slízl by za ně největší pohany filozofie. Kdyby totiž chtěl někdo získat peníze, nebo úřad, nebo nějakou jinou moc tak, jak milovníci u svých miláčků — prosby, úpěnlivé žadonění, přísahy, nocování u dveří, otrokovité služby takové, jaké by nedělal ani otrok —, zabraňovali by mu v tom i přátelé i nepřátelé. Jedni by mu vyčítali pochlebenství a nedůstojnost, druzí by ho napomínali a styděli by se za něj. Milovníkovi však, který totéž dělá, je za to vděčnost: zákon dovoluje, aby to dělal bez výčitky, jako by prováděl něco zcela krásného. A co nejpodivuhodnější — jak říkají mnozí — je, že má u bohů prominutí jediný při vybočení z přísah: milostná přísaha prý není opravdovou přísahou. Tak dávají milovníku všelikou svobodu bohové i lidé, jak zdejší zákon říká.

Z tohoto pohledu by někdo mohl soudit, že se v této obci pokládá za zcela krásné jak milovat, tak být milovníkům přítelem. Když však otcové ustanoví milovaným chlapcům pedagogy, aby jim nedovolili rozmlouvat s milovníky, a pedagogovi je to přikázáno, a vrstevníci a druhové jim vyčítají, pokud něco takového vidí, a starší zase ty, kdo vyčítají, nebrání ani jim nelají jako nesprávným — pokud se na to podívá, usoudil by zase, že se takový vztah pokládá tady za cosi nejhanebnějšího. Ale myslím, že se to má takto: není to jednoduché, jak bylo řečeno na začátku, že by to nebylo samo o sobě ani krásné, ani hanebné, ný-

brž když se to dělá krásně, je to krásné, a když ohavně, ohavné. A ohavně to je, když se dává přízeň špatnému a špatně; krásně — ušlechtilému a krásně. Špatný je totiž ten milovník, obecný, který miluje spíš tělo než duši; ten totiž ani není stálý, poněvadž ani nemiluje stálou věc. Jakmile uvadne květ těla, který miloval, odletí a mnoho řečí i slibů zahanbí; ale milovník dobrého charakteru vydrží po celý život, poněvadž se spojil se stálou věcí.

Takovéto mládence chce náš zákon dobře a krásně prověřit, a jedněm je nechat dávat přízeň, druhým utéct. Právě proto jedněm doporučuje usilovat, druhým utíkat, soutěž rozhoduje a prověřuje, kterým z obou je milovník a kterým milovaný. Tak tedy z této příčiny se nejprve pokládá za hanebné být rychle polapen — aby získal čas, který, jak se zdá, nejlépe prověřuje nejvíc věcí; dále se pokládá za hanebné nechat se získat penězi nebo politickou mocí, buď kdyby při hrozícím zlu podlehl a nevydržel, nebo kdyby při prokazování dobrodiní v penězích nebo politických záležitostech jimi nepohrdl. Nic z toho totiž nezdá se být ani bezpečné, ani stálé, a ani není v jejich povaze, aby z nich vznikalo ušlechtilé přátelství.

Zbývá tedy našemu zákonu jediná cesta, pokud má milovaný krásně dávat milovníkovi přízeň. Je u nás zákonem, že — stejně jako u milovníků bylo chvályhodné dobrovolně otročit miláčkovi v jakémkoli otroctví a nebylo to pochlebenstvím ani důvodem k pohaně — tak zbývá i jediné jiné dobrovolné otroctví, které není pohanou: a to okolo ctnosti. Pokládá se u nás totiž za to, že chce-li někdo někomu sloužit v domnění, že se díky němu stane lepším v nějaké moudrosti nebo v jakékoli jiné části ctnosti, nebývá takové dobrovolné otroctví ani ohavné, ani pochlebenstvím. Musí tedy spadnout do jednoho tyto dva zákony — ten o pederastii a ten o filozofii a ostatní ctnosti —, pokud má být krásné, aby miláček dával milovníku přízeň. Když se totiž oba sejdou — milovník i miláček —, každý s jedním zákonem: on, který dávajícímu miláčkovi slouží v čemkoli, by sloužil spravedlivě; a onen zase

slouží tomu, kdo jej činí moudrým a dobrým, by sloužil zase spravedlivě; a jeden, kdo může přispívat k rozumu a ostatní ctnosti, a druhý, kdo potřebuje k získání vzdělání a ostatní moudrosti — tehdy, při sejití těchto dvou zákonů v jednom místě, se stává krásným, aby miláček dával milovníku přízeň; nikde jinde ne. V takovém případě ani být oklamán není hanebné, kdežto ve všech ostatních nese to hanbu, ať je oklamán, nebo ne.

Kdyby totiž někdo milovníku jako bohatému kvůli bohatství dával přízeň, a byl by oklamán — nedostal by peníze, protože milovník se ukázal být chudý —, nic to nemenší hanbu nenese: takový člověk, zdá se, ukázal, že je ochoten komukoli sloužit v čemkoli kvůli penězům, a to krásné není. Podle téhož slova, i kdyby někdo dával přízeň jakoby dobrému a sám se měl stát díky přátelství s milovníkem lepším, a byl by oklamán — ten se ukázal špatný a bez ctnosti —, přece je taková mystifikace krásná: ten člověk také, zdá se, ukázal to své: že kvůli ctnosti a tomu, aby se stal lepším, by každému v čemkoli vyšel vstříc, a to je ze všeho nejkrásnější. Tak je zcela, naprosto krásné dávat přízeň kvůli ctnosti. To je láska Nebeské bohyně a je nebeská a mnohocenná jak pro obec, tak pro soukromníky — nutí totiž oba, milovníka i miláčka, aby pěstovali velikou péči o ctnost sami o sobě; ostatní všichni pocházejí od té druhé, od obecné.

Toto, Faidre, ti předkládám jen zběžně o lásce."

Když Pausaniás skončil — tak mě to učí vyslovovat souznivě sofisté — Aristodémos řekl, že měl mluvit Aristofanés, ale naskočila mu bud z přejezení, nebo z něčeho jiného škytavka, a nemohl mluvit. Tak řekl Eryximachovi, který ležel pod ním — byl totiž lékař: „Eryximachu, bud jsi povinen zbavit mě škytavky, nebo mluvit za mě, dokud nepřestanu."

A Eryximachos řekl: „Udělám obojí: budu mluvit za tvůj díl, a ty, až přestaneš, za můj. Zatímco budu mluvit, zkus — budeš-li chtít — zadržet dech dlouho, aby škytavka přestala; pokud ne, propláchni si ústa

vodou. A pokud je velmi silná, vezmi si něco takového, čím bys podráždil nos, a kýchni; a když to uděláš jednou nebo dvakrát, i když je velmi silná, přestane."

„Nezdržuj se tedy mluvením," řekl Aristofanés. „A já udělám toto."

Eryximachos tedy řekl: „Zdá se mi tedy nutné, protože Pausaniás krásně začal, ale nedokončil to dostatečně, abych se já pokusil učinit konec jeho řeči. Že je láska dvojí, zdá se mi, že dobře rozdělil; že však není jen v duších lidí vůči krásným, ale i vůči mnoha dalším věcem a v ostatních věcech — v tělech všech zvířat, v rostlinách rostoucích v zemi a abych tak řekl ve všem jsoucím —, to, zdá se mi, jsem spatřil z lékařství, našeho umění, jak veliký a podivuhodný je ten bůh, a jak proniká do všeho, k lidským i božským věcem. Začnu tedy od lékařství, abych uctil to umění. Příroda těl má totiž tuto dvojí lásku: zdravé v těle a nemocné je uznaně různé a nepodobné, a nepodobné touží a miluje nepodobné. Jiná je tedy láska ve zdravém, jiná v nemocném. A tak, jak teď Pausaniás říkal, že je krásné dávat přízeň dobrým z lidí a hanebné rozpustilým, tak i v samých tělech je krásné dávat přízeň dobrému a zdravému v každém těle, a to i je třeba — a to je právě to, čemu se říká lékařství. Zlému pak a nemocnému je dávat přízeň hanebné, a je třeba to odmítat, pokud má být někdo odborník.

Lékařství je totiž, abych to řekl stručně, poznání milostných věcí těla ve smyslu plnění a vyprazdňování; a ten, kdo v nich rozpoznává krásnou a hanebnou lásku, je nejlepší lékař; a ten, kdo umí přetvářet tak, aby místo jednoho lásky získal druhou, a tam, kde láska není a má vzniknout, umí ji vložit, a kde je, umí ji odejmout — ten by byl dobrým tvůrcem. Je totiž třeba umět to, co je v těle nejvíce nepřátelské, učinit přátelským a milujícím se navzájem. A nejvíc nepřátelské je to, co je nejprotikladnější: studené s teplým, hořké se sladkým, suché s vlhkým a všechno takové. Tomu uložil, jak říkají tito básníci a jak já jsem přesvědčen, náš předchůdce Asklépios lásku vložit a svornost, a tak založil naše umění.

Nuže, lékařství, jak říkám, je celé řízeno tímto bohem, a stejně i gymnastika a zemědělství. A hudba je každému, kdo i jen trochu věnuje pozornost, zřejmá, že se má s těmi věcmi stejně — jak snad chce říci i Hérakleitos, ale ve slovech to neříká dobře. Říká totiž: ‚Jedno jsouc rozdílné se samo se sebou shoduje, jako skloubení luku a lyry.' Je však mnoho nerozumu říkat, že se skloubení rozchází, nebo že se skládá z rozcházejících se dosud. Chtěl snad spíš říci toto: z toho, co se rozcházelo dříve — vysoký a nízký tón — a potom se shodlo, vzniklo skloubení hudební uměním. Vždyť přece ze stále rozcházejícího se vysokého a nízkého by skloubení nebylo: skloubení je souznění, souznění je shoda; a nemožné je ze stále se rozcházejícího, dokud se rozchází, aby byla shoda; a rozcházející se a neshodné je nemožné sloučit. Stejně jako rytmus z rychlého a pomalého, dříve rozcházejícího se, později shodnutého, vznikl. Shodu pak dává všem těmto věcem, jako tam lékařství, zde hudba, lásku a svornost mezi nimi vytvořivši; a hudba je zase poznání milostných věcí kolem skloubení a rytmu.

A v samém utváření skloubení a rytmu není obtížné rozpoznat milostné věci, ani v nich ještě není dvojí láska. Ale když je třeba užít rytmu a skloubení vůči lidem — buď tvoříc, čemu se říká skládání melodií, nebo správně užívajíc hotových melodií a metrum, čemu se říká výchova — tam je to obtížné a je třeba dobrého mistra. Vrací se totiž tatáž řeč: slušným lidem a tak, aby se nastávající lidé stali slušnějšími, je třeba dávat přízeň a chránit jejich lásku; a to je ta krásná, nebeská láska Nebeské Múzy, Polymniina je obecná, kterou je třeba opatrně přinášet těm, komu se přináší, aby člověk získal její rozkoš, ale žádnou rozpustilost nevložil — stejně jako je v našem umění velká práce dobře užívat chutí patřících k umění vaření, aby se slast získala bez nemoci.

Jak v hudbě, tak v lékařství i ve všem ostatním, lidském i božském, pokud to lze, je třeba hlídat obě lásky; vždyť v tom jsou obě. Vždyť i uspořádání ročních dob je plné obou. Pokud mezi sebou dostanou slušnou lásku ty věci, které jsem před chvílí jmenoval — teplé a stude-

né, suché a vlhké —, a vezmou si harmonii a mírnou směs, přinášejí zdar a zdraví lidem i ostatním živočichům i rostlinám, a nikomu nekřivdí. Ale když se zpupná láska stává mocnější ve vztahu k ročním dobám, mnoho ničí a páchá křivdy. Mory totiž rády vznikají z takových věcí, i mnohé jiné rozmanité nemoci zvířat i rostlin; vždyť i mrazy, kroupy a sněti vznikají z lakomství a nespořádanosti takových milostných věcí mezi sebou — jejich poznávání ve vztahu k pohybu hvězd a ročním dobám se jmenuje astronomie.

Dále i všechny oběti a to, čemu předsedá věštectví — to jest společenství mezi bohy a lidmi — nejsou o nic jiného, než o Erótovu stráž a léčbu. Všeliká bezbožnost totiž ráda vzniká, pokud někdo neskládá přízeň slušné lásce ani ji nectí a nedává jí přednost v každém činu, nýbrž té druhé — jak vůči rodičům živým i zesnulým, tak vůči bohům. Právě proto bylo věštectví uloženo bdít nad milujícími a léčit je, a věštectví je také tvůrcem přátelství mezi bohy a lidmi, znajíc u lidí milostné věci, pokud jdou k právu a zbožnosti.

Tak velikou a mnohou — spíše všechnu — moc má souhrnně celá láska; ta však, která se uskutečňuje kolem dobrých věcí s uměřeností a spravedlností u nás i u bohů, ta má největší moc a všechnu nám připravuje blaženost a činí nás schopnými obcovat spolu a být přáteli i s mocnějšími nad námi, s bohy. Jistě i já v chvále lásky mnohé opomíjím, ale nikoli úmyslně. Ale jestli jsem něco opomněl, je na tobě, Aristofane, abys to doplnil; nebo pokud máš něco jiného na mysli jak boha opěvat, opěvej, když už jsi se zbavil škytavky.“

Aristofanés to převzal a řekl: „Ano, přestala, ovšem až když jsem jí nabídl kýchnutí — takže se divím, zda to, co je slušné v těle, touží po takových zvucích a šimrání, jako je kýchnutí; velmi rychle totiž přestalo, jakmile jsem jí kýchnutí nabídl.“

Eryximachos řekl: „Můj dobrý Aristofane, dej pozor, co děláš. Chceš mluvit, a začínáš smíchem a nutíš mě, abych hlídal tvou řeč, pokud by sis něco směšného řekl, místo abys mluvil klidně v míru.“

Aristofanés se zasmál a řekl: „Dobře to říkáš, Eryximachu, a to, co jsem řekl, nechť nebylo řečeno. Ale nehlídej mě; já se bojím o to, co se chystám říct — nikoli abych neřekl něco směšného, to by byl zisk a je to naší múze přirozené, ale abych neřekl něco, čemu se bude vysmívat."

„Hoď kamenem a myslíš, Aristofane, že unikneš?" řekl. „Buď bedlivý a tak mluv, jakobys musel za každé slovo odpovídat. Snad tě, zdáli-li se mi to, pustím."

„A přece, Eryximachu," řekl Aristofanés, „mám na mysli mluvit jiným způsobem, než jak jste mluvili ty a Pausaniás. Zdá se mi totiž, že lidé úplně nerozpoznali Erótovu moc; vždyť kdyby ji poznali, zřídili by mu největší svatyně a oltáře a konali by největší oběti — nikoli jako teď, kdy se mu nic takového nevzdává, ačkoli by se mělo vzdávat nejvíce ze všeho. Je totiž ze všech bohů nejlidumilnější: pomocník lidí a lékař v těch věcech, jejichž uzdravením by lidskému rodu nastala největší blaženost. Pokusím se vám tedy předložit jeho moc, a vy budete učiteli ostatních. Nejdřív se však musíte dozvědět o lidské přirozenosti a jejích prodělaných osudech. Naše dávná přirozenost totiž nebyla tatáž jako dnes, nýbrž jiná.

Nejdřív byly rody lidí tři, ne jen jako nyní dva, mužský a ženský, nýbrž přistupoval i třetí, společný oběma, jehož jméno dnes zbývá, ale on sám zmizel. Androgynní bylo tehdy jedno v podobě i jménu z obou — mužského i ženského — společné, ale dnes neexistuje než jako jméno uložené v hanbě.

Dále byla podoba každého člověka celá kulatá, se zády a boky v kruhu, čtyři měl ruce a nohy stejně jako ruce, dva obličeje na okrouhlém krku, docela stejné; na obou obličejích obrácených opačnými směry měl jednu hlavu, čtyři uši, dva pohlavní údy a vše ostatní, jak by si tím dalo odhadnout. Chodil zpříma jako dnes, kterýmkoli směrem chtěl, a kdykoli chtěl rychle běžet, kutálel se jako akrobati, kteří s nohama

vztyčenýma nahoru se kutálejí dokola — tehdy se, maje osm údů, rychle kutálel v kruhu.

Byly tři rody, a takové, protože mužský byl potomkem slunce původem, ženský země, a smíšený měsíce — poněvadž i měsíc má podíl obou. Kulatí byli sami i jejich pohyb byl kruhový, protože byli podobní svým rodičům. Byli strašní silou a mohutností, měli velké myšlení a odvážili se napadnout bohy; a co říká Homér o Efialtovi a Ótovi, to se povídá o nich: pokoušeli se vystoupit do nebe, aby zaútočili na bohy.

Zeus tedy a ostatní bohové se radili, co s nimi dělat, a byli bezradní: ani je nemohli zabít a jako obry je bleskem zničit a rod zahladit — poctami a svatyněmi od lidí by přišli —, ani je nechat řádit dál. Stěží Zeus přišel na nápad a řekl: ‚Zdá se mi, že mám prostředek, jak by lidé zůstali a přitom se zbavili své rozpustilosti tím, že se stanou slabšími. Teď je totiž rozetnu každého vedví, a zároveň budou slabší, zároveň pro nás užitečnější, protože se jejich počet zvýší. A chodit budou zpříma po dvou nohách. Jestliže ještě budou dělat zpupnost a nebudou chtít žít klidně, zase je rozetnu vedví, takže se budou pohybovat na jedné noze, jako když se skáče.‘

Když to řekl, rozetnul lidi vedví, jako ti, kdo řežou mišpule a chystají se je nakládat, nebo jako ti, kdo řežou vejce vlasem. A koho rozetnul, nařídil Apollónovi obrátit mu obličej a polovinu krku k řezu, aby člověk hledě na své vlastní rozpůlení byl slušnější, a ostatní rány mu uzdravit.

A on obrátil obličej, a stahuje odevšud kůži k tomu, co se dnes jmenuje břicho, jako stahovací váčky, dělaje jedno ústí, přivázal to uprostřed břicha — čemuž se říká pupek. Ostatní vrásky — kterých bylo mnoho — pak vyhladil a hruď upravil takovým nástrojem, jaký používají ševci kolem kopyta, když uhlazují vrásky kůží; málo jich zanechal, ty kolem břicha a pupku, aby byly pomníkem dávného utrpení.

Když tedy byla přirozenost rozetnuta vedví, scházela se každá touhou po své polovině, a vrhajíce ruce kolem sebe a splétajíce se spolu,

toužíce srůst, umíraly hladem a jinou nečinností, protože nic nechtěly dělat odděleně jedna od druhé. A pokud některá z polovin zemřela a druhá zůstala, zůstalá hledala jinou a splétala se, ať už potkala polovinu celé ženy — kterou dnes nazýváme ženou — nebo muže; a tak hynuly. Zeus se slitoval a opatřil jiný prostředek: přemístil jejich pohlavní údy dopředu — dosud je totiž měli vně a plodili a rodili ne vzájemně, nýbrž do země, jako cvrčci. Přemístil je tedy dopředu a skrze ně dal, aby plození bylo vzájemné: skrze mužské v ženském, s tímto cílem, aby při objetí, jestliže se setká muž se ženou, plodili a rod pokračoval; a jestliže se setká muž s mužem, bylo tu aspoň nasycení ze styku, aby se uklidnili, obraceli se k dílům a starali se o ostatní život.

Tak tedy od té doby je lidem vrozená vzájemná láska a je svůdcem dávné přirozenosti, pokouší se udělat jedno ze dvou a uzdravit lidskou přirozenost. Každý z nás je tedy znamením člověka, protože byl rozetnut jako platýs — ze dvou jedno; a každý stále hledá své vlastní znamení.

Ti muži, kteří jsou kusem společného rodu, který se tehdy nazýval androgynní, jsou milovníky žen; a mnoho cizoložníků pochází z tohoto rodu, i ty ženy, které jsou mužomilné a cizoložné, pocházejí z tohoto rodu. A ty ženy, které jsou polovinou ženy, nedbají valně mužů, ale spíš jsou obráceny k ženám; a ‚druhyně' pocházejí z tohoto rodu.

Ti pak, kteří jsou polovinou mužského, pronásledují mužské, a pokud jsou chlapci — jsouce kusy mužského rodu — milují muže a radují se při lehání vedle a splétání s muži; a jsou to nejlepší z chlapců a mladíků, protože jsou od přirozenosti nejmužnější. Někteří o nich prohlašují, že jsou bezostyšní, a lžou: nedělají to z bezostyšnosti, nýbrž z odvahy, mužnosti a mužské povahy, mají rádi sobě podobné. Velký důkaz: zrající z nich stávají se jen oni muži v politických záležitostech. A když dospějí v muže, oni milují chlapce a k manželství a plození dětí nijak od přirozenosti neinklinují, nýbrž k tomu je zákon

nutí; stačí jim žít spolu neženatí. Takový zcela se stává milovníkem chlapců i miláčkomilem, vždy sobě příbuzné vítaje.

Když se takový milovník chlapců nebo kdokoli jiný setká se svou vlastní polovinou, tehdy obdivuhodně se oněmí v přátelství, blízkosti a lásce, a nechtějí se — abych tak řekl — oddělit od sebe ani na krátkou chvíli. A ti, kdo celý život zůstávají spolu, jsou právě oni, kteří by nedokázali ani říct, co od sebe navzájem chtějí. Nikomu by se totiž nezdálo, že je to jen milostný styk — jako by jenom proto měl jeden takovou velikou snahu bavit se s druhým. Zcela zjevně chce duše obou něco jiného, co nedokáže vyslovit, pouze o tom věští a dává k tomu nápovědy.

Kdyby u nich — zatímco by leželi vedle sebe — stanul Héfaistos se svými nástroji a zeptal se: ‚Co to je, lidé, co po sobě chcete?', a kdyby se jich bezradných znovu zeptal: ‚Nebo snad toto chcete: být spolu, co nejvíc to půjde, abyste se ani v noci ani ve dne od sebe neodloučili? Pokud toho toužíte, chci vás sloučit a sfoukat v jedno, abyste, jsouce dva, se stali jedním, a dokud budete žít, jako jeden žili společně oba, a až zemřete, i tam v Hádu místo dvou abyste byli jeden, společně zesnulí. Rozmyslete si, zda to milujete a zda vám stačí, dosáhnete-li toho?' — slyšíce to, víme, že by to ani jeden neodmítl a nic jiného se neukázalo chtít, nýbrž by si prostě mohl myslet, že právě to zaslechl, po čem už dávno toužil: sejít se a sloučit se s milovaným a stát se ze dvou jedním.

To je totiž příčinou: naše dávná přirozenost byla taková a byli jsme celí. Touha a honba po celku se tedy jmenuje láska. A dřív, jak říkám, jsme byli jedno; nyní jsme pro nespravedlnost byli bohem rozděleni, jako Arkadové Lakedaimoňany; a je proto obava, že pokud nebudeme vůči bohům slušní, abychom znovu nebyli rozpůleni a chodili okolo jako ti vykolkovaní na stélách obrazy, přeřezaní v nose, jako půlky peněz. Právě proto každý muž má povzbuzovat každého, aby byl zbožný vůči

bohům, abychom se jedněch zlých věcí vyhnuli a dostali těch dobrých, kdy jest nám Erós vůdcem a vojevůdcem. Nechť mu nikdo neodporuje — a odporuje mu, kdo si bohy znepřáteluje — vždyť jestliže se staneme přáteli boha a usmíříme se s ním, najdeme si a potkáme naše vlastní miláčky, což z dnešních lidí jen málokdo činí. A ať mi Eryximachos nenamítá, že si tropím ze své řeči komedii, že mluvím o Pausaniovi a Agathónovi — snad totiž i oni mezi takové patří, oba jsou od přirozenosti mužní —, mluvím o všech, o mužích i o ženách: tak by náš rod došel blaženosti, kdybychom lásku dovedli ke konci a každý by potkal svého vlastního miláčka, navrátivšího se tak k dávné přirozenosti. A je-li to nejlepší, nutně i z nynějších věcí je nejlepší to, co je tomu nejblíž: potkat miláčka, který se nám přirozeně hodí k duši. Boha, který je toho příčinou, bychom opěvovali spravedlivě, kdybychom opěvovali Eróta: tak ten v přítomnosti nám přináší největší prospěch, vede nás k tomu, co je nám vlastní, a do budoucna skýtá největší naději, že pokud se vůči bohům chováme zbožně, přivede nás zpět k dávné přirozenosti a uzdraví, učiniv nás blaženými a šťastnými.

Takovou tedy, Eryximachu, mám já řeč o Erótovi — jinou než tvá. A jak jsem tě žádal, nepouštěj se do ní s komedií, abychom slyšeli, co každý řekne — spíš, co každý ze zbývajících dvou. Agathón a Sókratés zbývají."

„Poslechnu tě," řekl Eryximachos, „a tvá řeč mi byla milá k poslechu. Kdybych nevěděl o Sókratovi a Agathónovi, že jsou v milostných věcech obratní, hodně bych se bál, aby jim nedošly slova pro mnohost a rozmanitost toho, co bylo řečeno. Teď ale přece doufám."

Sókratés řekl: „Krásně jsi, Eryximachu, zápas vedl; ale kdybys byl tam, kde já teď jsem, nebo spíš kam přijdu, až i Agathón dobře promluví, hodně by ses bál a byl bys ve veškerých potížích jako já teď."

„Chceš mě očarovat, Sókrate," řekl Agathón, „abych se znervóznil myšlenkou, že obecenstvo má velké očekávání ode mne, že budu dobře mluvit?"

„Byl bych zapomnětlivý, Agathóne," řekl Sókratés, „kdybych ted myslel, že se budeš znervózňovat pro nás pár lidí, když jsem viděl tvou odvahu a velkomyslnost, jak jsi vystupoval na pódium s herci a hleděl v tvář tak velkému obecenstvu, chystaje se předvést své slovesné dílo, a nebyl jsi tím nijak otřesen."

„Co to, Sókrate?" řekl Agathón. „Snad mě přece nepokládáš za tak plného divadla, abych nevěděl, že pro rozumného člověka je pár rozumných lidí hroznější než mnoho nerozumných?"

„Nebylo by krásné, Agathóne," řekl, „abych o tobě já smýšlel něco hrubého. Dobře totiž vím, že kdybys potkal takové, které bys pokládal za moudré, dbal bys na ně víc než na mnohé. Ale snad my nejsme ti — my jsme totiž i tam byli, byli jsme z mnohých. Kdybys však potkal jiné moudré, snad by ses jich styděl, kdybys si myslel, že děláš něco hanebného. Nebo jak to myslíš?"

„Mluvíš pravdu."

„Jenže mnohých by ses nestyděl, kdybys si myslel, že děláš něco hanebného?"

Faidros ho však přerušil a řekl: „Můj drahý Agathóne, kdybys Sókratovi odpovídal, nebude mu už vůbec záležet, jak dopadne cokoli zde — jen když bude mít s kým rozmlouvat, a to zvláště s krásným. Já poslouchám Sókrata s potěšením, když rozmlouvá, ale musím se postarat o chválu Eróta a vyzískat od každého z vás jeho řeč. Nejprve každý splať to bohu a pak teprve ať se rozmlouvá."

„Dobře mluvíš, Faidre," řekl Agathón, „a nic mi nebrání mluvit; se Sókratem si potom budu moci rozmlouvat ještě mnohokrát.

Nuže, já chci nejprve říct, jak mám mluvit, pak teprve mluvit. Zdá se mi totiž, že všichni, kdo mluvili přede mnou, nechválili boha, nýbrž uznávali lidi za blažené pro dobré věci, jichž je bůh u nich příčinou. Jaký je však on sám, že tyto věci dává, nikdo neřekl. Jediný správný způsob každé chvály — ať je o čemkoli — je rozebrat řečí, jaký je ten,

který je příčinou těch věcí, o nichž je řeč. Tak je spravedlivé i o Erótovi, abychom nejprve chválili, jaký je, a potom jeho dary.

Já tedy tvrdím, že ačkoli všichni bohové jsou blažení, Erós — jestli je přípustné a bez pohoršení to říci — je nejblaženějším z nich, protože je nejkrásnější a nejlepší. A nejkrásnější je takto: nejprve nejmladší z bohů, Faidre. Velký doklad toho sám podává: utíká na útěku před stářím, které je zřejmě rychlé — rychleji k nám totiž, než je třeba, přichází. Erós to má v přirozenosti nenávidět a ani zdaleka se k tomu nepřibližovat. S mladými je vždy spolu a je mladý. Dávné rčení totiž má pravdu, že se podobné podobnému vždycky přibližuje. Já tedy Faidrovi v mnoha jiných věcech souhlasím, ale v tomto ne — totiž že Erós je starší než Kronos a Iapetos. Spíš tvrdím, že je ze všech bohů nejmladší a vždy mladý, a dávné věci kolem bohů, o nichž mluví Hésiodos a Parmenidés, se staly Nutností a ne Erótem, pokud oni mluvili pravdu. Nemohly by totiž být vzájemné kastrace, vzájemné spoutávání a jiné mnoho a násilné věci, kdyby mezi nimi byl Erós; nýbrž přátelství a mír, jak jest teď, od té doby, co Erós mezi bohy kraluje.

Je tedy mladý, a kromě mladého je i jemný. Básník, jakým byl Homér, chybí k předvedení boží jemnosti. Homér totiž říká o Átě, že je bohyní a jemnou — nebo že její nohy jsou jemné —, pravě:

> Její jsou jemné nohy; po zemi nikdy nekráčí,
> nýbrž po hlavách mužů chodí.

Krásným mi tedy připadá ten důkaz jemnosti, že nestoupá na tvrdé, nýbrž na měkké. Téhož důkazu i my užijeme o Erótovi, že je jemný. Nestoupá totiž po zemi ani po lebkách, které nejsou moc měkké, nýbrž v nejměkčích z jsoucích věcí stoupá i přebývá. V povahách a duších bohů a lidí má své sídlo — a ne přitom v každé v řadě. Když padne na někoho, kdo má tvrdou povahu, odchází; kde je měkká, usídlí se.

Dotýkajíc se tedy vždy a nohama a všelijak nejměkčího v nejměkčím, nutně je nejjemnější. Je tedy nejmladší a nejjemnější, a nadto je ohebného tvaru. Nebyl by schopen všelijak objímat a procházet celou duší a vcházet nejprve nepozorovaně a vycházet, kdyby byl tvrdý. Souměrnosti a ohebné podoby pak velikým dokladem je půvab, který — jak se shodně od všech přiznává — Erós má mimořádně. Mezi nepůvabnem a Erótem je totiž vždy válka. Krása pleti jest ukázána životem boha mezi květy: v nekvetoucím, odkvetlém těle, duši nebo čemkoli jiném Erós nesedí; kde je kvetoucí a vonné místo, tam sedí a tam zůstává.

O kráse boha je tedy toho dost — i když ještě mnoho zbývá — a nyní je nutno pro ctnost Eróta říci toto: Nejdůležitější je, že Erós ani neubližuje, ani není ubližován, ani bohem ani bohu, ani člověkem ani člověku. Vždyť ani sám netrpí násilím, pokud něco trpí — násilí Eróta se netýká —, ani nedělá násilím, co dělá: každý totiž dobrovolně slouží Erótovi ve všem, a to, na čem se dobrovolný s dobrovolným shoduje — jak říkají

> královské zákony obce — je spravedlivé.

Kromě spravedlnosti má největší podíl i na uměřenosti. Je totiž shodou pravidel uměřenost tím, že člověk ovládá slasti a touhy; a žádná slast není mocnější Eróta; pokud jsou slabší, byly by Erótem ovládány, a on by vládl; vládna slastem a touhám, Erós by zvláště byl uměřený. A co se týká statečnosti,

> Erótovi ani Áres neodolává.

Vždyť Áres nemá v držení Eróta, ale Erós má Area — Afrodity, jak jde řeč. Silnější je ten, kdo drží, než ten, kdo je držen; a kdo vládne nejstatečnějšímu ze všech ostatních, byl by sám nejstatečnější. O spravedl-

nosti, uměřenosti a statečnosti boha bylo řečeno; zbývá moudrost. Nakolik to je možné, pokusím se nevynechat.

A nejprve, abych i já svoje umění pochválil, jako Eryximachos své: ten bůh je tak moudrý básník, že druhé umí učinit básníky. Všelikdo totiž, i kdyby předtím byl nehudební, se stane básníkem,

> jehož se Erós dotkne.

Toho sluší nám užít jako svědectví, že Erós je dobrý básník zcela souhrnně ve všem básnění podle hudby. Co totiž někdo nemá nebo nezná, nemůže ani druhému dát, ani jiného naučit. A co se týká tvorby všech živých tvorů, kdo by popřel, že je to Erótova moudrost, jíž vznikají a rostou všichni živí tvorové? Co však tvoření umění: nevíme, že tam, kde se tento bůh stal učitelem, se stalo význačným a jasným, kdežto, kdyby se Erós nepřichytil, je temným? Lukostřelbu, lékařství a věštectví objevil Apollón, veden touhou a Erótem — a tak i on by byl Erótovým žákem; a Múzy hudbu, Héfaistos kovářství, Athéna tkalcovství a Zeus

> aby vládl bohům a lidem.

Odtud byly uspořádány i věci bohů, jakmile vznikl Erós — zřejmě ke krásnu, protože nad ohyzdným Erós není. Dřív než on vznikl — jak jsem řekl na začátku — mnohé a strašné věci se podle vyprávění bohům přihodily pro vládu Nutnosti. Když ale ten bůh přišel, z lásky ke krásnu nastaly všechny dobré věci bohům i lidem. Takto se mi, Faidre, zdá, že Erós, který je sám prvý nejkrásnější a nejlepší, je potom i druhým příčinou takových věcí. Napadá mě i cosi veršovaného říct, že je to on, kdo tvoří:

> mír mezi lidmi, na moři tišinu —
> bezvětří, uložení větrů a spánek v starosti.

On nás vyprazdňuje od cizoty a plní rodinností, všechny takové sešlosti mezi sebou nám sestavuje k setkání; ve svátcích, v chorech, v obětech se stává vůdcem; krotkost dávaje, divokost vyháněje; štědrý na laskavost, skoupý na nevraživost; milostivý dobrý; viděn moudrými, obdivován bohy; závistihodný pro ty, kdo ho nemají, získatelný pro ty, kdo ho dostali; otec přepychu, jemnosti, hojnosti, půvabů, touhy, žádosti; starostlivý o dobré věci, nedbalý na zlé; v námaze, v strachu, v touze, v

> řeči kormidelník, cestující, stojící u boku, zachránce nejlepší, všech bohů a lidí ozdoba, vůdce nejkrásnější a nejlepší; jehož má následovat každý muž, krásně se k němu modle, podíl beroucí na písni, kterou on zpívá, očarovávaje smýšlení všech bohů i lidí.

Tato tedy, Faidre, moje řeč budiž bohu zasvěcena — některá zbrblání částmi, jiná vážnou mírou, pokud já dokážu, s obou se mnou podílející."

Když Agathón skončil, všichni přítomní jásali — tak příhodně mladík mluvil pro sebe i pro boha. Sókratés tedy pohlédl na Eryximacha a řekl: „Zdá se ti, synu Akúmenův, že jsem se dřív nebál strachem bezdůvodným, a že jsem spíš nevěštecky řekl před chvílí, že Agathón bude mluvit podivuhodně a já budu v rozpacích?"

„Jedno z toho," řekl Eryximachos, „mi připadá, že jsi věštecky řekl — že Agathón bude dobře mluvit; ale že budeš ty v rozpacích, nemyslím."

„A jakpak, můj drahý," řekl Sókratés, „bych nebyl v rozpacích já i kdokoli jiný, kdyby měl mluvit po tak krásné a mnohotvárné řeči, která zazněla? Ostatní v ní nebyly stejně obdivuhodné; ale ten závěr — pro krásu slov a rčení — kdo by nebyl ohromen poslouchaje? Já sám jsem si myslel, že nebudu schopen ani přibližně toho říci něco krásného, a málem jsem ze studu, kdybych mohl, utekl. A ta Agathónova řeč mi připomněla Gorgiu, takže jsem prostě prožíval to z Homéra:

bál jsem se, aby mi Agathón na konci neposlal Gorgiovu hlavu — strašného v řeči — proti mé řeči a aby mě sám němotou neučinil kamenem.

A tehdy jsem se cítil směšný, když jsem vám slíbil, že na své straně budu s vámi chválit Eróta a říkal jsem, že se vyznám v milostných věcech, ačkoli jsem ve skutečnosti nevěděl nic o věci, jak by se mělo chválit cokoli. Já totiž ve své hlouposti myslel, že se má o každé opěvané věci říkat pravda, a to brát za základ, a potom z toho vybírat nejkrásnější věci a dávat je co nejvznešeněji. A velmi jsem se chlubil, že budu mluvit dobře, jako bych znal pravdu o chválení čehokoli. Jenže — jak se zdá — nebylo to krásné chválení čehokoli, nýbrž přisuzovat té věci co největší a co nejkrásnější věci, ať jsou tak, nebo ne. A pokud by to byla lež, nic nevadí. Bylo předem dohodnuto, zdá se, že každý z nás se jen bude zdát chválit Eróta, nikoli že ho opravdu bude chválit.

Proto, myslím, všechny řeči kypíte a dáváte je Erótovi a tvrdíte, že je takový a toho tolik je příčinou, aby se zdál být co nejkrásnější a nejlepší — jistě pro ty, kdo ho neznají; vždyť přece ne pro ty, kdo ho znají — a krásná i velebná je chvála. Ale já tedy nevěděl, zdá se, způsob chvály, a bez znalosti jsem vám slíbil, že i já na své straně budu chválit.

> Jazyk tedy slíbil,
> ale mysl ne.

Loučím se tedy s tím. Takto nebudu Eróta opěvovat — nemohl bych; nicméně pravdu, pokud chcete, chci vám říct po svém, ne vedle vašich řečí, abych se nestal směšným. Rozmysli si, Faidre, zda je potřeba i takové řeči, aby se o Erótovi říkala pravda, s pojmenováním a volbou slov takovou, jaká zrovna přijde na mysl.“

Faidros tedy a ostatní řekli, aby mluvil tak, jak si sám myslí, že má mluvit.

„Dovol mi ještě, Faidre," řekl, „zeptat se Agathóna na pár drobností, abych se s ním předem shodl, a pak už budu mluvit sám."

„Pusť se," řekl Faidros, „ptej se."

Potom tedy, jak Aristodémos vyprávěl, Sókratés začal takto: „Můj drahý Agathóne, krásně jsi mi, zdá se, uvedl svou řeč, když jsi řekl, že je nejprve třeba ukázat, jaký je Erós, a potom jeho činy. Ten začátek velmi obdivuji. Jdi tedy, pověz mi ještě i toto o Erótovi — když jsi ostatní krásně a velkolepě vyložil, jaký je —, totiž: je Erós láskou k něčemu, nebo k ničemu? Neptám se, zda je láskou k nějaké matce nebo otci — bylo by to směšné zeptat se, zda je Erós láskou matky nebo otce — nýbrž jako kdybych se právě na tohle ptal o otci: je otec otcem někoho, nebo ne? Řekl bys mi, kdybys mi chtěl krásně odpovědět, že otec je otcem syna nebo dcery. Nebo ne?"

„Zajisté," řekl Agathón.

„A matka stejně?"

Souhlasil i s tím.

„A ještě," řekl Sókratés, „odpověz na trochu víc, abys lépe pochopil, co chci. Kdybych se zeptal: co dál — bratr, jsa sám tím, čím je, je bratrem někoho, nebo ne?"

Souhlasil, že je.

„A bratra nebo sestry?"

Souhlasil.

„Zkus tedy říci i o lásce — Erós je láskou k nikomu nebo k někomu?"

„Zcela — ke kterémukoli."

„Tohle si tedy uchovej u sebe, pamatuje si, k čemu," řekl Sókratés. „A teď řekni toto: Erós, k tomu, k čemu je láskou, po tom touží, nebo ne?"

„Zajisté."

„A to, po čem touží a co miluje, má, a pak po tom touží a miluje, nebo nemá?"

„Nemá, pravděpodobně," řekl.

„Rozmysli tedy," řekl Sókratés, „místo pravděpodobnosti, zda je nutné to takto: toužící touží po tom, co mu chybí, nebo netouží, pokud mu to nechybí? Mně se, Agathóne, podivuhodně zdá, že je to nutné; a tobě?"

„I mně se zdá."

„Krásně mluvíš. Chtěl by někdo, kdo je veliký, být veliký, nebo kdo je silný, být silný?"

„To není možné z toho, co jsme si odsouhlasili."

„Vždyť přece by nebyl v tom nedostatkem ten, kdo takový je."

„Pravdu mluvíš."

„Ale i kdyby, jsa silný, chtěl být silný, a jsa rychlý, rychlý, a jsa zdravý, zdravý — snad by si totiž někdo myslel, i v jiných podobných věcech, že ti, kdo jsou takoví a mají tyto věci, i po těchto věcech, které mají, touží — abych se tedy nenechal zmást, kvůli tomu to říkám. Těmto totiž, Agathóne, pokud o tom přemýšlíš, je nutné v přítomnosti mít to, co mají, ať to chtějí nebo ne; a jak by po tom tedy někdo toužil? Když ale někdo řekne: ‚Jsa zdráv, chci být zdráv, jsa bohatý, chci být bohatý, a toužím po tom, co mám', řekli bychom mu: ‚Člověče, bohatství, zdraví i sílu máš a chceš je mít i v budoucím čase, protože v nynějším, ať chceš nebo ne, je máš. Rozmysli si tedy, když to říkáš, zda říkáš něco jiného než toto: chci, aby to, co je mi nyní přítomno, bylo mi přítomno i do budoucna.' Souhlasil by s tím?"

Agathón souhlasil.

Sókratés řekl: „Nuže, to tedy je milovat to, co mu zatím není přítomné ani co nemá — to, aby mu to do budoucna zůstalo zachováno a bylo přítomno."

„Zajisté," řekl.

„A tak i tento i každý jiný toužící touží po tom, co mu není přítomné, a po tom, co nemá a čím není sám a čeho se mu nedostává — takové tedy věci jsou to, čeho se týká touha a láska?"

„Zajisté," řekl.

„Pojď tedy," řekl Sókratés, „sejděme se v tom, co bylo řečeno. Nic jiného je Erós než nejprve k něčemu, a potom k tomu, čeho mu je nedostatek, přítomen?"

„Ano," řekl.

„Při tom si vzpomeň, k čemu jsi v řeči říkal, že se Erós vztahuje. Chceš-li, připomenu ti to. Myslím, žes říkal nějak takhle: ‚U bohů byly věci uspořádány z lásky ke krásnu; k ohyzdnému by totiž láska nebyla.' Neříkal jsi to tak?"

„Říkal," řekl Agathón.

„A správně to říkáš, můj druhu," řekl Sókratés. „A je-li to tak, nic jiného by Erós nebyl než láskou ke krásnu, k ohyzdnu ne?"

Souhlasil.

„A nebylo odsouhlaseno, že má to, čeho je mu nedostatek a co nemá?"

„Ano," řekl.

„Erós tedy postrádá krásno a nemá ho."

„Nutně," řekl.

„Co dál? To, co postrádá krásno a vůbec krásno nemá, pokládáš za krásné?"

„Nikterak."

„Trváš tedy ještě na tom, že Erós je krásný, je-li to takto?"

Agathón řekl: „Mám podezření, Sókrate, že nic nevím z toho, co jsem tenkrát říkal."

„Nicméně krásně jsi mluvil," řekl, „Agathóne. Ale ještě malou věc řekni: dobré věci se ti zdají být i krásnými?"

„Mně ano."

„Pokud tedy Erós postrádá krásna a dobré věci jsou krásné, bude i dobro postrádat."

„Já, Sókrate," řekl, „ti nedokážu odpírat; nechť je to tak, jak říkáš."

„Spíš pravdě, můj milý Agathóne," řekl, „nedokážeš odpírat; Sókratovi to totiž není nijak obtížné.

Teď tě pustím. A tu řeč o Erótovi, kterou jsem kdysi slyšel od mantinejské ženy Diotímy — která byla moudrá v těchto věcech i v mnoha jiných, Athéňanům kdysi při oběti před morem opatřila deseti let odklad nemoci —, kterou mě naučila milostné věci: tu řeč, kterou ona říkala, se pokusím vám vyložit z toho, na čem jsme se shodli s Agathónem, já sám o sobě, jak jen budu moci.

Je totiž třeba, Agathóne — jak jsi vyprávěl ty —, aby o Erótovi se nejprve vyložilo, kdo je a jaký je, pak teprve jeho činy. Zdá se mi, že nejsnadněji to lze probrat tak, jak to kdysi se mnou cizinka probírala. Já jsem jí totiž říkal přibližně taková slova, jaká teď říkal mně Agathón, totiž že Erós je veliký bůh a že je láska ke krásnu. Ona mě pak usvědčovala těmi slovy, kterými já jsem ho — totiž že není krásný podle mých vlastních slov, ani dobrý.

Já jsem řekl: ‚Jak to myslíš, Diotímo? Je tedy Erós ohyzdný a špatný?'

A ona: ‚Nemluvíš slušně,' řekla; ‚nebo si myslíš, že co není krásné, musí nutně být ohyzdné?'

‚Zcela.'

‚A co není moudré, musí být nevědomé? Nebo nepozoroval jsi, že je něco mezi moudrostí a nevědomostí?'

‚Co to?'

‚Správně mínit i bez schopnosti uvést důvod — nevíš,' řekla, ‚že to není ani vědění (jak by nerozumné dílo bylo věděním?) ani nevědomost (jak by to, co se trefuje do jsoucího, byla nevědomost)? Takové cosi je přece správné mínění — mezi rozumností a nevědomostí.'

‚Pravdu mluvíš,' řekl jsem já.

‚Nevnucuj tedy tomu, co není krásné, že musí být ohyzdné, ani co není dobré, že musí být zlé. Tak i Eróta, když sám přiznáváš, že není

dobrý ani krásný, nijak víc nemyšli, že musí být ohyzdný a zlý, nýbrž něčím,‘ řekla, ‚mezi těmito.‘

‚Avšak,‘ řekl jsem já, ‚všichni se shodují, že je to velký bůh.‘

‚Z neznalých,‘ řekla, ‚všech mluvíš, nebo i ze znalých?‘

‚Ze všech dohromady.‘

A ona se zasmála a řekla: ‚A jak by, Sókrate, byl u těch přiznán za velikého boha, kdo tvrdí, že vůbec není bohem?‘

‚Kdo jsou tito?‘ řekl jsem já.

‚Jeden,‘ řekla, ‚ty, jedna já.‘

A já řekl: ‚Jak to myslíš?‘

Ona: ‚Snadno. Řekni mi, nevíš-li ty, že všechny bohy jsou blažení a krásní? Nebo by ses odvážil tvrdit, že některý z bohů není krásný a blažený?‘

‚Při Diovi, já ne,‘ řekl jsem.

‚A blažené říkáš ty, kteří mají dobré a krásné věci?‘

‚Zajisté.‘

‚Avšak Eróta jsi uznal, že z nedostatku dobrých a krásných věcí po těch, které mu chybějí, touží.‘

‚Uznal jsem.‘

‚Jak by tedy byl bohem ten, kdo nemá podílu na krásném a dobrém?‘

‚Nikterak, zdá se.‘

‚Vidíš tedy,‘ řekla, ‚že i ty Eróta za boha nepokládáš?‘

‚Jaký by tedy,‘ řekl jsem, ‚byl Erós? Smrtelný?‘

‚Nejméně.‘

‚Ale co tedy?‘

‚Jako to předchozí,‘ řekla, ‚mezi smrtelným a nesmrtelným.‘

‚Co tedy, Diotímo?‘

‚Veliký démón, Sókrate; vždyť všechno démonské je mezi bohem a smrtelným.‘

‚Jakou,‘ řekl jsem já, ‚moc má?‘

‚Vykládá a tlumočí bohům to, co jde od lidí, a lidem to, co jde od bohů — od lidí prosby a oběti, od bohů příkazy a odměny za oběti —, a budouc uprostřed obou doplňuje, takže se celek sám se sebou spojí. Skrze tohoto přechází celé věštectví a kněžské umění, co se týče obětí a zasvěcení, zaříkadel a všeho věštění i čarování. Bůh se s člověkem nemísí přímo, nýbrž skrze toto se děje všechno obcování a rozmluva bohů s lidmi, bdících i spících; a kdo je moudrý v takových věcech, je démonský muž, kdežto kdo je moudrý v něčem jiném, v uměních nebo řemeslech, je lopotný.

Těchto démonů tedy je mnoho a všelijakých; a jedním z nich je i Erós.‘

‚A kdo,‘ řekl jsem já, ‚je jeho otec a kdo matka?‘

‚To by trvalo dlouho vyprávět,‘ řekla, ‚přesto ti povím. Když se narodila Afrodíta, hodovali bohové — i ostatní, i Métidin syn Poros. Když se najedli, přišla žebrat Penía, jak už tomu u takových hodů bývá, a stála u dveří. Poros se opil nektarem — víno totiž ještě nebylo — a vešel do Diovy zahrady, kde těžký usnul. Penía, mysléc v své bezradnosti, že si pořídí dítko s Porem, položila

se vedle něho a počala Eróta. Právě proto se Erós stal následovníkem a sluhou Afrodítiným — zrodil se o jejích narozeninách — a zároveň je od přirozenosti milovníkem krásna, a Afrodíta je krásná. Jsa tedy synem Poros (Hojnosti) a Penie (Chudoby), Erós je v takovém osudu: za prvé je stále chudý, a vůbec není křehký a krásný, jak si mnozí myslí, nýbrž tvrdý, drsný, bosý a bezdomový, pořád leží na zemi, nemá kam ustlat, u dveří a na cestách pod širým nebem spí, maje přirozenost matky, vždy je společníkem nedostatku. Zase podle otce usiluje o krásné a dobré, je mužný, odvážný a výbojný, strašný lovec, vždy spřádající nějaké lsti, a toužící po rozumnosti, chytrý; po celý svůj život je filozofem, strašným čarodějem, lékárníkem i sofistou; a není od přirozenosti ani nesmrtelný, ani smrtelný, nýbrž tentýž den chvíli vzkvétá a žije, kdykoli se mu daří, chvíli zas umírá; a znovu

obživne skrze otcovskou přirozenost; to, co získává, mu stále uniká, takže Erós nikdy není v nedostatku ani není bohatý; a opět je mezi moudrostí a nevědomostí.

Má se to totiž takto. Žádný z bohů nefilosofuje ani netouží stát se moudrým — jsou totiž moudří; a jestli je kdo jiný moudrý, nefilosofuje. A opět ani nevědomí nefilosofují, ani netouží stát se moudrými; vždyť právě to je obtížné na nevědomosti, že ten, kdo není krásný a dobrý ani rozumný, se zdá sám sobě být dostatečný. Netouží tedy ten, kdo si nemyslí, že mu něco chybí, po tom, o čem si nemyslí, že by to potřeboval.

‚Kdo tedy, Diotímo,' povídám já, ‚jsou filozofové, když ani moudří ani nevědomí?'

‚To je už i dítěti jasné,' řekla, ‚že ti, kdo jsou mezi oběma, k nimž by patřil i Erós. Moudrost patří k nejkrásnějším věcem, a Erós je láskou ke krásnu; nutně tedy je Erós filozof, a protože je filozof, je mezi moudrým a nevědomým. A příčinou toho mu je jeho vznik: otce má moudrého a výživného, matku nemoudrou a bezradnou. Taková je, můj drahý Sókrate, přirozenost tohoto démona. A to, čím jsi ty Eróta pokládal, není nic podivného, co bys cítil. Pokládal jsi — jak se mi zdá podle toho, co říkáš — milovaného za Eróta, nikoli milovníka. Proto se ti, myslím, zdál Erós zcela krásný. Vždyť milované je skutečně krásné, jemné, dokonalé a požehnané; milovník má však jinou podobu, jakou jsem já vylíčila.'

A já řekl: ‚Nuže dobrá, cizinko, krásně mluvíš. Jaký je tedy Erós, k čemu lidem je?'

‚Toto ti, Sókrate,' řekla, ‚potom se pokusím vysvětlit. Je tedy Erós takový a takto vzniklý, a je láskou ke krásným věcem, jak ty říkáš. Kdyby se nás však někdo zeptal: ‚Co z krásných věcí je Erós, Sókrate a Diotímo?' nebo jasněji: ‚Milovník miluje krásné věci; co miluje?' já jsem řekl, ‚aby mu připadly'.

‚Ale ta odpověď,' řekla, ‚ještě potřebuje otázku: Co se stane tomu, komu připadnou krásné věci?' Já jsem řekl, že na tuto otázku už nemám připravenou odpověď.

‚Nuže,' řekla, ‚představ si, že by si někdo místo krásna vzal dobro a ptal se: Nuže, Sókrate, milovník miluje dobré věci; co miluje?'

‚Aby mu připadly,' řekl jsem já.

‚A co se stane tomu, komu připadnou dobré věci?'

‚To,' řekl jsem já, ‚dokážu odpovědět snadněji: bude blažený.'

‚Vlastněním dobrých věcí,' řekla, ‚jsou totiž blažení lidé blažení; a není už třeba se znovu ptát, k čemu chce ten, kdo chce, být blažený. Ta odpověď má, zdá se, konec.'

‚Pravdu mluvíš,' řekl jsem.

‚Toto chtění a tuto lásku pokládáš za společnou všem lidem, že totiž všichni chtějí stále mít dobré věci — nebo jak to říkáš?'

‚Tak,' řekl jsem já: ‚společná je všem.'

‚Proč tedy, Sókrate,' řekla, ‚neříkáme, že všichni milují, pokud se zdá, že všichni milují totéž, a to vždy, ale říkáme, že někteří milují a jiní ne?'

‚Divím se tomu,' řekl jsem, ‚i já.'

‚Nediv se,' řekla; ‚vybrali jsme totiž z lásky jeden druh, dali mu jméno celku — ‚láska' — a ostatní druhy nazýváme jinými jmény.'

‚Jako co?' řekl jsem.

‚Jako toto. Víš, že básnění je mnohá věc. Vždyť z toho, co ze nejsoucího do jsoucího přichází, je jakákoli příčina básněním; tak i úkony pod všemi uměními jsou básnění a jejich tvůrci jsou všichni básníky.'

‚Pravdu mluvíš.'

‚Avšak,' řekla, ‚víš, že se jim neříká ‚básníci', ale mají jiná jména; a z veškerého básnění je oddělená jedna část — ta, která se týká hudby a metra — a je nazývána jménem celku. Jen to totiž se nazývá ‚básnění', a ti, kdo tuto část básnění ovládají, jsou ‚básníky'.'

‚Pravdu mluvíš,' řekl jsem.

‚Takto tedy také s láskou. Hlavní věcí je: každá touha po dobru a po blaženosti jest

největší a lstivá láska u každého.

Ale ti, kdo se k ní obracejí mnoha jinými cestami — podle zbohatnutí, oblíbenosti v tělocviku, nebo filozofii — se nenazývají ‚milující' ani ‚milovníky'; kdežto ti, kdo kráčejí jedním druhem a horlivě k němu směřují, získávají jméno celku — ‚láska', ‚milovat', ‚milovníci'.'

‚Zdá se, že pravdu mluvíš,' řekl jsem já.

‚A říká se,' řekla, ‚jedna řeč, že milují ti, kdo hledají svoji vlastní polovinu. Má řeč však říká, že láska není ani k polovině, ani k celku, pokud snad to, drahý druhu, není dobrem; vždyť lidé si i své vlastní nohy a ruce dávají amputovat, pokud se jim zdá, že to jejich je špatné. Nemyslím si totiž, že by každý miloval své vlastní, pokud by někdo nenazval dobré ‚svým vlastním' a zlé ‚cizím'. Vždyť není nic jiného, co by lidé milovali, než dobro. Nebo se ti to zdá jinak?'

‚Při Diovi, mně ne,' řekl jsem já.

‚Je tedy,' řekla ona, ‚takto jednoduché říct, že lidé milují dobro?'

‚Ano,' řekl jsem.

‚Co dál? Nemáme dodat, že milují i to, aby dobro bylo jejich?'

‚To dodat.'

‚A nejen aby bylo, ale aby bylo vždy?'

‚I to dodat.'

‚Je tedy souhrnně,' řekla, ‚láska k tomu, aby dobro bylo vlastní vždy.'

‚Nejpravdivěji,' řekl jsem já, ‚mluvíš.'

‚Když je tedy láska vždy k tomuto,' řekla ona, ‚jakým způsobem a v jakém činu lidí, kteří po ní jdou, se nazývá láskou pro tu horlivost a napětí? Jaké je to dílo? Dokážeš říct?'

‚Kdybych to dokázal, Diotímo,' řekl jsem já, ‚nepodivoval bych se tvé moudrosti a nechodil bych k tobě, abych se právě to naučil.'

‚Já ti to tedy povím,' řekla. ‚Je to totiž plození v krásnu, podle těla i podle duše.'

‚To by chtělo věšteckou interpretaci toho, co říkáš,' řekl jsem já, ‚já tomu nerozumím.'

‚Nuže, řeknu to jasněji,' řekla. ‚Všichni lidé, Sókrate, jsou těhotní podle těla i podle duše, a když dosáhnou jisté zralosti, naše přirozenost touží porodit. V ohyzdném však nemůže porodit, nýbrž v krásném. Spojování muže a ženy je totiž porodem. Je to věc božská, a toto v smrtelném živočichu je nesmrtelné: početí a plození. V tom, co není souladné, je to nemožné. Nesouladné je však vše ohyzdné s božským, kdežto krásné s ním souzní. Kalloné (Krása) je Moira a Eileithyia zrození. Proto, kdykoli těhotné přistoupí ke krásnému, stává se milostivým a radostně se rozlévá, rodí a plodí; kdykoli však k ohyzdnému, zasmušile a bolestně se stahuje, odvrací se, zavinuje a nerodí, nýbrž držíc nárustající těhotenství je snáší těžce. Odtud u těhotného a již dmoucího se je veliké vzrušení kolem krásna, protože ten, který je nese, se zbavuje velikého porodního utrpení.

Není totiž, Sókrate,' řekla, ‚láska k krásnu, jak si ty myslíš.'

‚Ale co tedy?'

‚K plození a porodu v krásnu.'

‚Nuže,' řekl jsem já.

‚Zcela,' řekla ona. ‚A proč tedy k plození? Protože plození je u smrtelného věčně se rodící a nesmrtelné. Nesmrtelnosti pak je nutné toužit spolu s dobrem z toho, na čem jsme se shodli, pokud láska je k tomu, aby dobro bylo vlastní vždy. Z této řeči tedy nutně i nesmrtelnosti je láska.'

Všechno toto mě tedy učila, kdykoli rozmlouvala o milostných věcech. A jednou se mě zeptala: ‚Co myslíš, Sókrate, že je příčinou této lásky a touhy? Nebo nepozoruješ, jak strašlivě se chovají všichni živo-

čichové, kdykoli zatouží plodit — i pěší i létaví: všichni ‚stůňou' milostným stavem, nejprve kolem spáření se mezi sebou, pak kolem výživy toho, co se zrodilo, a jsou ochotni za ně bojovat ti nejslabší proti nejsilnějším a položit za ně život; sami si odpírají jídlo, aby těm druhým zajistili obživu, a dělají cokoli jiného. U lidí by si člověk mohl myslet, že to dělají z rozumu; ale u zvířat — jaká je příčina, že se tak milostně chovají? Dokážeš říct?'

A já jsem zase řekl, že nevím.

A ona řekla: ‚Myslíš, že se někdy staneš strašným v milostných věcech, pokud o tom nemyslíš?'

‚Ale, Diotímo, právě proto jsem — jak jsem před chvílí řekl — k tobě přišel; věděl jsem, že potřebuji učitele. Řekni mi tedy příčinu i těchto věcí i ostatních v okolí lásky.'

‚Pokud věříš,' řekla, ‚že láska je svou povahou k tomu, s čím jsme se často shodli, nediv se. Zde totiž smrtelná přirozenost tou samou řečí hledá, aby byla, pokud možno, stále a aby byla nesmrtelná. Může to však jen touto cestou — zrozením —, protože vždy zanechává nového místo starého; i v tom, čím se každý jednotlivý z živých tvorů zve ‚živoucím' a ‚týmž' — např. od dítěte se tomu říká tentýž, až se stane starcem; ten přece sám o sobě nikdy nemá tytéž věci, přesto se zve tímtéž — jen stále se stávaje novým, jedno ztráceje, ať v chlupech, mase, kostech, krvi i celém těle. A nejen podle těla, ale i podle duše — způsoby, zvyky, názory, touhy, slasti, strasti, strachy — nic z nich se nikdy nevyskytuje jako totéž u jednoho a téhož, nýbrž některé věci vznikají, jiné zanikají. Mnohem podivnější než toto je, že i vědění nejenže některá vznikají a jiná zanikají — a nikdy nejsme titíž ani co se týče vědění — nýbrž i každé jednotlivé vědění prochází týmž procesem. To, čemu se říká ‚učení se', je tak, protože vědění vychází: zapomnění je odchod vědění; cvičení však, vkládajíc místo odcházejícího novou vzpomínku, uchovává vědění tak, že se zdá být tímtéž. Tímto způsobem je totiž uchováváno vše smrtelné — nikoli tím, že by bylo

vždy úplně totéž jako božské, nýbrž tím, že odcházející a stárnoucí zanechává novou věc, podobnou tomu, čím bylo samo. Tímto prostředkem, Sókrate,‘ řekla, ‚se smrtelné má podíl na nesmrtelnosti, i tělo i vše ostatní; nesmrtelné však jinou cestou. Nediv se tedy, že každé přirozeně ctí vlastní odnož: kvůli nesmrtelnosti totiž u každého tato horlivost a láska je.‘

A já jsem při té řeči se podivil a řekl: ‚Nuže,‘ řekl jsem, ‚ó nejmoudřejší Diotímo, je to opravdu takto?‘

A ona jako dokonalí sofisté: ‚Buď jist, Sókrate; vždyť pokud chceš pohledět na ctižádost u lidí, podivil by ses nerozumnosti ohledně toho, co jsem říkala, pokud bys na to nemyslel: uvědom si, jak strašně jsou lidé disponováni láskou stát se slavnými

a slávu věčnou nesmrtelnou si složit,

a jak jsou pro to ochotni podstupovat jakákoli nebezpečí, ještě víc než pro děti, a vynakládat peníze a snášet jakékoli těžké práce a dávat život. Myslíš,‘ řekla, ‚že by Alkéstis zemřela za Admeta, nebo Achilleus za Patroklem, nebo že by váš Kodros za vládu svých dětí dobrovolně zemřel, kdyby si nemysleli, že nesmrtelná vzpomínka na jejich ctnost zůstane — kterou my teď máme? Vůbec ne,‘ řekla. ‚Myslím, že pro nesmrtelnou ctnost a takovou slavnou pověst všichni dělají všechno, a čím lepší jsou, tím více; po nesmrtelnosti totiž touží.

Nuže, ti,‘ řekla, ‚kteří jsou těhotní podle tělá, se obracejí spíše k ženám a tímto způsobem jsou milostnými: skrze plození dětí si zabezpečují, jak si myslí, nesmrtelnost, vzpomínku a blaženost do budoucího času. Avšak ti, kdo jsou těhotní podle duše — jsou totiž tací, Sókrate, kteří jsou v duších těhotní víc než v tělech, těhotní tím, co duši přísluší nést a rodit. Co jí přísluší? Rozumnost a ostatní ctnost. Z této třídy jsou všichni básníci rodiči a také ti z řemeslníků, kteří se nazývají objeviteli. Mnohem největší,‘ řekla, ‚a nejkrásnější z rozumnosti je

ta ohledně uspořádání obcí a domácností, které se říká uměřenost a spravedlnost. Když je někdo těhotný tímto v duši od mládí, jsa panenský a dosáhl zralého věku, zatouží rodit a plodit. Hledá tedy, myslím, i on krásno, v němž by zplodil; ve ohyzdném nikdy nezplodí. Krásná těla tedy raději než ohyzdná vítá, poněvadž je těhotný; a potká-li krásnou, ušlechtilou a nadanou duši, obě dohromady velmi vítá; a vůči takovému člověku je hned bohatý řečmi o ctnosti a o tom, jaký má dobrý muž být a co má konat, a snaží se vychovávat. Dotýkaje se, myslím, krásna a stýkaje se s ním, rodí a plodí to, co dávno byl těhotný, a v jeho přítomnosti i nepřítomnosti si na něj vzpomíná; a to, co zrodí, chová společně s ním, takže daleko větší společenství, než jaké je u lidských dětí, mají takoví lidé mezi sebou, a pevnější přátelství, protože mají společenství krásnějších a nesmrtelnějších dětí. A každý by raději přijal, aby mu takové děti vznikly, než lidské, pohlížeje na Homéra, Hésioda a jiné dobré básníky a závidě jim, jaké potomky po sobě zanechávají — kteří jim poskytují nesmrtelnou slávu a vzpomínku, protože sami jsou takoví. A chceš-li,‘ řekla, ‚jaké děti zanechal po sobě Lykúrgos v Lakedaimonu, zachránce Lakedaimonu a abych tak řekl i Řecka. Ctěný je u vás i Solón pro zrození zákonů, a jiní jinde na mnoha místech, u Řeků i u barbarů, kteří projevili mnoho krásných skutků, zplodivše všelikou ctnost. V jejich prospěch byly založeny i mnohé svatyně kvůli takovým dětem, kdežto kvůli lidským žádné.

Toto jsou tedy ty milostné věci, Sókrate, do nichž bys snad i ty mohl být zasvěcen. Ale v dokončující a opticky dovršené mystérie, k jejichž vůli jsou i tyto, pokud by se k nim člověk správně blížil, nevím, zda bys to zvládl. Já vám to tedy řeknu,‘ řekla, ‚a horlivosti si nebudu nic šetřit; snaž se mě však sledovat, pokud dokážeš.

Je totiž třeba,‘ řekla, ‚aby ten, kdo k té věci jde správně, začínal mlád tím, že přistupuje ke krásným tělům; a nejprve, pokud ho vede průvodce správně, aby miloval jedno tělo a tam rodil krásné řeči; pak však aby sám pochopil, že krása v jakémkoli jednom těle je sestrou

krásy v jiném těle, a pokud má jít za krásnou podle druhu, pak je velikou nerozumností nepokládat za jedno a totéž krásu ve všech tělech. Pochopiv to, aby se stal milovníkem všech krásných těl, té jedné horlivé lásky se vzdal, pohrdne jí a pokládá ji za malou. Potom, aby pokládal krásu v duších za ctěnější než krásu v těle, takže pokud slušná duše má byť i malý tělesný květ, bude mu stačit, aby ji miloval a staral se o ni a rodil takové řeči a je hledal, jaké budou činit mladíky lepšími. A tak aby byl donucen pohledět i na krásu v povoláních a v zákonech a uviděl, že vše krásné samo se sebou souvisí, aby pokládal krásu v těle za malou věc. Po povoláních aby přešel k věděním, aby uviděl zase krásu věd, a hledě k mnohému již krásnu, nebyl už jako otrok u jediného, zalíbený v kráse chlapečka, člověka nebo jediného povolání, otročíc, mdlý a drobnomluvný; nýbrž otočivše se k mnohému oceánu krásy a nazírajíce mnoho krásných a vznešených řečí a myšlenek v nenasycené filozofii, až by se tam posílil a vyrostl a spatřil jisté jediné vědění takové, které je o krásnu tohoto druhu.

Snaž se mě,‘ řekla, ‚co nejlépe sledovat.

Vždyť kdo byl až sem veden k milostným věcem, nazíraje postupně a správně krásné věci, blíže se již k cíli milostných věcí najednou spatří cosi podivuhodného, svou přirozeností krásného — totiž ono, Sókrate, kvůli němuž byly všechny předchozí námahy: nejprve stále jsoucího, ani nevznikajícího, ani nezanikajícího, ani nevzrůstajícího, ani neubývajícího; dále ne tak, že by zde bylo krásné a tam ohyzdné, ani jednou ano a jednou ne, ani vzhledem k jednomu krásné a k druhému ohyzdné, ani tu krásné, tam ohyzdné, jako by u jedněch bylo krásné a u druhých ohyzdné. Ani se mu nebude zjevovat krásno jako nějaká tvář nebo ruce nebo něco jiného, čeho se tělo účastní, ani jako nějaká řeč nebo nějaké vědění, ani jako jsoucí v něčem jiném, například v živočichu nebo v zemi, nebo v nebi, nebo v čemkoli jiném, nýbrž samo o sobě, se sebou samým, jednotvárné a stále jsoucí, zatímco všechny ostatní krásné věci jsou krásné účastí na onom nějakým tako-

vým způsobem, že vznikáním a zanikáním ostatních věcí ono ani v ničem nevzrůstá, ani se nezmenšuje, ani netrpí nic.

Když tedy někdo odtud, díky správnému milování chlapců, se zvedne a začne na ono krásno pohlížet, snad se už přibližuje konci. Toto je totiž správně k milostným věcem jít nebo být od jiného veden — počínaje od těchto krásných věcí se stále zvedat kvůli oné kráse, jako po stupních: od jednoho ke dvěma a od dvou ke všem krásným tělům, od krásných těl ke krásným povoláním, od povolání ke krásným naukám, od nauk až ke konci k onomu vědění, které není o ničem jiném než o oné samotné kráse, a aby na konci poznal, co je krásno samo.

Tam, v tom životě, můj drahý Sókrate,‘ řekla mantinejská cizinka, ‚kdekoli jinde jestli, stojí člověku žít — ve zření samého krásna. Které, pokud ho spatříš, nebude ti připadat podle zlata a oděvu a krásných chlapců a mladíků, které teď hledě vidíš omráčen a jsi ochoten ty i mnozí jiní, hledíce na své miláčky a stále s nimi jsouce, pokud by to bylo možné, ani nejíst ani nepít, nýbrž pouze je nazírat a být s nimi. Co bychom si tedy mysleli,‘ řekla, ‚kdyby se někomu podařilo spatřit samo krásno jedinečné, čisté, nemísené, ne přeplněné lidským masem a barvami a všelikou ostatní smrtelnou blafou, nýbrž mohl spatřit samo božské krásno jednotvárné? Nebo myslíš,‘ řekla, ‚že by byl špatným životem život člověka, který tam hledí a je nazírá a je s ním? Nebo si neuvědomuješ, že tam jedině se mu stane — hledě na to, čím je viditelné krásno — plodit nikoli obrazy ctnosti, protože se nedotýká obrazu, nýbrž ctnost pravou, protože se dotýká pravdy; a tomu, kdo zplodil pravou ctnost a vychoval ji, přísluší, aby byl bohem milován, a jestliže kdo z lidí jiný je nesmrtelný, tak i on.‘

Tyto věci, Faidre a ostatní, řekla Diotíma a já jsem o nich přesvědčen; jsa přesvědčen, pokouším se přesvědčovat i ostatní, že k získání tohoto majetku pro lidskou přirozenost nelze snadno najít lepšího spolupracovníka než Eróta. Proto já tvrdím, že každý muž má Eróta ctít; i já sám ctím milostné věci a mimořádně je pěstuji, a druhé

k tomu povzbuzuji, i teď i vždy opěvuji moc a mužnost Eróta, pokud jen dokážu. Tuto řeč tedy, Faidre, pokud chceš, pokládej za chválu Eróta; pokud však ne, jakkoli ji chceš nazývat, tak ji nazývej."

Když to Sókratés dořekl, všichni ho chválili; Aristofanés se chystal cosi říct, protože Sókratés o něm cosi v průběhu řeči připomněl, když najednou se dveřmi na dvůr ozval velký hluk — jako od hodovníků —, a bylo slyšet hlas pištkyně.

Agathón tedy řekl: „Hoši, nepůjdete se podívat? Pokud je to někdo z blízkých, zavolejte ho; pokud ne, řekněte, že nepijeme, nýbrž už odpočíváme."

A nedlouho potom se v dvoru ozval velmi opilý hlas Alkibiadův: silně křičel a ptal se, kde je Agathón, a žádal, aby ho k Agathónovi odvedli. Hudebnice ho vzala za ruku a jiní z jeho průvodu ho přivedli, a stanul u dveří — na hlavě měl hustý věnec z břečtanu a fialek, a mnoho stuh — a řekl:

„Pánové, buďte zdrávi. Přijmete do kompanie velmi opilého muže, nebo máme odejít poté, co ověnčíme jen Agathóna, pro něhož jsme přišli? Já totiž, jak víš," povídá, „jsem se včera nemohl dostavit; ted přicházím se stuhami na hlavě, abych z vlastní hlavy ověnčil hlavu nejmoudřejšího a nejkrásnějšího muže — řeknu-li to tak. Vysmějete se mi, že jsem opilý? Já však, i kdyby jste se smáli, přesto dobře vím, že mluvím pravdu. Řekněte mi tedy rovnou: na stanovených podmínkách mám vstoupit, nebo ne? Budete pít spolu, nebo ne?"

Všichni jásali a vybídli ho, aby vstoupil a lehl si, a Agathón ho zavolal. On přišel přiveden těmi lidmi, zároveň si strhával stuhy — chtěl ověnčit Agathóna —, a maje je před očima, Sókrata neviděl, nýbrž usedl vedle Agathóna, mezi Sókrata a onoho; Sókratés mu totiž udělal místo, když ho Alkibiadés spatřil. Když si sedl, pozdravil Agathóna a ověnčil ho.

Agathón řekl: „Hoši, zujte Alkibiadovi, aby si lehl mezi třetinou nás."

„Zajisté," řekl Alkibiadés, „ale kdo je tu u nás ten třetí druh v pití?"

A obraceje se spatřil Sókrata, a spatřiv ho vyskočil a řekl: „Při Héraklu, co to je? Sókratés tady? Zase si tady lehneš, abys mi číhal, jak jsi zvyklý najednou se zjevit tam, kde bych tě nejméně čekal. A teď proč jsi tady? A proč ses tu zrovna rozložil? Vždyť bys ne u Aristofana nebo u kohokoli, kdo je směšný a kdo o to stojí, ale lstivě ses zařídil, abys ležel u nejkrásnějšího zde přítomného."

A Sókratés řekl: „Agathóne, pozor, abys mi pomohl: tahle láska k tomuto člověku se stala pro mne nemalou věcí. Vždyť od té doby, co jsem se do něho zamiloval, už se mi nedovolí ani pohlédnout na krásného, ani s ním promluvit — ani s jedním —, aby mi tenhle ze žárlivosti a závisti nedělal podivuhodné věci a nenadával mi a stěží se neudržel, aby mi nedal přes ruce. Dej tedy pozor, aby i teď něco neudělal, nebo nás usmiř, nebo pokud se pokusí násilí, přijď mi na pomoc, protože jeho zuřivost a milovnickou vášnivost se opravdu bojím."

„Není možné," řekl Alkibiadés, „usmíření mezi mnou a tebou. Ale za tyto věci se ti pomstím jindy; teď, Agathóne," povídá, „dej mi něco ze stuh, abych ověnčil i tuto obdivuhodnou hlavu a nenadával mi, že jsem tebe ověnčil, kdežto jeho, který ve všech řečech vítězí všechny lidi — nejen předevčírem jako ty, ale vždy —, jsem neověnčil." A zároveň si vzal pár stuh a ověnčil Sókrata a lehl si.

Když si lehl, řekl: „Nuže pánové, zdáte se mi střízliví. To se nedá dovolit; musíme pít — na tom jsme se dohodli. Vybírám si tedy sám sebe za vládce pitky, dokud se nenapijete dostatečně. Ale pojď sem, Agathóne, pokud je tu nějaká velká sklenice.

Spíš není třeba — pojď, chlapče," řekl, „ten chladič tamhle," — spatřiv ho,

pojímající více než osm kotyl. Když ten pohár naplnil, nejprve ho sám do dna vypil, pak nařídil nalít Sókratovi a při tom řekl: „Vůči Sókratovi, pánové, moje chytrost nijak nefunguje: kolik mu kdo rozkáže, tolik vypije a stejně se nikdy neopije."

Chlapec Sókratovi tedy naléval a on pil. Tu Eryximachos řekl: „Jak to tedy, Alkibiade, uděláme? Takto nebudeme ani nic říkat nad pohárem, ani nic zpívat, nýbrž budeme prostě pít jako žízniví?“

Alkibiadés řekl: „Eryximachu, nejlepší syne nejlepšího a nejrozumnějšího otce, buď zdráv.“

„I ty,“ řekl Eryximachos. „Ale co uděláme?“

„Cokoli ty rozkážeš. Je totiž třeba tě poslouchat:

> vždyť lékař je muž, který stojí za mnohé jiné.

Rozkaž tedy, co chceš.“

„Poslyš,“ řekl Eryximachos. „Před tvým vstupem jsme usoudili, že má každý po pravé straně postupně pronést řeč o Erótovi, co nejkrásněji, a chválit ho. My všichni ostatní jsme promluvili. Ty jsi nepromluvil a vypil jsi; je tedy spravedlivé, abys promluvil, a když promluvíš, abys Sókratovi rozkázal, co chceš, a on po pravé straně dalšímu, a tak dál ostatním.“

„To je sice krásné, Eryximachu,“ řekl Alkibiadés, „ale měřit opilého muže vůči střízlivým řečem, by nebylo rovné. A zároveň, můj drahý, přesvědčuje tě něco, co Sókratés před chvílí řekl? Nebo víš, že to je úplně naopak, než co říkal? Vždyť pokud pochválím kohokoli — boha nebo jiného člověka než jeho — v jeho přítomnosti, neudrží si ruce.“

„Nemluv tak!“ řekl Sókratés.

„Při Poseidonovi,“ řekl Alkibiadés, „na to nic neříkej; já bych v tvé přítomnosti ani jediného jiného nepochválil.“

„Tak to udělej,“ řekl Eryximachos, „pokud chceš: pochval Sókrata.“

„Jak to myslíš?“ řekl Alkibiadés. „Myslíš, Eryximachu, že je to třeba? Mám se do něho pustit a pomstít se mu před vámi?“

„Hej, ty!“ řekl Sókratés. „Co máš v mysli? Chceš mě pochválit způsobem, který mě víc zesměšní? Nebo co uděláš?“

„Pravdu řeknu. Ale podívej, zda to dovolíš.“

„Pravdu dovolím a žádám, abys ji říkal.“

„Nebudu otálet,“ řekl Alkibiadés. „A ty udělej tohle: pokud něco neřeknu pravdivě, přerušuj mě uprostřed, pokud chceš, a říkej, kde v tom lžu; úmyslně nebudu nic lhát. Pokud však vzpomínaje řeknu to z různých míst, nediv se; není totiž snadné probrat tvou nezvyklost tak, jak jsi, snadno a popořadě.

Sókrata, pánové, se pokusím chválit obrazy. On si asi bude myslet, že to zesměšňujícím způsobem, ale ten obraz bude kvůli pravdě, nikoli kvůli směšnosti. Tvrdím totiž, že je nejvíc podobný těm silénům v sochařských dílnách, které výrobci dělají, mají pastýřské píšťaly nebo flétny; a když se otevřou vedví, mají uvnitř sochy bohů. A tvrdím zase, že je podoben satyrovi Marsyovi.

Že vzhledem si těmto podobáš, Sókrate, by sis asi ani ty sám netroufal popřít; že jsi jim podobný i jinak, poslouchej dále. Jsi zpupný; nebo ne? Pokud nepřiznáváš, uvedu svědky. Nejsi však flétnista? Jsi mnohem obdivuhodnější než on. Ten totiž skrze nástroje očarovával lidi mocí svých úst — a i dnes se tak děje tomu, kdo hraje jeho písně (ty, co hrál Olympos — Marsyovy, říkám, protože ho ho naučil ten). Jeho hudbou se, ať ji hraje dobrý flétnista nebo špatná pištkyně, dávají jedinou být uchváceni a jsou patrny ti, kdo touží po bozích a zasvěceních, protože jsou božské. Ty se od něho lišíš jen o tolik, že bez nástrojů, jen pouhými slovy, děláš totéž.

My aspoň, kdykoli slyšíme jiného — i velmi dobrého řečníka — mluvit jiné řeči, nikomu, abych tak řekl, na tom nezáleží; ale kdykoli někdo poslouchá tebe nebo kdokoli jiný mluví tvé řeči, i když je ten mluvčí velmi špatný, ať to poslouchá žena, muž nebo mladík, jsme uchváceni a strženi. Já aspoň, pánové, nebýt toho, že bych se zcela zdál být opilý, bych vám přísahou dosvědčil, co jsem sám prožil pod vlivem jeho řečí a prožívám ještě teď. Kdykoli ho totiž poslouchám, mnohem víc než u korybantů mi tluče srdce a slzy proudí z jeho řečí, a vidím i mnoho jiných, kteří prožívají totéž. Když jsem poslouchal

Perikla a jiné dobré řečníky, pokládal jsem je sice za dobré, ale nic podobného jsem neprožíval; moje duše se nebouřila ani se nehněvala, že jsem v otrockém stavu. Ale u tohoto Marsya jsem byl často tak uveden, že se mi zdálo, že nemohu žít v tom stavu, v jakém jsem.

A to, Sókrate, neřekneš, že není pravda. Vím o sobě i teď, že kdybych chtěl nastavit uši, nevydržel bych, nýbrž bych prožíval totéž. Vynucuje totiž ode mě přiznání, že — zatímco mi mnoho chybí — zanedbávám sám sebe a zabývám se athénskými věcmi. Násilím proto, jako před Sirénami, zacpávám si uši a utíkám, abych nestárl u něj sedě.

Prožil jsem vůči němu jedinému z lidí to, o čem by si u mne nikdo nemyslel, že to v sobě mám — stud před kýmkoli; a já se stydím jen před ním. Vím totiž o sobě, že mu nedokážu odporovat, že není potřeba dělat to, co rozkazuje; ale když odejdu, propadnu poctě od davu. Prchám tedy od něho a utíkám, a kdykoli ho uvidím, stydím se za to, na čem jsme se shodli. Mnohokrát bych ho rád viděl mezi lidmi už nebýt; ale kdyby se to stalo, dobře vím, že bych se trápil ještě víc; takže nevím, co s tímto člověkem.

Takové věci jsem prožíval já i mnozí jiní pod vlivem jeho flétniných hudeb — od tohoto satyra. Teď poslyšte ode mne, jak je podoben těm, k nimž jsem ho připodobnil, a jak podivuhodnou moc má. Dobře totiž vězte, že nikdo z vás tohoto člověka nezná; já vám ho ukážu, když už jsem začal.

Vidíte přece, že Sókratés je milostně nakloněn ke krásným a stále se kolem nich točí a je jimi ohromen; a zase o všem nic neví a o ničem nic neví. Jak tenhle jeho vnější vzhled není silénský? Velmi je! Takto je totiž obalen zvenčí, jako vytesaný silén; ale otevřený zevnitř — jak si myslíte, pánové mí druzí v pití —, kolika uměřeností je plný! Vězte, že mu nijak nezáleží na tom, zda je někdo krásný, nýbrž pohrdá tím tolik, kolik by si nikdo nedovedl představit, ani zda je někdo bohatý, ani zda má nějakou jinou poctu, kterou dav velebí; všechny tyto věci pokládá

za nic hodnotného a nás za nic — říkám vám —, s ironií a žerty vůči lidem po celý život setrvává.

Když se však vážně otevře, nevím, zda někdo zahlédl uvnitř ty sochy; ale já jsem je jednou spatřil, a zdály se mi tak božské, zlaté, zcela krásné a podivuhodné, že je zkrátka třeba, aby člověk dělal, co Sókratés rozkáže. Myslel jsem, že se zaujal pro mé mládí; měl jsem to za nález a za svůj podivuhodný šťastný osud, že se mi otevírá, aby když dám milost Sókratovi, slyšel jsem všechno, co ví. Byl jsem na své mládí nesmírně hrdý. Když jsem si tak rozmyslel to, co dříve — nikdy nebýval zvyklý být s ním o samotě bez průvodce — tenkrát jsem průvodce odeslal a byl jsem s ním sám. Je totiž třeba vám říci všechno upřímně; dávejte pozor, a pokud lžu, Sókrate, usvědč mě.

Byl jsem tedy s ním, pánové, sám se samým, a myslel jsem, že se mnou okamžitě bude mluvit, jak milovník mluví k miláčkovi o samotě, a radoval jsem se. Nic z toho se však nestalo, nýbrž jak byl zvyklý, rozmlouval se mnou, prožil se mnou den a odešel. Potom jsem ho pozval cvičit tělo a cvičil jsem s ním; myslel jsem, že tam něco dosáhnu. Cvičil se mnou a mnohokrát se mnou zápasil, nikdo při tom nebyl; a co bych víc říkal? Nic víc jsem nedosáhl.

Když jsem touto cestou nic nedosahoval, zdálo se mi, že se k muži musím pustit silněji a neuvolňovat, když jsem se do toho pustil, nýbrž vědět konečně, co to je. Pozval jsem ho tedy na večeři, prostě jako milovník, který plánuje past na miláčka. Ani v tomto mi hned neposlechl, přesto však po čase souhlasil. Když přišel poprvé, chtěl po večeři odejít. Tehdy jsem ho ze studu nechal.

Poznovu jsem naplánoval past: po večeři jsem s ním stále rozmlouval dlouho do noci, a když chtěl odejít, předstíraje, že je pozdě, přinutil jsem ho zůstat. Odpočíval tedy na lehátku vedle mého, na němž večeřel, a nikdo jiný v místnosti nespal než my dva. Až sem by se dalo mluvit krásně a před kýmkoli; ale od tohoto bodu byste ode mě nic neslyšeli, kdybyste ne, zaprvé, podle rčení, víno bez chlapců i s chlap-

ci bylo pravdivé, a za druhé, zatajit sókratovský skutek vznešený, když jsem se dostal k chvále, se mi zdá nespravedlivé.

Dále mě drží i stav uštknutého od zmije. Říkají přece, že člověk, který to prožil, se neodváží říct, jaké to bylo, nikomu kromě podobně uštknutých, kteří jediní pochopí a prominou mu, kdyby cokoli kvůli bolesti udělal nebo řekl. Já jsem byl uštknut něčím bolestnějším a od toho nejbolestnějšího — v srdci nebo duši nebo jak to máme nazvat, zasažen a uštknut filozofickými řečmi, které se chytnou mladé a nedegenerované duše vlivněji než zmije a nutí ji dělat a mluvit cokoli. A hleď na Faidry, Agathóny, Eryximachy, Pausanie, Aristodémy a Aristofany — a co bych říkal Sókrata samého, a všechny ostatní? Všichni jste byli účastni filozofické šílenosti a bakchantství; proto všichni poslouchejte: prominete tomu, co se tenkrát dělo, a tomu, co se teď říká. Služebníci však — a je-li tu kdo jiný světský a hrubý — zavřete velké brány na uších.

Tedy pánové, když zhasla lampa a chlapci byli venku, zdálo se mi, že nemám nic kolem něho skrývat, nýbrž svobodně mu říct, co jsem si myslel; a říkám mu, trknuv ho: ‚Sókrate, spíš?‘

‚Ne,‘ řekl on.

‚Víš tedy, co jsem si pomyslel?‘

‚Co máš nejspíš na mysli?‘ řekl.

‚Ty mi,‘ řekl jsem já, ‚připadáš jako jediný důstojný milovník mojí osoby a zdáš se mi, že se otálíš mi to říct. Já se k tomu stavím takto: zcela nerozumné se mi zdá nedávat ti i tuto milost a cokoli jiného, pokud bys potřeboval z mého majetku nebo mých přátel. Není mi nic důležitějšího než stát se nejlepším; a myslím si, že k tomu nemám mocnějšího spolupracovníka než tebe. Tak já bych se u takového muže mnohem víc styděl před rozumnými lidmi, kdybych mu nevyhověl, než kdybych mu vyhověl a styděl se před mnohými a nerozumnými.‘

Když to slyšel, velmi ironicky a jako sám sobě a svým zvykem řekl:

‚Můj drahý Alkibiade, snad opravdu nejsi špatný, pokud se shoduje s pravdou, co o mně říkáš, a je ve mně nějaká moc, díky níž bys ty mohl být lepší. Nezměrnou krásu ve mně vidíš, a od tvé pohlednosti velmi odlišnou. Pokud ji tedy spatřuješ a chceš se mnou spojit a vyměnit krásu za krásu, nemyslíš si málo získat ode mne, nýbrž si místo zdání chceš získat pravdu krásy, a vskutku,

zlato za bronz vyměnit zamýšlíš.

Ale, můj drahý, lépe uvaž — ať mi nezůstává skryto, že nic nejsem. Vidění mysli totiž začíná ostře vidět, až vidění očí ve svém zenitu začíná ustupovat; a tys k tomu ještě daleko.‘

A já jsem to slyšel a řekl: ‚Pokud jde o mne,‘ řekl jsem, ‚toto je, nic jsem neřekl jinak než jak si myslím; ty si sám uvažuj, co pokládáš za nejlepší pro tebe a pro mne.‘

‚To,‘ řekl, ‚dobře říkáš; v budoucím čase si uvážíme a budeme dělat, co se nám bude zdát nejlepší v této věci i v ostatních.‘

Já jsem to slyšel a řekl, a vystřeliv jako šípy, myslel jsem, že jsem ho zasáhl; vstal jsem, nedovoliv mu už nic říct, přikryl ho svým pláštěm — byla totiž zima — a lehl jsem si pod jeho ošumělou kutnu, položil ruce kolem tohoto božského a opravdu obdivuhodného muže a tak jsem ležel celou noc. A ani tohle, Sókrate, neřekneš, že lžu.

Když jsem to udělal, on do té míry nade mnou zvítězil, pohrdl, vysmál se mé kráse a zpupně zasahoval — a já jsem si o tom myslel, že je to něco, pánové soudci; soudci jste totiž Sókratovy zpupnosti. Dobře vězte, při bozích a bohyních, že jsem po noci strávené se Sókratem nevstal o nic odlišněji, než kdybych spal s otcem nebo starším bratrem.

Jaké myšlení si potom myslíte, že jsem měl, cítě se zneuctěn a zároveň obdivuje přirozenost, uměřenost a mužnost tohoto člověka, setkav se s člověkem, s jakým jsem si nikdy nemyslel, že se setkám

v rozumnosti a vytrvalosti? Takže jsem nemohl ani se na něho hněvat a opustit jeho společnost, ani jsem neměl, jak si ho získat. Dobře jsem totiž věděl, že penězi je mnohem nezranitelnější všelikým než železem Aias, a čím jediným jsem myslel, že se nechá chytit, mi unikl. Bezradně jsem tedy chodil, zotročen tím člověkem jako nikdo nikým jiným.

Všechny tyto věci se mi staly dřív, a potom nás potkala společná výprava do Poteidaie, a stolovali jsme tam spolu. Nejprve tedy v útrapách převyšoval nejen mne, ale i všechny ostatní — kdykoli jsme byli nuceni, odříznuti někde, jak to na výpravě bývá, nejíst — ostatní nebyli nic ve srovnání s jeho vytrvalostí. V zase hostinách byl jediný schopen užívat jak ostatní věci, tak pít; nechtěl, ale když byl nucen, všechny převyšoval; a co nejpodivnějšího, že Sókrata opilého nikdo nikdy neviděl. Tomu, myslím, hned i bude důkaz.

A dále co se týká snášení zimy — tam jsou tuhé zimy —, dělal podivuhodné věci. I jednou, když byla taková krutá mrzáva, že všichni bud nevycházeli z chýší, nebo pokud někdo vyšel, byl oblečen podivně mnoho a obouval boty a zabalené měl nohy do plstěnců a ovčích kožek, on vycházel v takových podmínkách maje plášť takový, jaký i dřív nosil, a bosý ledem šel snadněji než ostatní obutí; a vojáci se na něho dívali zle, jako by jimi pohrdal.

Toto tedy; a jaký další skutek vykonal a snesl ten vytrvalý muž tam na výpravě, stojí za slyšení.

Zamyslen tam od rána stál a něco rozmýšlel, a když se mu nedařilo, nepropouštěl, nýbrž stál a hledal. Už bylo poledne a lidé si všimli a divíce se jeden druhému říkal, že Sókratés tam od svítání stojí a přemýšlí. Nakonec někteří z Iónů večer navečer po večeři vynesli lehátka — bylo totiž tehdy léto —, aby zároveň v chladu spali, zároveň ho hlídali, zda tam prostojí i noc. On tam stál, dokud nebylo svítání a nevyšlo slunce. Pak se pomodlil k slunci a odešel.

A chcete-li v bitvách — i to je spravedlivé mu přisoudit —, když totiž byla ta bitva, za kterou mi dali vojevůdcové vyznamenání za nejvyšší statečnost, nikdo jiný z lidí mě nezachránil než on; byl jsem zraněn a nechtěl mě opustit, nýbrž zachránil i mé zbraně i mě samého. A já, Sókrate, tenkrát žádal vojevůdce, aby ti vyznamenání dali tobě; to mi ani nevyčteš, ani neřekneš, že lžu. Ale vojevůdci hledící na mé postavení chtěli dát vyznamenání mně, a ty sám jsi byl horlivější, aby ho dostal já, než oni.

A ještě dále, pánové, by stálo za vidění Sókrata, když se armáda po Déliu vracela na útěku. Byl jsem tam náhodou s koněm, on měl těžkou výzbroj. Ustupoval, lidé už byli rozprchlí, on a Láchés; a já ho potkávám, a sotva jsem je uviděl, hned jsem je povzbuzoval k odvaze a říkal jsem, že je neopustím. Tam jsem Sókrata ještě krásněji než v Poteidaii viděl — sám jsem byl méně v obavě, protože jsem byl na koni —: nejprve o kolik převyšoval Láchéta v tom, že měl rozum; dále se mi, Aristofane, jak ty říkáš, zdálo, že i tam procházel stejně jako tady:

> hrdě si vykračuje a očima se rozhlíží,

klidně pozoroval i přátele i nepřátele; bylo každému zdáli naprosto zřejmé, že pokud se toho muže kdo dotkne, bude se velmi silně bránit. Proto také bezpečně odcházel i on i jeho druh; ty, kdo jsou ve válce v takovém stavu, se ani netknou, naopak pronásledují ty, kdo přímo utíkají.

Mnoho dalších a obdivuhodných věcí by někdo mohl Sókrata chválit; ale co se týče ostatních zvyklostí, snad by někdo mohl o jiných říci podobné věci. Co však je hodno veškerého obdivu, je to, že nikomu z lidí není podobný — ani dávným, ani nynějším. Jaký byl Achilleus, mohl by někdo přirovnat i Brasidu a jiné; jaký byl Periklés, i Nestora a Anténora — a jsou i jiní —; a i ostatní by někdo přirovnával podobně. Ale jaký je tenhle člověk svou nezvyklostí — on sám i jeho řeči —, by

nikdo ani zdaleka nenašel, ať by hledal mezi současnými, ať mezi dávnými, pokud by ho — jak já říkám — nepřipodobnil ne lidem, nýbrž silénům a satyrům, i jeho samého, i jeho řeči.

Právě to jsem v prvních slovech opomněl: i jeho řeči jsou velmi podobné otvíravým silénům. Vždyť kdyby někdo chtěl poslouchat Sókratovy řeči, zpočátku by se zdály velmi směšné: taková slova a výroky obklopuje je zvenčí jako kůže zpupného satyra. Mluví totiž o oslechnosičích a kovářích, ševcích a koželuzích, a stále se zdá říkat stejné věci skrze stejné; takže nezkušený a nerozumný člověk by se všem jeho řečem vysmál. Když je však někdo otevřené uvidí a dostane se dovnitř nich, nejdřív najde, že jsou jedinými řečmi, které mají uvnitř rozum; dále zjistí, že jsou nejbožštější a mají nejvíc soch ctnosti v sobě a vztahují se k nejvíce — spíš ke všemu, nad čím musí uvažovat ten, kdo se chce stát krásným a dobrým.

Toto, pánové, je to, co já Sókrata chválím. A to, co mu vyčítám, jsem připojil k vám při vylíčení toho, čím mě urazil. To ovšem nedělal jen se mnou, ale i s Charmidem, synem Glaukónovým, s Euthydémem, synem Dioklovým, a s mnoha jinými velmi mnohými, které tenhle oklamává jako milovník — a sám se spíš stává miláčkem místo milovníkem. To i tobě, Agathóne, říkám: nenech se jím oklamat, nýbrž po poučení z našich zkušeností se před ním mít na pozoru, a ne jako nemluvně po zkušenosti dojít poznání."

Když to Alkibiadés dořekl, smálo se jeho otevřenosti, protože se zdálo, že je ještě milostně do Sókrata zahleděn.

Sókratés tedy řekl: „Zdáš se mi střízlivý, Alkibiade. Jinak bys ne tak obratně kolem toho kroužil a snažil se zamlžit, kvůli čemu jsi všechno tohle řekl, a jen jako mimochodem jsi to položil na konec, jako by ne všechno kvůli tomu bylo řečeno — totiž abys mě a Agathóna rozkmotřil, myslíc, že se musím zamilovat do tebe a nikoho jiného, a že Agathón musí být milován tebou a nikým jiným. Ale neskrylo se mi to, nýbrž tvoje toto satyrské a silénské drama vyšlo najevo. Nuže, drahý

Agathóne, ať mu to nevyjde: zařiď to tak, aby mě a tebe nikdo nerozkmotřil."

Agathón řekl: „Opravdu, Sókrate, zdá se, že mluvíš pravdu. Soudím podle toho i podle toho, že si lehl mezi mne a tebe, aby nás rozdělil. Ale nic víc mu nevyjde: já půjdu k tobě a lehnu si vedle tebe."

„Zcela," řekl Sókratés; „sem si lehni pod mne."

„Při Diovi," řekl Alkibiadés, „co zase trpím od toho člověka. Myslí si, že mě musí ve všem porazit. Ale jestli nic jiného, můj obdivuhodný, mezi námi nech ležet Agathóna."

„Nemožné," řekl Sókratés. „Ty jsi totiž chválil mne, a já zase mám chválit toho po pravé. Když si tedy Agathón lehne pod tebe, nebude mě přece chválit zase, dokud nebude chválen víc mnou? Nech to, můj drahý, a nezáviď mladíkovi, aby byl chválen mnou; velice se těším chválit ho."

„Hleďme, hleďme," řekl Agathón; „Alkibiade, nemohu zde zůstat, nýbrž o vše se přemístím, abych byl chválen Sókratem."

„To jsou," řekl Alkibiadés, „obvyklé věci: když je Sókratés přítomen, je nemožné, aby se někdo jiný dostal ke krásným. I teď jak snadno a přesvědčivě našel řeč, aby si tenhle lehl vedle něho."

Agathón tedy vstal, aby si lehl vedle Sókrata. Náhle však přišel velký houf veselíc k dveřím; narazil na otevřené dveře, protože někdo odcházel ven, a hned šli přímo k nám a lehli si, a všechno bylo plné hluku, a již bez jakékoli pořádky byli všichni nuceni pít spoustu vína.

Eryximachos, Faidros a někteří jiní pak podle Aristodéma odešli; on sám upadl do spánku a dlouho spal — noci byly totiž dlouhé —, a probudil se k ránu, když už kohouti zpívali. Když se probudil, viděl, že ostatní spí nebo odešli, a jen Agathón, Aristofanés a Sókratés jsou ještě vzhůru a pijí z velké lahve, obracející ji po pravé.

Sókratés s nimi rozmlouval. Ostatní řeči si Aristodémos nepamatoval — nebyl u toho od začátku a dřímal — ale hlavní obsah byl, že Sókratés je nutil přiznat, že se u téhož muže musí vyznat umění tvořit

komedii i tragédii, a že kdo je uměním tragédiku, musí být i komédiku. Oni toto přiznávali, aniž by zcela sledovali, a dřímali; nejprve usnul Aristofanés, pak už za dne Agathón.

Sókratés je tedy, uloživ je ke spánku, vstal a odešel; on sám, jak byl zvyklý ho následovat, šel za ním. Došli do Lykeia, omyl se jako jindy a strávil tak zbytek dne. A tak až k večeru odešel domů odpočívat.

Platón: Kritón, Faidón, Symposion

Překlad: Audioknihy CZ. Nový český překlad z originálu, který vznikl pro tento projekt a prošel nezávislou korekturou.

Zdroj originálního textu: Project Gutenberg #1657, Perseus Digital Library.

Originální text je volné dílo. Překlad a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/platon-dialogy/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/platon-dialogy/.